

COMMUNICATIE

Tijdschrift voor Massamedia en Cultuur

157

5366

ONTWENNINGSKUUR TEGEN TELEVISIEVERSLAVING • KINDER-
TELEVISIE OP BRT • KRONIEK VAN DE MEDIWERELD •
BOEKEN EN TIJDSCHRIFTEN OVER COMMUNICATIE

CENTRUM VOOR COMMUNICATIEWETENSCHAPPEN

E. VAN EVENSTRAAT 2A

LEUVEN

JAARGANG 15

NR 3

HERFST 1985

COMMUNICATIE

Driemaandelijks tijdschrift
voor massamedia
en cultuur.

Een uitgave van het
Centrum voor Communi-
catiewetenschappen,
E. van Evenstraat 2 A
B-3000 Leuven.
Verschijnt 4 x per jaar.

15de jaargang nr. 3
HERFST 1985

Hoofdredacteur: W. Van der biesen
Redactiesecretariaat: A. Hendriks
Administratie: A. Willems, J. Creyns
Lay-out: G. De Meyer

Redactie: G. De Meyer, G. Fauconnier, A. Hendriks,
W. Hesling, W. Van der biesen, L. Van Poecke.

Abonnementen: De abonnementsprijs bedraagt 400 BF voor een jaargang (4 nummers). De prijs voor losse nummers is 150 BF. Betaling kan geschieden op rekening nr. 431-0370171-86 van het Centrum voor Communicatiewetenschappen, K.U.Leuven, E. Van Evenstraat 2A, B-3000 Leuven.

Abonnees in Nederland schrijven fl. 25,- over op (Rabobank-Nederland) rekeningnr. 10.38.86.737 van Communicatie, E. Van Evenstraat 2 A, B-3000 Leuven. Losse nummers kosten fl. 10,-.

Voor betaling vanuit *andere landen* gelieve men gebruik te maken van zijn Postgirorekening of een Internationaal Postmandaat.

Abonnementen worden automatisch verlengd, tenzij men een maand vóór het einde van de jaargang opzegt.

Alle briefwisseling i.v.m. redactie, administratie, boeken ter recensie, advertenties enz., gelieve men te richten aan COMMUNICATIE, Centrum voor Communicatiewetenschappen, E. van Evenstraat 2A, B-3000 Leuven, tel. 016-22.10.70.

Advertentietarief wordt op aanvraag toegezonden.

Getekende artikels verbinden alleen de schrijvers.

Inhoud Jg. 15, nr. 3

- 1 **Een ontwenningsskuur tegen televisieverslaving; een experimenteel panelonderzoek naar de impact van de televisie op het alledaagse gezinsleven** - Gust De Meyer, Adriaan Hendriks, Guido Fauconnier
- 16 **Kindertelevisie op de BRT** - Hilde De Bie, Marcel De Roover, Greet Houbey, Marga Winubst
- 23 **Feiten en meningen uit de mediawereld** - Kris Vanstappen, Wim Van der biesen
- 26 **Uit de tijdschriften**
- 29 **Uit de literatuur**

Verantwoordelijke uitgever:
L. Boone, Brugstraat 146,
3030 Leuven-Heverlee.

een ontwenningsskuur tegen televisieverslaving

FAC. SOCIALE WET.
BIBLIOTHEEK IESP
Van Evenstr. 2 B
3000 LEUVEN

een experimenteel panelonderzoek naar de impact van de televisie op het alledaagse gezinsleven

g. de meyer
a. hendriks
g. fauconnier

«Ik weet nu dat ik geen TV, althans geen nieuwe, meer koop. We kunnen die zonder ongemak best missen».

«We hadden zoveel goede voornemens gemaakt, maar de televisie is sterker».

«Ik ben de TV-programma's heel nauwkeurig blijven lezen en had nogal wat spijt dat ik sommige programma's moest missen».

«Ik ben blij dat alles achter de rug is: de kinderen zijn terug kalmer».

«Ik vond het fijn dat ik mijn mond niet meer moest houden terwijl mijn man sport keek op TV».

«Ik vind het van mezelf vreemd dat ik niet meer naar het radionieuws ben gaan luisteren. Ik weet minder wat er omgaat in de wereld».

«Ik besef nu dat televisie veel heeft kapot gemaakt».

«Ik wou dat dit experiment nog wat kon voortduren: dan zouden we de zondagnamiddag een geldig excuus hebben om niet op bezoek te moeten bij onze altijd TV kijkende (schoon)ouders».

(Reacties van panelleden na het experiment)

«Ik doe mee omdat mijn vrouw beweert dat ik verslaafd ben aan TV. Ik wil het tegendeel bewijzen».

«Mag ik nog vlug een aflevering van de Collega's zien?»

«Wat krijgen we om aan zo'n zware beproeving mee te werken?»

(Reacties van panelleden voor het experiment)

SITUERING

Het hoeft geen betoog dat televisie een belangrijke rol speelt in het dagelijkse leven: in talrijke studies heeft men gepoogd een inzicht te krijgen in de hoeveelheid tv-consumptie, in de zender- en programmavoorkeur, in de functies van de voldoening geput uit het tv-kijken ...

De meeste van deze studies gaan, ten eerste, uit van een beeld van de tv-kijker als een geïsoleerd individu en isoleren, ten tweede, het tv-kijken nog eens van andere menselijke activiteiten. De voorliggende studie is integendeel geconcentreerd op tv-kijken in gezinsverband en probeert de tv-kijker in relatie te brengen met het totale spectrum van de menselijke activiteit en speciaal met andere vrijetijdsbezigheden (1).

Oorspronkelijk lag het in de bedoeling om via een representatieve survey tv-kijkers met niet tv-kijkers te confronteren in de hoop langs deze weg enige verschillen in hun respectieve alledaagse leven te kunnen optekenen. Dit project zou niet probleemloos zijn verlopen wanneer 'niet tv-kijken' tenminste zoveel zou betekenen als 'geen tv-toestel bezitten'.

Het blijkt namelijk dat het om zeer specifieke groepen van de bevolking gaat die geen tv-toestel bezitten (met, bijvoorbeeld, een laag inkomen, maar ook met een hogere educatie). Het niet aanschaffen van een tv-toestel blijkt bovendien vaak het gevolg van een min of meer geprononceerde afkeer voor televisie (2).

Het lag evenwel niet in de bedoeling onderzoek te doen naar de motivatie van niet-tv-kijken.

Om toch tot enige representativiteit te komen zou men zich tevreden hebben kunnen stellen met de definitie van de niet-kijker als iemand die slechts x minuten per dag tv kijkt (3) of het onderscheid kijken - niet kijken afzwakken tot zware-lichte tv-kijker (4). Ondermeer omwille van het kunstmatig karakter van dergelijke categorieën werd van de survey-methode overgeschakeld op de panel-methode, waarbij representativiteit wordt ingeboet maar een diepgaander onderzoek over een langere tijdsperiode mogelijk wordt.

Bovendien werd besloten de impact van de tv op het dagelijks gezinsleven niet direct maar indirect te benaderen, namelijk door de panelleden gedurende een bepaalde periode de mogelijkheid tot tv-kijken te ontnemen. De techniek werd eerder al eens uitgetest door omroepmedewerkers: door een ZDF-redacteur met de hulp van studenten van het Institut für Publizistik in Berlijn bij twee gezinnen, en daarna, meer bepaald begin april 1976, door programmamakers van BRT 2-omroep Antwerpen in een experiment met vijf gezinnen wier tv-toestel voor een periode van drie weken verzegeld werd en die achteraf over hun tv-verslaving praatten voor de radiomicrofoon in een reeks uitzendingen van het programma 'Het Oorbeest'.

Het Duitse ZDF-experiment waarin twee — slechts twee — gezinnen vijftien

avonden op video werden gevolgd, kwam ondermeer tot de vaststelling dat tijdens het experiment verveling, kibbelpartijen (anders geneutraliseerd door het tv-toestel) troef waren en dat na het 'vasten'-experiment intenser dan ooit werd gekeken en naar alles: niet de programma-inhoud was bepalend, wel het bestaan van het tv-toestel zelf dat de rol kreeg toebedeeld van de grote Ersatz-bevreder voor intermenselijke betrekkingen. Het BRT-experiment leverde een genuanceerder beeld met gezinnen waarin de ontwenning geen bijzondere problemen stelde, men «uiteindelijk weer gezellig thuis was», het experiment als soms hard maar heilzaam werd ervaren en men na het experiment zich voornam selectief tv-programma's te bekijken. Voor het opstellen van de vragenlijst werd behoudens het materiaal van de radio-experimenten en elders vermeld onderzoek ook nog inspiratie geput uit de onderzoeken die betrekking hebben op een niet gewilde onderbreking van het tv-kijken zoals dat bij een staking gebeurt (5).

METHODE

Het globale researchdesign mag, blijkens wat reeds gezegd is, omschreven worden als een veldexperiment met een paneltechniek, een als vruchtbaar bestempelde methode in het media-effect-onderzoek (want niet wereldvreemd en over een langere periode gespreid).

Het panel werd geselecteerd op basis van een lijst van gezinnen die zich bereid verklaard hadden mee te werken. De lijst werd verkregen via oproepen in de rubriek Courant van het dagblad De Standaard, in de BRT 2 - programma's Service Telefoon (Martin De Jonghe) en De Nacht van Dinsdag (Ireen Houben) en in programma's van de Leuvense lokale radio's.

Deze manier van werken leverde gemotiveerde panelleden die aan het experiment deelnamen omdat ze het — naar eigen zeggen — intrigerend vonden, om zichzelf, de kinderen of de gezinsrelatie te testen, uit irritatie of onvrede met tv(-programma's). Voor sommigen onder hen was de televisie al een 'probleem'. Men mag veronderstellen dat een toevallige selectie van panelleden (met meer 'probleemloze' kijkers) alleen maar een extremer beeld van de tv-impact, zoals die verder zal uitgetekend worden, zou opleveren.

Rekening houdend met pragmatische overwegingen — de gezinnen werden gevolgd door studenten (6), min of meer woonachtig in de omgeving — werden uiteindelijk 22 gezinnen uitgekozen waarvan er nog 2 de medewerking vroegtijdig zouden stopzetten.

Het panel van de gezinnen ziet er als volgt uit:

<i>Gezinssamenstelling:</i>	
Alleenwonende vrouw	3
Moeder met een ongehuwd, inwonend kind	1
Vader, moeder zonder ongehuwd, inwonend kind	7
Vader, moeder met 1 ongehuwd, inwonend kind	2
Vader, moeder met 2 ongehuwde, inwonende kinderen	4
Vader, moeder met 3 ongehuwde, inwonende kinderen	2
Vader, moeder met 6 ongehuwde, inwonende kinderen	1
<i>Beroep gezinshoofd</i>	
Hoger kader	8
Middenstand	2
Lager kader	7
Arbeider	2
Student	1
<i>Leeftijd gezinshoofd</i>	
20-29	2
30-39	8
40-49	7
50-59	3
Totaal	20

Elk lid afzonderlijk van de resterende 20 gezinnen werd gedurende een periode van 5 weken (van 26 januari tot 3 maart 1985) van zeer nabij gevolgd: startend één week vóór de verzegeling van de stekker van het tv-toestel, over een periode van 3 weken zonder tv, tot een week na de verbreking van het zegel.

Op 4 momenten (een week vóór de verzegeling, één en drie weken na de verzegeling, een week na de verbreking van het zegel) werden interviews afgenomen die betrekking hadden op de specifieke situatie van het ogenblik (bijvoorbeeld, welke programma's men het meest miste na de verzegeling van het tv-toestel). Op dezelfde momenten werd een ander, maar steeds identiek interview afgenomen over de 'subjectieve beleving' van de situatie op dat ogenblik.

In feite waren de interviews bedoeld als omkadering van een andere techniek, waarmee gepoogd werd zo exact mogelijk de dag (met of zonder tv) te reconstrueren.

Elders (7) heeft men, met dat doel voor ogen, volstaan met, bijvoorbeeld, surveys bij wel en niet tv-kijkers betreffende de tijd besteed aan verschillende bezigheden tijdens de dag, of met een survey (8) over de activiteiten die beoefend werden gedurende de periode dat men normaal zou tv gekeken hebben maar dat om een of andere reden niet kon doen. Om tot een zo nauwkeurig mogelijk verslag van de evolutie in de bezigheden in de periode van 5 weken te komen werd geopteerd voor de techniek van het dagboek (9): de gezinsleden werd gevraagd dagelijks per kwartier een cijfer te noteren corresponderend met de bezigheid zoals die opgenomen was in een open lijst van binnen- en buitenhuisactiviteiten (10).

RESULTATEN

De TV-verslaving

Alhoewel men voorzichtig met de term dient om te springen gaat het onderzoek in feite over tv-'verslaving'. Wat ons interesseerde was te weten te komen hoe tv 'verslaafden' hun dag zouden indelen wanneer abrupt gebroken wordt met hun gewoonte. De ontwenningsskuur van tv en de mate waarin de 'afgekikten' opnieuw zouden vervallen zou dan op een onrechtstreekse manier een indicatie kunnen geven van wat de tv 'drug' in het alledaagse gezinsleven heeft aangericht.

Wanneer men vóór de verzegeling van de tv op de man af vraagt of men van zichzelf vindt dat men eraan verslaafd is antwoordt een minderheid, slechts 10,7% positief. Na de verzegeling bekent evenwel ongeveer de helft van de panelleden dat men tv minstens af en toe mist, en dat in toenemende mate naarmate de tijd verstrijkt.

Tabel 1: Het gemis van televisie (in %)

TV missen	Na één week	Na drie weken
Zeerg	3,6	0,0
Erg	5,4	5,5
Af en toe	35,7	45,5
Omzeggens niet	26,8	29,1
Helemaal niet	28,6	20,0
	N = 56	N = 55

Wanneer bovendien vóór de verzegeling gevraagd wordt of er tv-programma's zijn

die men niet graag mist, antwoordt een grote meerderheid positief (70,2%). De programma's die men meest zou missen bij de bevroegde gezinnen waren: nieuws, speel- en weekend-film, IQ, Panorama, Terloops, Sportprogramma's allerhande, Merlina, De Smurven, The A-Team. Deze programma's blijken ook na de verzegeling tot de meest gemiste te behoren.

Wanneer men de ondervraagden dwingt om tv-kijken op te nemen in een lijst van de meest geliefde vrijetijdsbezigheden (en tv-kijken overeenkomstig in de lijst ongetwijfeld oververtegenwoordigd is), scoort tv-kijken al met al toch vrij hoog.

Tabel 2: De tien meest geliefde vrijetijdsbezigheden (gewogen in %)

Vrijetijdsbezigheden	%
Sporten	11,6
Boeken lezen	9,0
TV-kijken	8,6
Handwerk	5,5
Tekenen, e.d.	5,5
Tuinwerk	3,8
Wandelen	3,8
Verenigingsleven	3,4
Gezelschapsspelen	3,3
Platen, cassettes beluisteren	3,3

(1,9% : alle panelleden plaatsten de vrijetijdsbezigheid op de laatste plaats; 19% : alle panelleden plaatsten de vrijetijdsbesteding op de eerste plaats).

En wanneer men, tenslotte, nagaat hoeveel tijd er op een willekeurige dag in de eerste onderzoekswaek, vóór de verzegeling, aan de dagdagelijkse activiteiten van alle panelleden besteed wordt, scoort tv-kijken andermaal zeer hoog (na de slaap, het werk of de school en het eten).

Tabel 3: De dagindeling (met televisie) van dinsdag 29 januari 1985 (in %)

Dagindeling	%
Lichaamsverzorging	1,9
Maaltijden klaarmaken	1,6
Maaltijden nuttigen	3,9
Bezig zijn met kinderen	0,4
Huiswerk helpen maken	2,8
Spelen (met kinderen)	1,6
Gezelschapsspelen in gezinsverband	0,5
Post doornemen	0,2
Schrijven	0,6
Telefoons ontvangen	0,1
Zelf opbellen	0,2

Allerlei klusjes opknappen	0,1
Huis proper houden	1,3
Eetgerei afwassen	1,1
Bedden opmaken	0,3
Kleding verzorgen	0,5
Krant lezen	0,7
Tijdschriften lezen	0,1
Boeken lezen	1,1
TV-kijken	3,1
Radio luisteren als achtergrond	0,3
Radio luisteren	0,3
Met videospelletjes spelen	0,1
Met home-computer werken	0,1
Relaxen	1,3
Discussies en praten met gezinsleden	1,1
Bezoek ontvangen	0,9
Verzorging planten binnenshuis	0,1
Verzorgen dieren binnenshuis	0,0
Voortwerken (voor firma)	0,6
's Nachts opstaan	0,0
Slapen	35,9
Intieme sfeer	0,2
Hobby (handwerk, tekenen, muziek, bakken, automiek, verzamelingen)	2,0
Verplaatsing naar/van werk	1,2
Verplaatsing naar/van school	2,2
Autorijden	0,6
Auto onderhouden	0,0
Met openbaar vervoer rijden	0,1
Werken	15,3
Op school zijn	9,1
Maaltijden buitenshuis nemen	0,4
Winkelen	1,2
Kuieren, wandelen	0,2
Zelf aan sport doen	1,2
Sport bijwonen	0,1
Bijverdienste uitoefenen	0,1
Naar cinema	0,3
Naar (jeugd) café	0,5
Verenigingsleven	0,8
Op bezoek bij vrienden	0,2
Medische verzorging	0,3
Religieuze activiteit	0,0
Vrienden/familie helpen	0,6
Buiten spelen (met de kinderen)	0,0
Buiten dieren verzorgen	0,1
Bibliotheekbezoek	0,0
Bij de kapper	0,1
Geen antwoord	0,5

N = 5760

Men mag dus besluiten dat, alhoewel de meeste ondervraagden — het gedrag van verslaafden getrouw — hun verslaving niet toegeven, zij in een zekere mate afhankelijk zijn geworden van de televisie. Deze afhankelijkheid heeft niet alleen een individueel maar ook een sociaal aspect: 1 op 5 panelleden verklaart na de verzegeling van het televisietoestel (20% in de eerste en 21,8% in de derde week) last te hebben om met collega's, vrienden mee te kunnen praten en wordt dus in zekere mate in een sociaal isolement geduwd. Nogmaals: de beeldspraak van de verslaving is wellicht overdreven, maar van tv-

gewenning, van een ingeburgerde tv-gewoonte, van televisie-afhankelijkheid kan zeker sprake zijn.

Wanneer verderop de variabele tv-afhankelijkheid wordt gehanteerd dan is die gebaseerd op de gemiddelde — terloops gezegd vrij lage — kijkduur per dag in de eerste week: wie meer dan 1 uur per dag aan het tv gekluisterd is wordt in dit onderzoek geklasseerd als 'afhankelijk', wie minder dan een half uur per dag tv-kijkt wordt 'niet afhankelijk' genoemd en wie gewend is een half tot een uur per dag tv te kijken wordt 'matig afhankelijk' genoemd.

Ervan uitgaande dat de tv-afhankelijkheid voor kinderen een andere betekenis heeft dan voor volwassenen, is elk van de drie afhankelijkheidsgroepen nog eens opgesplitst in drie groepen: kinderen (tot 12 jaar), jongeren (van 12 tot 18 jaar) en volwassenen (vanaf 18 jaar; hier in de praktijk: ouders vanaf 25 jaar).

Dat de televisieverlaving voor kinderen reëel is kan afgeleid worden uit het feit dat niet alleen de ouders, maar de kinderen zelf eerlijk toegeven wel eens afgeleid te worden van het schoolwerk.

Tabel 4.6: Televisie als afleider van schoolwerk (in %)

Worden de kinderen/wordt U bij het schoolwerk wel eens afgeleid door tv?

	antwoord ouders	antwoord kinderen
ja	57,9	66,7
neen	42,1	33,3
	N = 19	N = 21

De verslavingscyclus

Via het dagboek kan men exact objectief reconstrueren hoe de verslavingscyclus (verslaving - ontwenning - hervallen) verloopt. Via de vragenlijst over de persoonlijke beleving van die cyclus komt men tot een beeld van de subjectieve ervaring van de verslavingscyclus.

Een objectief beeld van de verslavingscyclus

In het volgende zullen steeds de negen hoger genoemde groepen naar hun gedrag geobserveerd worden in de loop van de tv-verslavingscyclus: de negen groepen worden als volgt genummerd:

Ouders spelen met kinderen/kinderen spelen (in)

Groep	Week				
	1	2	3	4	5
1.1	39,0	18,2	35,7	2,7	37,0
1.2	4,5	3,3	5,6	0,3	2,8
1.3	1,7	0,8	2,7	2,1	1,3
2.1	54,3	63,0	62,6	82,6	35,6
2.2	0,0	0,0	0,0	2,3	1,0
2.3	1,8	2,0	2,5	2,5	0,4
3.1	66,0	82,3	90,6	117,0	51,0
3.2	0,7	0,2	0,0	0,5	3,2
3.3	1,7	2,3	3,7	3,4	1,3
TOT.	10,2	10,0	12,5	12,1	8,0

Ouders spelen met kinderen/kinderen spelen (out)

Groep	Week				
	1	2	3	4	5
1.1	0,0	0,0	2,5	0,0	2,2
1.2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1.3	0,0	0,0	0,6	0,8	0,3
2.1	0,0	7,6	19,6	35,3	8,0
2.2	1,3	0,0	2,3	0,3	0,0
2.3	0,3	1,1	0,6	0,3	0,0
3.1	0,0	8,0	2,3	1,0	6,0
3.2	0,0	1,5	6,7	0,7	0,0
3.3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
TOT.	0,1	1,1	2,0	2,0	0,9

Discussiëren, praten met gezinsleden

Groep	Week				
	1	2	3	4	5
1.1	1,2	2,0	1,2	1,2	0,2
1.2	3,6	2,8	3,1	0,6	1,5
1.3	11,7	11,6	13,0	11,6	7,1
2.1	2,0	2,0	3,3	8,0	1,6
2.2	6,3	2,6	4,6	5,3	14,0
2.3	5,3	13,9	10,6	9,1	8,0
3.1	0,6	3,0	3,0	4,6	1,6
3.2	1,5	2,2	5,5	3,0	3,0
3.3	6,4	8,8	5,3	5,4	6,2
TOT.	5,4	7,8	6,7	6,1	5,5

Bezig zijn met de kinderen voor praktische dingen

Groep	Week				
	1	2	3	4	5
1.1	5,0	0,0	0,2	0,0	0,0
1.2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1.3	3,8	2,8	3,7	3,2	9,1
2.1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2.2	0,0	0,0	0,3	0,0	1,0
2.3	5,7	5,5	5,6	4,8	4,9
3.1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
3.2	1,5	0,5	0,0	0,0	0,2
3.3	2,7	3,8	2,0	2,4	2,4
TOT.	2,8	2,6	2,2	2,0	2,9

1.1 = niet afhankelijk	- kinderen	(4 in aantal in het panel)
1.2 = niet afhankelijk	- jongeren	(6 in aantal in het panel)
1.3 = niet afhankelijk	- volwassenen	(8 in aantal in het panel)
2.1 = matig afhankelijk	- kinderen	(3 in aantal in het panel)
2.2 = matig afhankelijk	- jongeren	(3 in aantal in het panel)
2.3 = matig afhankelijk	- volwassenen	(12 in aantal in het panel)
3.1 = afhankelijk	- kinderen	(3 in aantal in het panel)
3.2 = afhankelijk	- jongeren	(4 in aantal in het panel)
3.3 = afhankelijk	- volwassenen	(17 in aantal in het panel)
TOTAAL		(60 in aantal in het panel)

In de grafieken worden per week gemiddelde kwartieren uitgezet (absoluut aantal kwartieren gedeeld door 60).

Bij de lectuur van de cijfergegevens dient men er rekening mee te houden dat de vierde week van het onderzoek een vakantieweek betreft.

Het verloop van de tv-verslavingscyclus kan men uit onderstaande gegevens aflezen. Het blijkt dat na het experiment gemiddeld 3 kwartier minder tv wordt gekeken dan ervoor: men krijgt de indruk dat de ontwenningsskuur toch enig effect heeft gehad, althans op korte termijn.

Tabel 5: De televisie verslavings-cyclus naar leeftijd/tv-afhankelijkheid

TV-kijken

Groep	Week				
	1	2	3	4	5
1.1	4,7	0,0	0,0	0,0	3,2
1.2	8,1	0,8	0,6	1,0	21,0
1.3	10,6	0,1	0,0	0,0	11,6
2.1	22,0	0,0	0,0	0,0	21,0
2.2	19,6	0,3	0,0	0,0	14,0
2.3	20,1	0,9	0,0	0,0	16,5
3.1	38,3	0,0	0,0	0,0	23,6
3.2	43,5	0,0	0,0	0,0	37,0
3.3	44,0	1,0	0,6	0,1	36,0
TOT.	25,9	0,5	0,2	0,1	22,9

Deze tv-verslavingscyclus wordt in elk van de nog volgende grafieken als referentie gebruikt.

Het gezinsleven thuis

Wanneer het televisietoestel uit de huiskamer verbannen wordt, wordt meer tijd vrijgemaakt voor gezelschapsspelen in

gezinsverband, voor spel tussen de kinderen of met de ouders (zeer duidelijk voor 3.1), zowel in als buiten het huis, voor een gesprek tussen de gezinsleden (cfr. 2.3). er is geen duidelijk verband tussen afwezigheid van het tv-toestel en de tijd gependend aan het nuttigen van allerhande maaltijden (thuis of uit), noch tussen afwezigheid van het tv-toestel en de ouderlijke bezorgdheid voor de praktische kanten van het leven van de kinderen, een meer routine-matige aangelegenheid.

Men zou dus kunnen concluderen dat televisie een nadelige invloed heeft op de omvang van de contacten tussen ouders en kinderen; dit blijkt nog duidelijker wanneer men kijkt naar de mate van her vallen in de tv-verslaving ten nadele van allerhande contactbevorderende activiteiten.

In grafiek 1 zijn de globale resultaten uitgezet, in tabel 6 kan men meer gedetailleerde informatie opzoeken.

Tabel 6: De televisie-verslavingscyclus en het gezinsleven thuis naar leeftijd/tv-afhankelijkheid (in gemiddeld aantal kwartieren)

Gezelschapsspelen

Groep	Week				
	1	2	3	4	5
1.1	4,5	5,0	3,2	10,5	2,7
1.2	2,5	0,0	3,8	1,7	0,0
1.3	0,6	1,0	2,0	4,5	1,1
2.1	13,6	9,0	7,0	12,3	4,0
2.2	1,0	2,3	4,3	1,0	2,0
2.3	0,6	3,0	2,4	4,8	1,2
3.1	0,0	7,3	0,0	11,6	4,0
3.2	4,2	0,0	0,0	4,0	0,0
3.3	0,4	2,5	2,8	7,1	1,8
TOT.	1,9	2,7	2,7	5,9	1,6

Thuis maaltijden nuttigen

Groep	Week				
	1	2	3	4	5
1.1	26,2	21,7	27,7	6,5	26,7
1.2	32,1	31,1	40,0	39,0	35,1
1.3	30,6	28,7	28,6	24,6	29,8
2.1	26,3	28,3	30,3	34,0	29,3
2.2	44,6	29,3	38,6	25,6	35,3
2.3	27,5	28,6	30,5	27,5	30,6
3.1	31,6	32,0	32,0	33,0	31,0
3.2	34,5	25,7	30,5	29,2	31,0
3.3	27,0	28,4	31,4	29,1	30,9
TOT.	29,6	28,4	31,7	27,9	31,0

Uit eten gaan

Groep	Week				
	1	2	3	4	5
1.1	0,7	0,0	2,0	1,0	1,7
1.2	0,0	0,0	0,0	2,6	0,6
1.3	6,8	1,6	2,5	2,2	2,6
2.1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2.2	0,0	0,0	0,6	6,3	1,3
2.3	7,7	4,0	6,9	7,0	7,0
3.1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
3.2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
3.3	3,7	4,2	6,4	3,8	6,6
TOT.	3,5	2,2	3,7	3,4	3,9

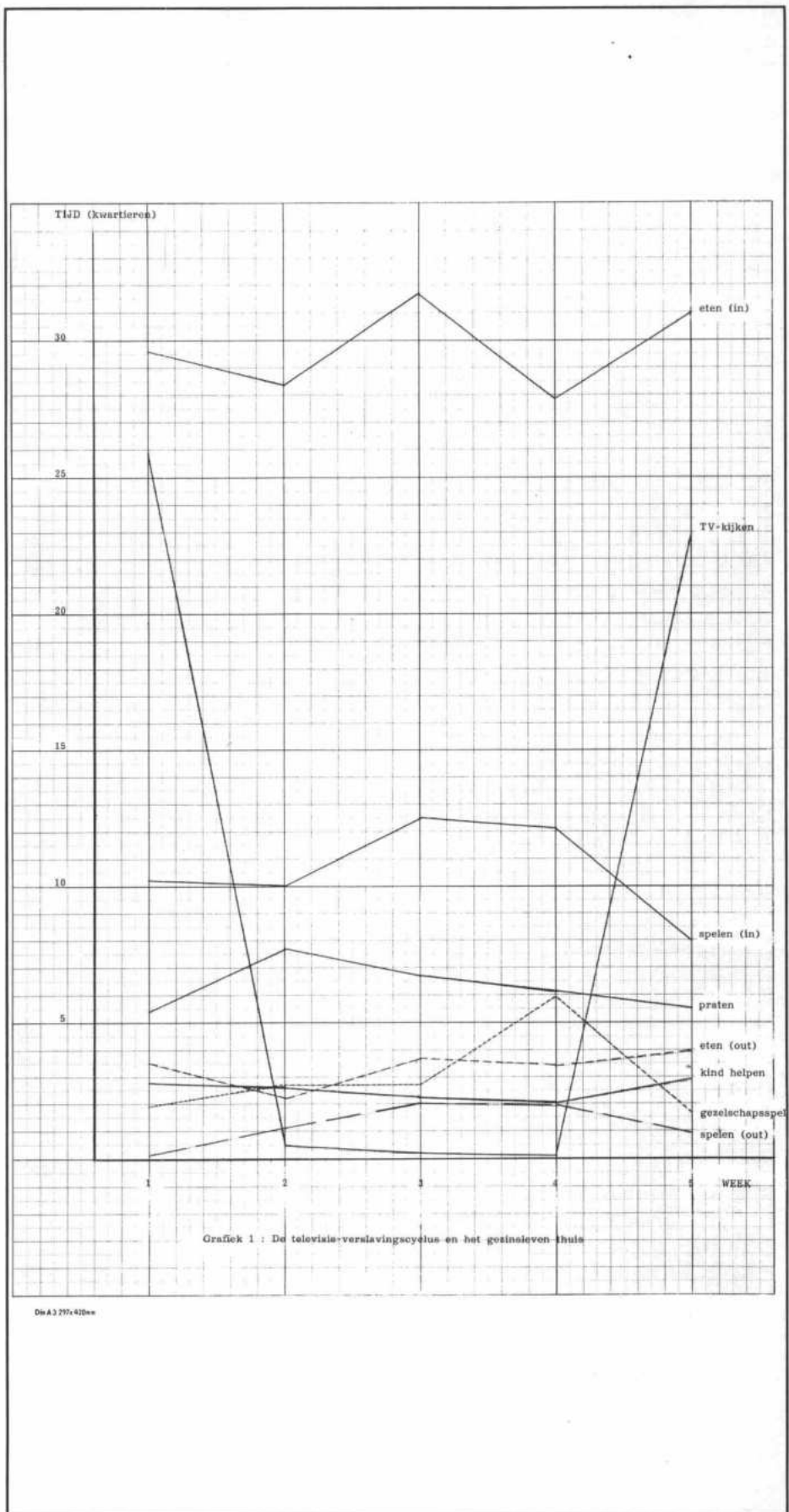
Het mediagebruik

De afwezigheid van televisie doet de panelleden naar andere mediale ontspanningsmiddelen grijpen, maar niet naar een ernstig, informatief medium als de krant. Er wordt zelfs lichtelijk minder tijd besteed aan krantenlezen wanneer men geen tv kan kijken. De vaak gehoorde stelling dat tv-kijken een nadelige invloed heeft op krantenlezen wordt hier in elk geval niet bevestigd.

Verstoken van tv grijpen de panelleden vooral terug naar de ontspannende literatuur, op de eerste plaats naar boeken (zie 1.2, 2.1, 2.2: vooral de jeugd dus) maar ook naar tijdschriften (cf. 3.3).

Er wordt beduidend meer naar de radio geluisterd, zowel zeer doelgericht (opvallend de meest verslaafde volwassenen) als in de vorm van achtergronddecor, en naar de platen- of cassetten-speler (cfr. 1.2).

Eens te meer laat men gemakkelijk de nieuwe mediale ontspanningsgewoonten vallen wanneer men hervalt in de tv-verslaving, maar het lezen van de krant neemt weer toe: tv-kijken en kranten lezen schijnen eerder mekaar te stimuleren dan te compenseren. Het een en ander kan men aflezen in grafiek 2 en tabel 7.

Grafiek 1 : De televisie-verslavingscyclus en het gezinsleven thuis

Om A3 297c 42000

Tabel 7: De televisie-verslavingscyclus en het mediagebruik naar leeftijd/tv-afhankelijkheid (in gemiddeld aantal kwartieren)

Boek lezen

Groep	Week				
	1	2	3	4	5
1.1	1,5	9,2	1,7	1,0	0,0
1.2	8,1	20,3	13,1	18,5	17,5
1.3	0,1	2,6	1,3	1,2	0,1
2.1	7,0	27,0	16,6	28,0	7,6
2.2	9,3	1,3	13,0	20,2	12,6
2.3	3,4	7,2	12,8	7,2	3,7
3.1	5,3	9,6	8,0	16,0	5,0
3.2	1,0	12,2	8,5	12,5	2,2
3.3	7,9	17,1	13,4	9,2	5,9
TOT.	5,0	12,0	10,4	10,2	5,6

Radio luisteren als achtergrond

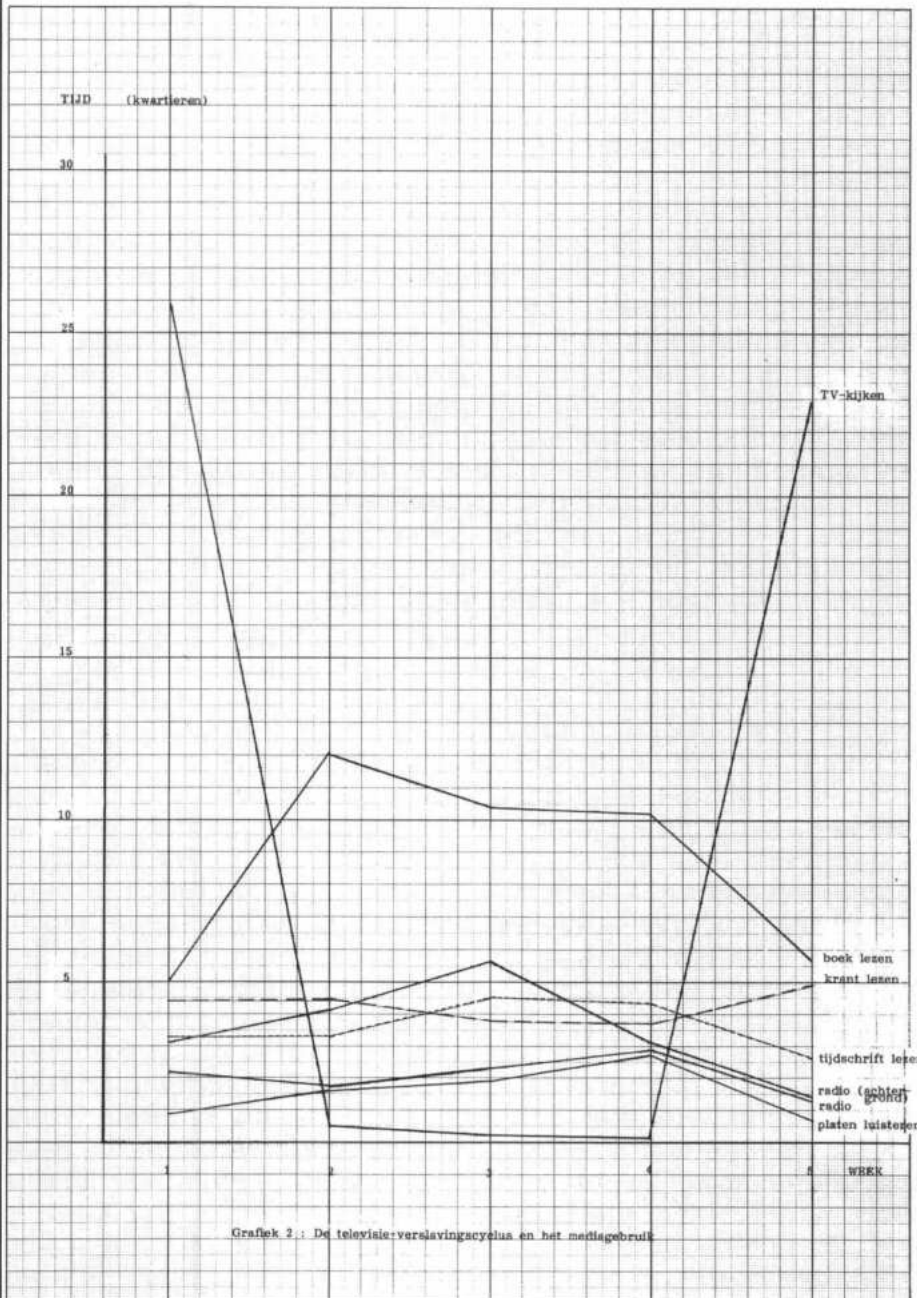
Groep	Week				
	1	2	3	4	5
1.1	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
1.2	10,8	11,6	8,6	3,6	4,5
1.3	4,7	3,6	2,0	1,7	0,2
2.1	1,0	0,3	1,0	4,3	0,0
2.2	6,0	0,3	1,6	0,0	0,0
2.3	2,4	7,0	5,1	3,2	1,0
3.1	1,6	0,3	0,0	6,0	0,0
3.2	2,2	0,2	2,2	0,0	0,0
3.3	3,1	5,2	11,1	5,0	2,5
TOT.	3,6	4,6	5,6	3,1	1,4

Radio luisteren als hoofdactiviteit

Groep	Week				
	1	2	3	4	5
1.1	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
1.2	0,5	0,1	0,0	3,5	0,6
1.3	4,8	5,5	7,7	2,6	1,2
2.1	0,6	1,3	0,3	3,0	0,0
2.2	6,0	1,3	3,3	0,6	0,6
2.3	1,5	0,1	0,7	1,8	0,5
3.1	0,0	0,0	0,6	1,3	0,0
3.2	3,5	2,7	2,5	4,5	5,0
3.3	1,8	2,7	2,2	4,6	2,1
TOT.	2,1	1,8	2,3	2,9	1,3

Platen, cassettes beluisteren

Groep	Week				
	1	2	3	4	5
1.1	2,0	4,7	0,0	13,5	0,0
1.2	0,8	8,0	11,0	11,1	3,3
1.3	0,2	0,6	0,2	0,2	0,1
2.1	1,3	1,6	0,0	2,0	1,6
2.2	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0
2.3	0,7	0,7	0,4	0,0	0,4
3.1	0,6	0,0	0,0	3,0	1,0
3.2	3,2	1,5	2,5	2,7	0,7
3.3	0,6	0,7	1,8	1,3	0,5
TOT.	0,9	1,7	1,9	2,8	0,7

Grafiek 2: De televisie-verslavingscyclus en het mediagebruik

De 4.3 207x420mm

Tijdschrift lezen

Groep	Week				
	1	2	3	4	5
1.1	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0
1.2	1,5	0,3	0,3	1,6	2,3
1.3	1,7	1,0	5,0	3,5	3,0
2.1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2.2	3,6	5,0	5,3	3,3	3,6
2.3	4,5	4,5	2,9	3,5	2,1
3.1	0,6	0,0	1,0	0,0	0,0
3.2	7,5	3,2	6,5	0,0	5,5
3.3	4,8	6,2	8,8	10,0	3,5
TOT.	3,3	3,3	4,5	4,3	2,6

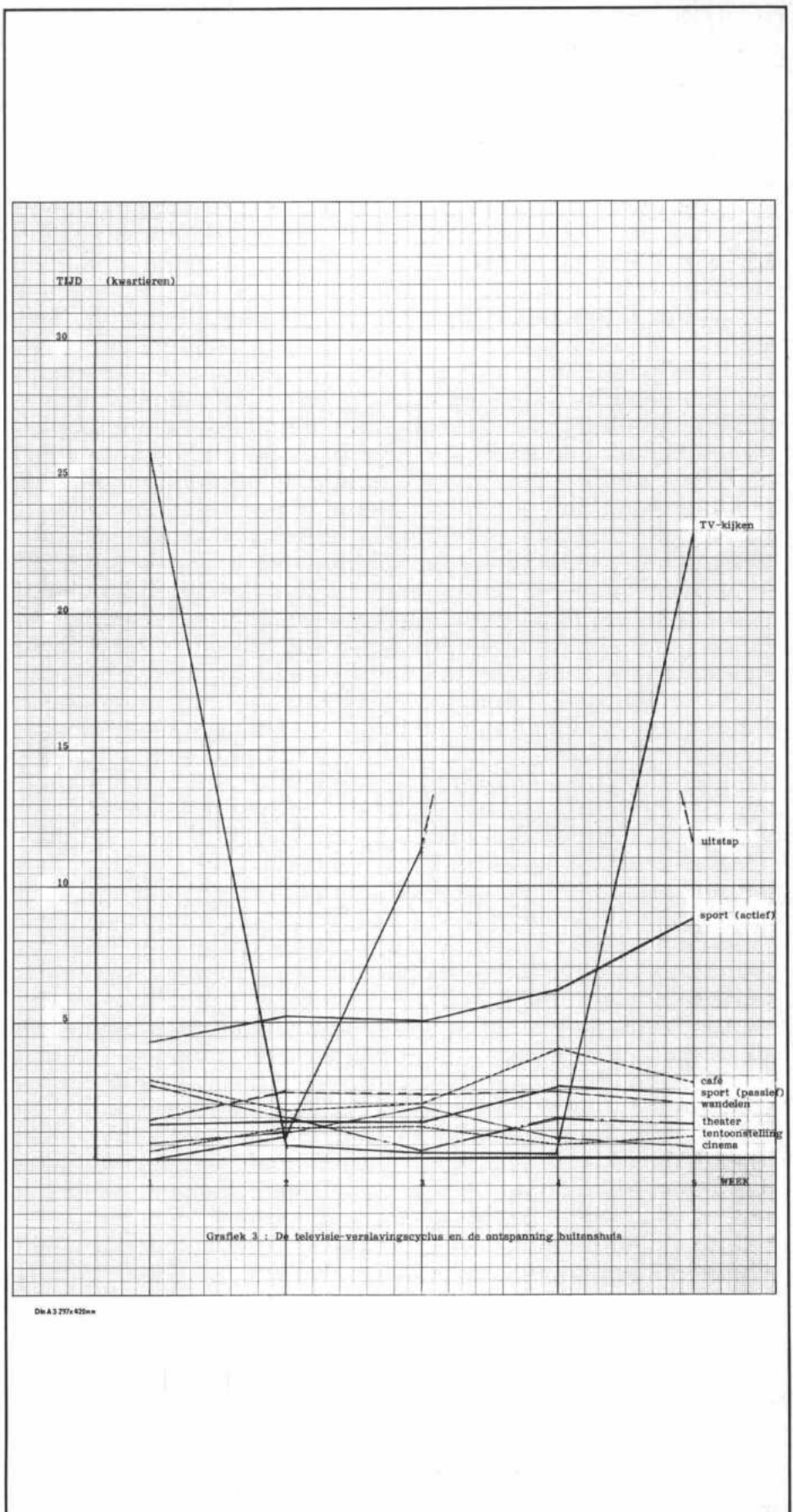
Krant lezen

Groep	Week				
	1	2	3	4	5
1.1	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0
1.2	3,5	4,8	3,6	1,3	6,1
1.3	7,3	6,5	4,5	8,8	7,7
2.1	0,0	0,0	0,0	0,3	0,0
2.2	2,0	0,6	0,3	3,3	1,3
2.3	5,5	7,6	7,2	6,5	7,5
3.1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
3.2	7,7	3,7	2,5	2,7	10,0
3.3	5,0	4,5	4,4	2,5	3,6
TOT.	4,4	4,4	3,8	3,7	4,9

De ontspanning buitenshuis

Wanneer men niet meer in de luie tv-zetel kan wegzinken wordt de behoefte aan lichamelijke inspanning (wandelen, actief aan sport doen) duidelijker gevoeld, met een positief effect tot in de hervallingsfase (zie 1.2 en 2.2 voor sporten). Passief naar sport kijken en uit- en op café gaan (zie vooral de jongeren-groepen) schijnen laat in de ontwenningscyclus aan belang te winnen terwijl men eerder in die cyclus al eens meer een tentoonstelling heeft bezocht of een bioscoopfilm heeft meegepikt. Het theaterbezoek kent in het midden van de cyclus een dieptepunt. Toevallige factoren kunnen hier en bij de andere vrijetijdsactiviteiten buitenshuis natuurlijk altijd een rol spelen. Dat is zeer duidelijk het geval voor de activiteit 'op vakantie gaan, uitstap doen' die in de vakantieperiode in de vierde week van het onderzoek buiten alle proporties hoog scoort bij enkele gezinnen.

Men raadplege grafiek 3 en tabel 8.

Grafiek 3 : De televisie-verslavingscyclus en de ontspanning buitenshuis

Tabel 8: De televisie-verslavingscyclus en de ontspanning buitenshuis naar leeftijd/afhankelijkheid (in gemiddeld aantal kwartieren)

Sporten	Groep	Week				
		1	2	3	4	5
1.1		6,7	5,2	4,0	0,0	3,2
1.2		8,6	11,5	8,8	24,5	27,3
1.3		2,5	4,1	4,2	4,2	9,1
2.1		2,6	0,0	0,0	0,0	0,0
2.2		5,6	2,3	9,3	9,0	14,6
2.3		1,4	3,0	5,6	4,9	7,2
3.1		1,3	1,0	1,3	6,0	1,3
3.2		20,0	17,0	18,2	14,7	24,0
3.3		2,0	4,4	1,5	1,4	1,9
TOT.		4,3	5,2	5,0	6,1	8,8

Wandelen

Wandelen	Groep	Week				
		1	2	3	4	5
1.1		3,0	0,2	2,7	2,0	0,7
1.2		1,5	1,6	3,5	3,3	0,6
1.3		4,3	3,6	4,0	3,7	1,0
2.1		1,6	8,3	0,0	9,6	3,6
2.2		1,6	8,0	4,6	2,0	5,0
2.3		0,1	2,5	1,9	1,9	2,5
3.1		0,0	1,3	0,0	3,6	0,0
3.2		0,0	1,0	2,0	0,2	0,0
3.3		1,1	1,1	1,8	2,0	2,9
TOT.		1,4	2,4	2,3	2,4	2,0

Sportmanifestaties bijwonen

Sportmanifestaties bijwonen	Groep	Week				
		1	2	3	4	5
1.1		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1.2		1,0	0,6	0,0	1,5	2,6
1.3		0,1	0,0	2,0	1,7	3,5
2.1		7,6	2,3	1,3	0,0	1,3
2.2		0,6	0,0	0,0	10,0	0,0
2.3		2,6	1,3	1,0	4,5	3,3
3.1		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
3.2		0,0	10,2	0,0	7,7	0,5
3.3		1,0	0,5	2,2	1,2	3,1
TOT.		1,3	1,3	1,1	2,6	2,3

Op café/uitgaan

Op café/uitgaan	Groep	Week				
		1	2	3	4	5
1.1		0,0	0,0	0,0	0,1	0,0
1.2		0,3	3,6	0,8	4,1	4,1
1.3		1,3	1,6	0,5	0,0	0,5
2.1		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2.2		0,0	0,0	1,0	18,6	2,3
2.3		7,3	3,5	6,2	6,0	8,5
3.1		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
3.2		13,2	6,5	4,5	17,7	1,7
3.3		1,9	0,5	0,9	0,7	1,5
TOT.		8,9	1,8	2,0	4,0	2,8

Tentoonstelling bezoeken

Tentoonstelling bezoeken	Groep	Week				
		1	2	3	4	5
1.1		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1.2		0,1	2,5	1,0	0,5	0,0
1.3		0,6	4,1	0,0	1,0	2,7
2.1		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2.2		0,0	0,0	0,0	1,0	0,0
2.3		0,0	0,0	3,6	1,0	0,0
3.1		0,0	1,3	0,0	0,0	0,0
3.2		0,0	0,0	0,0	0,0	7,7
3.3		0,7	1,0	1,1	0,4	0,0
TOT.		0,3	1,1	1,1	0,5	0,8

Cinemabezoek

Cinemabezoek	Groep	Week				
		1	2	3	4	5
1.1		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1.2		2,0	0,0	0,0	3,0	0,0
1.3		0,0	0,0	4,6	0,0	0,0
2.1		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2.2		0,0	0,0	0,0	3,3	0,0
2.3		1,5	5,2	3,2	1,5	2,0
3.1		0,0	0,3	0,0	0,0	0,0
3.2		2,2	0,0	7,7	0,0	0,0
3.3		0,0	0,0	0,11	0,0	0,0
TOT.		0,6	1,0	1,9	0,7	0,4

Theaterbezoek

Theaterbezoek	Groep	Week				
		1	2	3	4	5
1.1		5,7	7,2	0,0	0,0	0,0
1.2		1,3	1,6	2,3	1,6	0,0
1.3		3,2	2,8	0,0	0,0	1,1
2.1		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2.2		11,0	5,6	0,0	3,6	0,0
2.3		3,0	1,2	0,0	2,0	1,7
3.1		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
3.2		3,5	0,0	0,0	0,0	4,5
3.3		0,0	0,0	0,0	2,4	1,7
TOT.		2,3	1,5	0,2	1,4	1,2

Uitstap doen/op vakantie gaan

Uitstap doen/op vakantie gaan	Groep	Week				
		1	2	3	4	5
1.1		0,0	0,0	0,0	336,0	0,2
1.2		0,0	0,5	0,0	2,1	0,0
1.3		0,0	6,2	84,0	168,0	84,0
2.1		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2.2		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2.3		0,0	0,0	0,0	58,2	2,7
3.1		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
3.2		0,0	0,0	0,0	63,0	0,0
3.3		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
TOT.		0,0	0,8	11,2	60,8	11,7

Het sociaal leven

Het voorgaande leert ons dat het gebrek aan televisie vooral leidt tot een actiever gezinsleven thuis en een grotere mediaconsumptie, eveneens thuis, maar minder eenduidig tot vrijetijdsbesteding buitenshuis. Dit wordt nogmaals bevestigd door de resultaten voor de activiteiten die gegroepeerd zijn onder de titel 'sociaal leven'. Het gemis aan een televisietoestel drijft de panelleden er niet toe meer bezoek te ontvangen (uitgezonderd: de jongeren), meer met de burens te praten, vrienden of familie te helpen bij het klaren van allerlei klusjes, zelfs niet om meer op bezoek te gaan of aan een of andere vorm van jeugd- of verenigingsleven (inclusief religieuze activiteiten) deel te nemen (tenzij in de eindfase van de ontwenningsskuur die evenwel ook een vakantieperiode betreft). Meer details vindt men in grafiek 4 en tabel 9.

Tabel 9: De televisie-verslavingscyclus en het sociaal leven naar leeftijd/tv-afhankelijkheid (in gemiddeld aantal kwartieren)

Bezoek ontvangen

Bezoek ontvangen	Groep	Week				
		1	2	3	4	5
1.1		0,0	0,7	0,0	0,0	1,7
1.2		3,0	1,1	4,6	7,1	2,1
1.3		11,8	15,8	16,8	12,5	11,5
2.1		1,6	0,3	2,6	3,3	13,0
2.2		1,0	3,6	5,0	12,6	11,6
2.3		12,9	15,0	6,2	15,0	9,1
3.1		3,0	0,3	2,6	5,0	17,6
3.2		5,5	4,7	8,5	9,7	2,2
3.3		12,2	10,1	9,5	5,8	6,2
TOT.		8,6	8,7	7,7	8,7	7,7

Met burens praten

Met burens praten	Groep	Week				
		1	2	3	4	5
1.1		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1.2		1,1	0,0	0,0	0,3	0,5
1.3		2,0	0,3	0,3	0,1	0,7
2.1		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2.2		0,0	0,6	1,3	0,0	0,0
2.3		0,1	0,0	0,2	0,0	0,1
3.1		0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
3.2		0,0	0,0	0,0	1,5	0,0
3.3		0,1	0,1	0,0	0,0	0,5
TOT.		0,4	0,1	0,1	0,1	0,5

Anderen helpen

Groep	Week				
	1	2	3	4	5
1.1	0,0	0,0	0,2	0,0	0,0
1.2	0,1	0,0	0,0	0,8	0,0
1.3	1,7	0,0	0,2	0,2	0,0
2.1	0,0	6,3	0,0	0,0	0,0
2.2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2.3	12,8	7,4	3,5	1,1	5,2
3.1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
3.2	0,7	0,0	0,0	0,0	0,0
3.3	1,5	0,0	5,6	0,0	6,7
TOT.	3,3	1,8	2,3	0,3	2,9

Op bezoek gaan

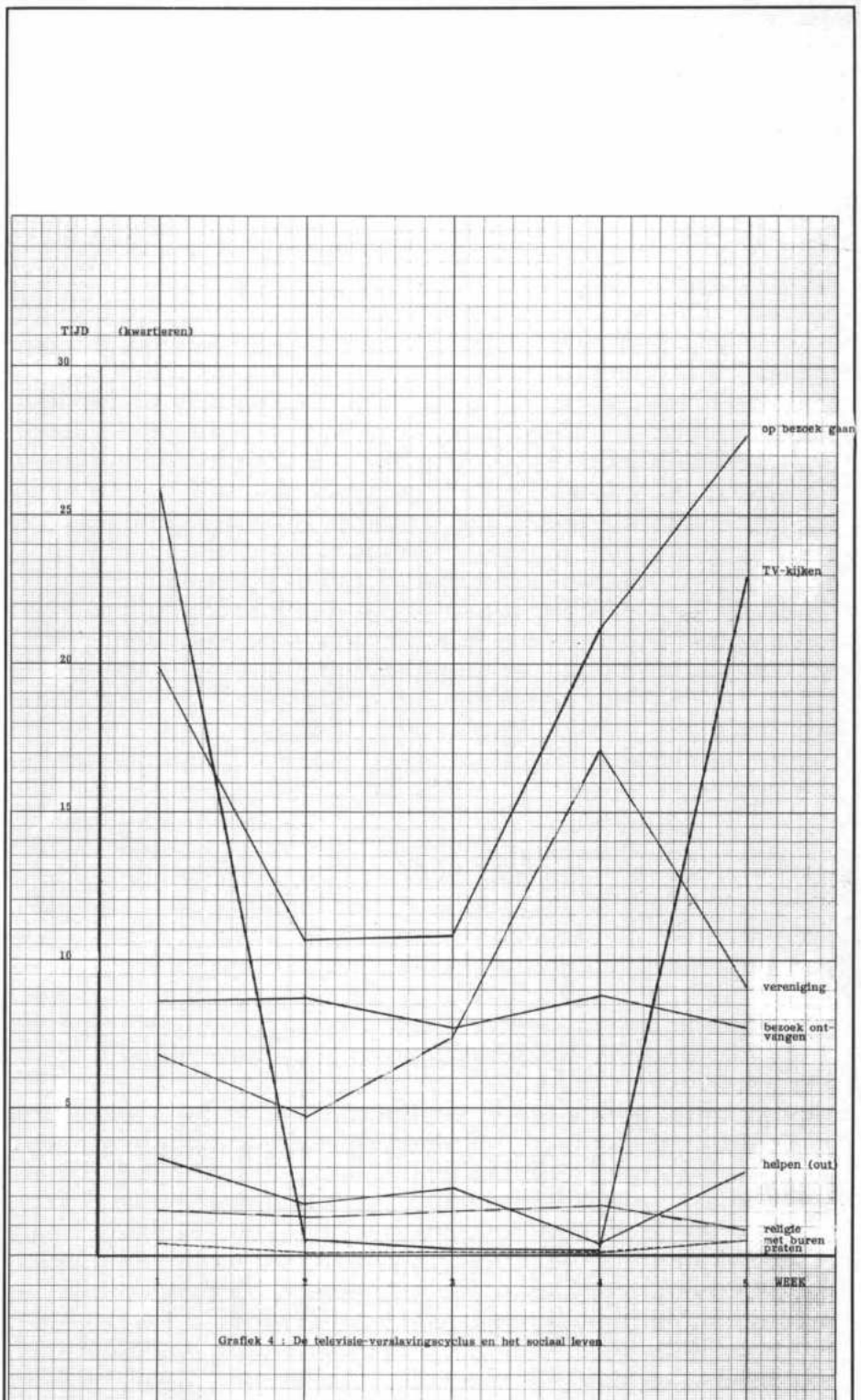
Groep	Week				
	1	2	3	4	5
1.1	91,0	8,7	11,2	6,0	116,2
1.2	3,3	1,8	4,6	16,0	9,1
1.3	19,8	21,12	6,7	11,2	21,0
2.1	16,6	9,0	12,0	5,6	38,6
2.2	5,6	7,6	1,3	17,0	16,3
2.3	15,2	10,6	17,6	29,0	15,0
3.1	3,6	11,3	4,3	21,6	15,3
3.2	19,0	19,0	12,5	36,5	50,5
3.3	18,4	8,3	12,1	18,6	22,7
TOT.	19,9	10,7	10,8	21,2	27,7

Verenigingsleven

Groep	Week				
	1	2	3	4	5
1.1	11,2	7,5	40,0	40,2	11,5
1.2	2,5	4,5	2,1	28,3	7,3
1.3	5,0	7,1	5,6	6,7	5,8
2.1	8,0	0,0	4,0	48,3	13,0
2.2	11,0	5,3	4,6	9,6	14,0
2.3	5,5	4,8	3,2	3,2	9,9
3.1	12,0	0,0	8,6	118,3	12,6
3.2	12,0	4,2	2,2	3,7	8,2
3.3	6,1	4,8	7,4	3,4	8,3
TOT.	6,8	4,7	7,4	17,1	9,1

Religieuze activiteiten

Groep	Week				
	1	2	3	4	5
1.1	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1.2	2,1	0,8	2,0	0,1	0,3
1.3	2,1	2,3	2,2	2,1	1,2
2.1	1,0	1,0	1,3	0,0	0,0
2.2	3,6	2,3	3,3	6,0	5,3
2.3	0,8	1,0	0,9	3,4	1,6
3.1	2,0	2,0	2,6	0,0	0,0
3.2	3,2	3,0	2,7	6,2	2,7
3.3	1,0	0,1	1,1	0,2	0,0
TOT.	1,5	1,3	1,5	1,7	0,9

Din A3 2074 42000

De persoonlijke sfeer

Van alle activiteiten die gegroepeerd zijn onder de noemer 'persoonlijke sfeer' zijn alleen diegene die betrekking hebben op het persoonlijk tot rust komen in de loop van de dag (relaxen, nadenken, rustig iets drinken ...) en diegene die betrekking hebben op de beoefening van een hobby (vooral 1.2) duidelijk gediend met een verbanning van het televisietoestel uit de huiskamer. Er wordt niet méér geslapen, bijna integendeel — bij de lage score in de vierde week: rekening houden met vakantieperiode!

Zowel 'slapen' als 'lichaamsverzorging' en 'intieme sfeer' schijnen niet tijdens maar wel na de ontwenningsskuur iets meer tijd in beslag te nemen. En geen enkel panellid is door de ontwenningsskuur zodanig ontwricht dat meer medische hulp nodig was!

In grafiek 5 en tabel 10 vindt men de resultaten van de activiteiten i.v.m. de 'persoonlijke sfeer'.

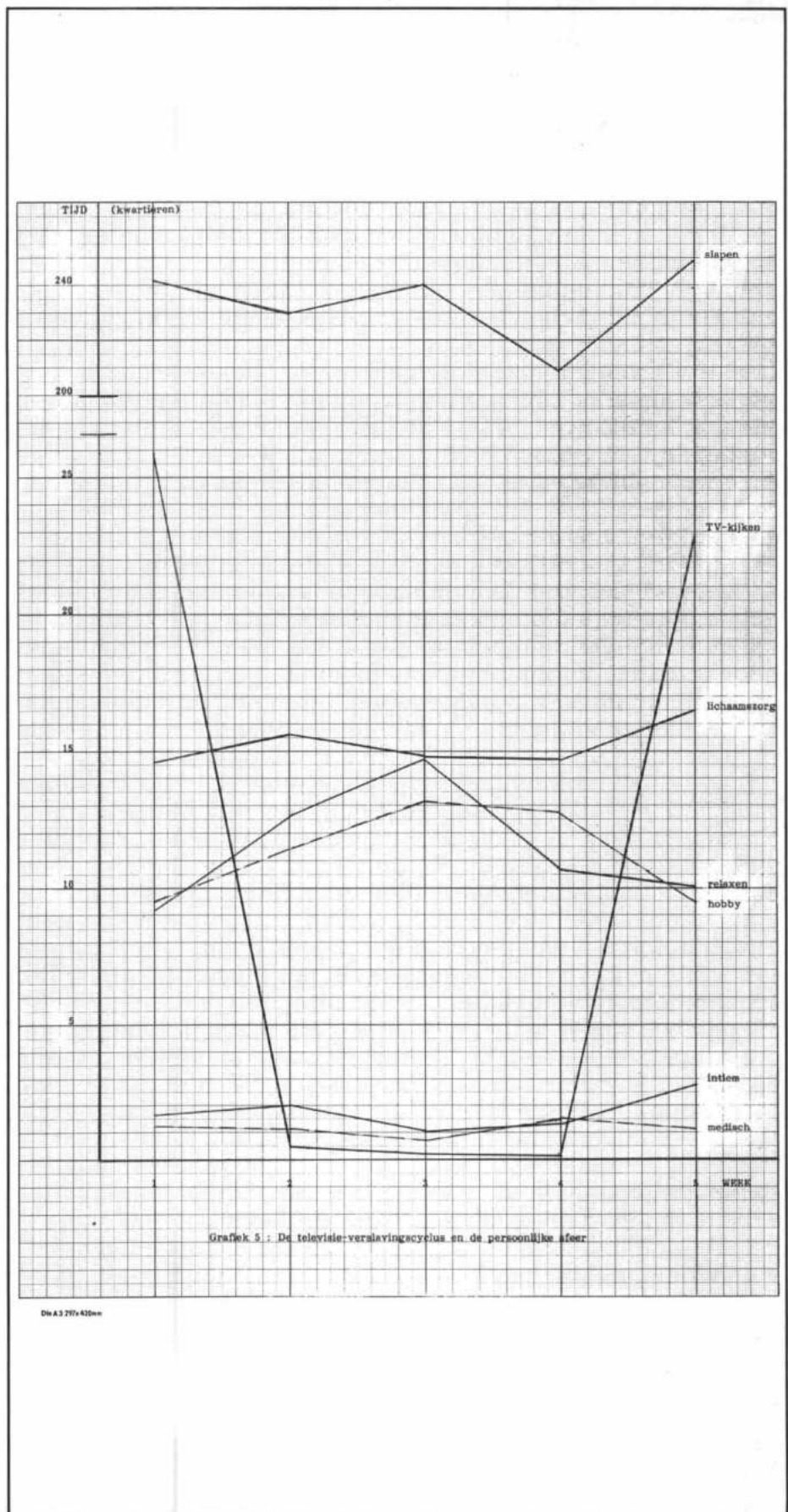
Tabel 10: De televisie-verslavingscyclus en de persoonlijke sfeer naar leeftijd/tv-afhankelijkheid (in gemiddeld aantal kwartieren)

Tot rust komen

Groep	Week				
	1	2	3	4	5
1.1	0,7	0,5	2,0	0,0	0,2
1.2	8,3	27,3	29,8	8,1	7,3
1.3	12,1	16,2	11,5	16,3	12,0
2.1	6,3	3,0	5,0	5,0	0,3
2.2	15,6	2,6	16,6	11,0	13,3
2.3	12,7	12,1	18,8	11,9	12,3
3.1	0,0	0,3	5,6	0,0	1,3
3.2	5,7	8,5	7,7	5,0	8,0
3.3	9,9	14,4	15,6	14,6	13,8
TOT.	9,2	12,6	14,7	10,6	10,0

Hobby beoefenen

Groep	Week				
	1	2	3	4	5
1.1	3,0	0,0	0,0	3,5	0,0
1.2	5,5	14,3	23,5	28,5	10,3
1.3	18,2	7,6	9,6	9,2	17,3
2.1	3,6	2,3	1,3	9,0	0,0
2.2	7,0	7,6	2,0	6,0	3,3
2.3	16,3	22,1	22,3	12,6	19,1
3.1	0,0	0,0	0,0	12,3	0,0
3.2	3,7	4,5	4,2	1,2	0,7
3.3	8,0	13,3	16,1	16,0	7,7
TOT.	9,5	11,4	13,1	12,8	9,5

Grafiek 5: De televisie-verslavingscyclus en de persoonlijke sfeer

De 4.3 210/420m

Slapen

Groep	Week				
	1	2	3	4	5
1.1	280,5	232,2	278,0	61,7	284,2
1.2	232,8	191,6	188,8	222,0	227,0
1.3	232,3	293,2	207,5	194,1	201,3
2.1	304,6	307,6	326,0	305,6	308,0
2.2	278,0	182,6	284,3	187,0	272,6
2.3	233,2	238,4	224,2	225,1	235,5
3.1	312,0	306,8	331,0	265,6	324,3
3.2	258,7	235,5	258,0	235,0	245,5
3.3	213,7	216,8	233,6	208,3	221,4
TOT.	242,1	230,4	240,4	209,8	239,9

Lichaamsverzorging

Groep	Week				
	1	2	3	4	5
1.1	10,0	12,2	9,7	3,5	15,5
1.2	11,8	20,6	11,5	22,3	21,0
1.3	16,7	17,6	17,6	14,1	14,8
2.1	10,0	12,0	11,6	10,0	10,3
2.2	16,6	15,6	17,0	16,0	17,0
2.3	17,0	18,1	16,9	17,4	17,5
3.1	14,0	15,6	13,0	11,6	14,0
3.2	10,7	12,0	11,7	11,5	12,5
3.3	15,7	13,5	15,7	15,1	17,5
TOT.	14,6	15,6	14,8	14,7	16,5

Intieme sfeer

Groep	Week				
	1	2	3	4	5
1.1	0,0	0,0	0,0	0,0	8,0
1.2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1.3	2,0	3,1	2,5	2,8	10,2
2.1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2.2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2.3	4,3	4,8	1,9	1,9	1,9
3.1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
3.2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
3.3	2,0	2,1	1,4	2,0	2,0
TOT.	1,7	2,0	1,0	1,3	2,8

Medisch

Groep	Week				
	1	2	3	4	5
1.1	2,0	0,0	0,0	2,2	2,0
1.2	0,0	0,0	0,0	0,6	0,0
1.3	3,3	1,8	0,8	1,5	2,1
2.1	0,6	0,6	0,0	0,0	0,0
2.2	1,6	0,0	0,0	0,0	0,0
2.3	0,0	1,6	0,0	0,5	1,5
3.1	1,3	0,6	2,3	0,0	0,6
3.2	0,0	1,0	0,0	6,7	0,0
3.3	1,8	1,4	1,8	1,7	1,2
TOT.	1,2	1,1	0,7	1,4	1,1

Het werk / de school

Meer nog dan voor de interpretatie van de andere resultaten dient men nu, wanneer men kijkt naar de tijd besteed aan werk en school, rekening te houden met het feit dat de vierde onderzoekswEEK een vakantiewEEK is. Bovendien worden de nu volgende resultaten eerder omwille van volledigheid meegedeeld: werk (eventueel thuis verdergezet) en school (bijstudie) zijn opgelegde en in tijd vrij constante bezigheden.

Alleen wat betreft (hulp bij) het huiswerk zou men, gezien de wegens de verzege-ling van het televisietoestel vrijgekomen tijd, een hogere score verwachten in de ontwenningperiode: het tegendeel is echter waar. Men raadplege grafiek 6 en tabel 11.

Tabel 11: De televisie-verslavingscyclus en werk/school naar leef-tijd/tv-afhankelijkheid (in ge-middeld aantal kwartieren)

Op werk

Groep	Week				
	1	2	3	4	5
1.1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1.2	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0
1.3	77,2	83,3	64,2	58,1	65,1
2.1	0,0	0,0	0,0	2,6	0,0
2.2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2.3	126,7	108,5	101,0	63,7	114,1
3.1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
3.2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
3.3	140,6	106,5	137,9	113,6	133,8
TOT.	75,5	63,0	67,8	52,8	69,4

Thuis voortwerken

Groep	Week				
	1	2	3	4	5
1.1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1.2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1.3	0,2	0,0	0,1	0,0	2,5
2.1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2.2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2.3	6,0	7,2	2,0	0,4	4,6
3.1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
3.2	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0
3.3	2,0	3,4	3,4	4,2	2,0
TOT.	1,8	2,4	1,5	1,3	1,8

Op school

Groep	Week				
	1	2	3	4	5
1.1	104,0	38,7	58,7	0,0	50,0
1.2	110,0	92,6	71,8	0,0	129,3
1.3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2.1	125,3	134,6	141,6	0,0	123,3
2.2	101,3	74,0	113,3	0,0	132,0
2.3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,8
3.1	117,0	132,0	133,3	0,0	108,0
3.2	118,5	129,5	141,5	1,0	117,0
3.3	0,0	0,0	0,8	0,0	0,0
TOT.	43,0	37,5	40,1	0,0	42,4

(Bij) studie

Groep	Week				
	1	2	3	4	5
1.1	4,0	5,5	1,2	0,0	0,7
1.2	0,6	0,0	0,0	0,0	0,0
1.3	2,0	1,7	1,6	0,0	1,3
2.1	2,6	2,6	2,6	0,0	4,0
2.2	0,0	0,3	0,0	0,0	0,0
2.3	8,0	7,5	10,4	6,9	7,0
3.1	4,6	5,6	4,6	0,0	4,0
3.2	7,2	5,5	9,2	23,0	8,2
3.3	3,4	2,2	1,6	1,9	3,1
TOT.	4,0	3,5	3,8	3,4	3,4

Huiswerk maken/helpen

Groep	Week				
	1	2	3	4	5
1.1	4,2	4,7	3,7	0,0	4,7
1.2	92,5	42,5	48,6	18,1	55,6
1.3	0,5	0,1	0,1	0,0	0,0
2.1	12,6	11,3	9,0	0,3	9,6
2.2	42,3	50,0	83,3	1,3	29,0
2.3	1,3	1,4	1,0	0,0	1,0
3.1	11,3	10,3	7,6	0,6	10,0
3.2	25,2	23,7	22,7	12,0	23,0
3.3	1,3	0,3	0,4	0,0	2,8
TOT.	15,2	10,1	11,9	2,7	10,8

Verplaatsen naar/van werk

Groep	Week				
	1	2	3	4	5
1.1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1.2	7,0	5,6	17,3	0,0	2,3
1.3	14,0	8,2	6,0	5,6	7,7
2.1	0,0	0,0	0,0	0,6	0,3
2.2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2.3	10,6	12,8	11,8	8,1	10,3
3.1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
3.2	0,0	0,5	0,0	0,0	0,0
3.3	10,0	7,7	12,1	9,4	11,7
TOT.	7,5	6,4	8,3	5,1	6,6

Verplaatsing naar/van school

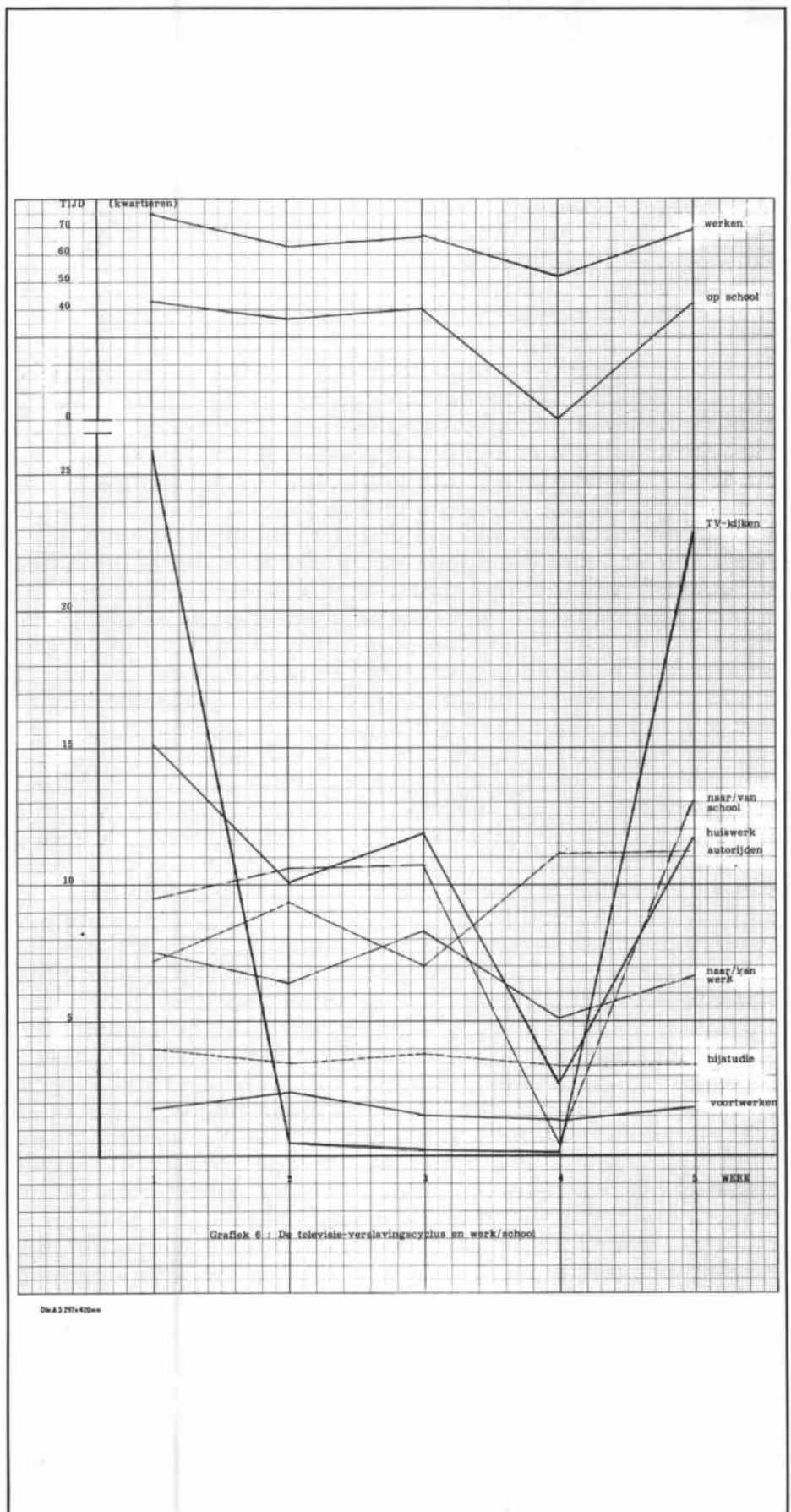
Groep	Week				
	1	2	3	4	5
1.1	15,5	76,2	87,2	1,5	80,0
1.2	36,3	11,8	10,0	0,3	25,6
1.3	3,2	3,1	2,7	0,0	4,3
2.1	8,3	8,0	6,0	0,0	6,6
2.2	10,3	6,6	11,0	0,0	9,3
2.3	3,2	5,5	2,8	0,3	6,0
3.1	19,3	9,6	7,6	0,0	8,6
3.2	3,5	6,0	7,0	0,0	9,2
3.3	5,7	4,2	4,4	4,4	5,2
TOT.	9,5	10,6	10,7	0,3	13,0

Autorijden (buiten werk/school)

Groep	Week				
	1	2	3	4	5
1.1	6,0	2,5	3,0	3,0	4,5
1.2	2,6	7,8	2,3	12,3	7,8
1.3	7,1	16,5	5,3	4,2	7,5
2.1	4,3	5,3	3,0	7,6	9,0
2.2	7,6	11,3	4,6	18,0	6,3
2.3	11,4	11,8	14,3	19,2	17,0
3.1	7,3	8,3	2,6	7,3	6,6
3.2	3,7	9,0	5,2	15,5	16,7
3.3	7,4	7,4	7,5	9,3	12,3
TOT.	7,2	9,4	7,0	11,1	11,2

De huishoudelijke bezigheden

De huishoudelijke bezigheden schijnen ook nogal volgens een constant patroon te verlopen en in elk geval niet eenduidig beïnvloed te worden door de afwezigheid van een tv-toestel, tenzij het opknappen van allerlei klusjes binnenshuis (zie 2.3 en 3.3), inclusief de verzorging (wassen, drogen, strijken) van de kleding. Het werk vooraf en achteraf aan de maaltijd blijft min of meer constant over de onderzoeksperiode. Het proper houden van het huis scoort hoog in de tweede week van de ontwenningperiode, winkelen in de derde (vakantie!) week, maar telkens na een dieptepunt in de voorgaande week (nochtans ook een ontwenningssweek), om op het einde van de onderzoeksperiode telkens min of meer terug te keren naar de aanvangsscore. Men blijkt de tijd vrijgekomen door de afwezigheid van tv dus op te vullen met het opknappen van allerhande klusjes die waarschijnlijk zijn blijven liggen. Gedetailleerde informatie vindt men in grafiek 7 en tabel 12.

Tabel 12: De televisie-verslavingscyclus en de huishoudelijke bezigheden naar leeftijd/tv-afhankelijkheid (in gemiddeld aantal kwartieren)

Klusjes binnenshuis opknappen

Groep	Week				
	1	2	3	4	5
1.1	0,0	1,0	0,0	1,7	0,0
1.2	0,5	0,0	0,0	0,0	0,0
1.3	8,1	11,7	7,3	1,3	0,5
2.1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2.2	1,3	0,0	0,0	1,6	0,0
2.3	3,4	4,9	6,5	11,2	4,0
3.1	0,0	0,0	0,0	1,0	0,0
3.2	1,5	4,5	0,0	12,0	2,5
3.3	2,2	5,1	7,8	4,2	2,4
TOT.	2,6	4,3	4,5	4,6	1,7

Kleding verzorgen

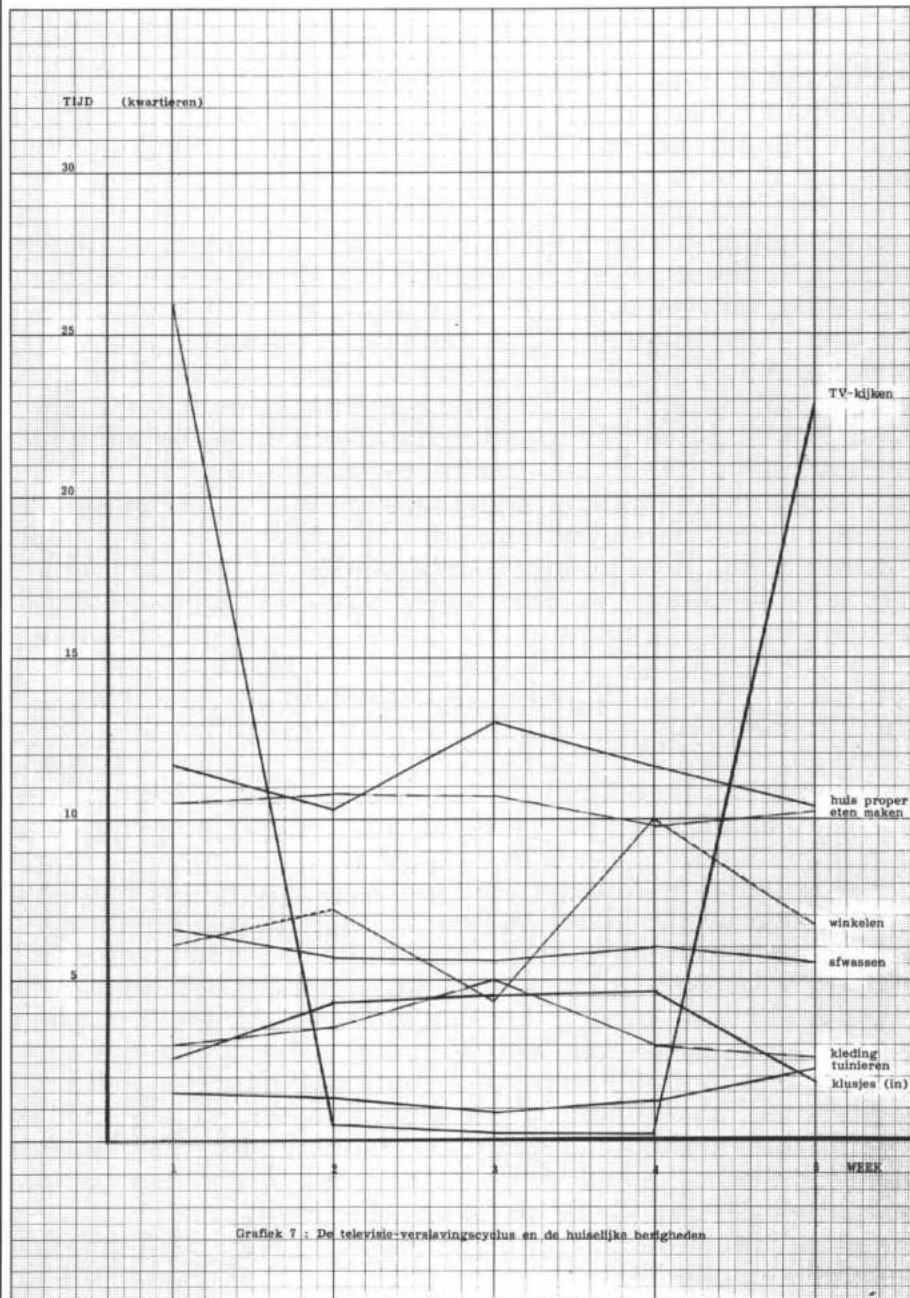
Groep	Week				
	1	2	3	4	5
1.1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1.2	0,0	1,0	1,8	1,6	0,0
1.3	2,1	9,0	11,2	7,3	9,1
2.1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2.2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
2.3	3,6	3,4	5,0	5,5	3,1
3.1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
3.2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
3.3	3,7	5,4	8,2	2,8	2,4
TOT.	3,0	2,5	5,0	3,0	2,6

Maaltijden klaarmaken

Groep	Week				
	1	2	3	4	5
1.1	0,0	0,0	0,0	0,2	3,7
1.2	5,1	5,8	4,8	3,6	2,6
1.3	18,6	18,1	17,8	12,0	15,0
2.1	3,0	1,0	1,3	2,0	0,6
2.2	3,6	1,6	3,3	3,0	1,0
2.3	14,8	14,7	15,8	16,4	15,5
3.1	1,3	3,6	0,6	4,6	1,0
3.2	1,2	1,2	1,0	0,0	1,0
3.3	16,0	15,7	15,4	14,7	15,5
TOT.	10,5	10,8	10,7	9,8	10,2

Vaatwas

Groep	Week				
	1	2	3	4	5
1.1	0,0	1,5	1,7	0,0	1,7
1.2	1,8	1,3	3,6	6,6	2,6
1.3	16,0	9,2	12,2	7,5	9,2
2.1	0,0	0,0	0,3	0,0	0,0
2.2	4,6	0,6	3,3	4,0	4,6
2.3	6,1	7,5	6,2	7,8	6,5
3.1	0,6	0,0	6,7	0,0	0,3
3.2	8,2	8,0	3,5	6,0	5,7
3.3	7,9	7,8	6,5	7,7	7,2
TOT.	6,6	5,7	5,6	6,0	5,6

Grafiek 7 : De televisie-verslavingscyclus en de huishoudelijke bezigheden

De A 3 270/420en

Huis proper houden

Groep	Week				
	1	2	3	4	5
1.1	1,0	2,0	5,7	0,0	0,0
1.2	2,3	1,0	1,1	8,8	1,1
1.3	20,1	19,5	23,8	14,3	24,1
2.1	11,3	7,6	0,6	9,0	5,6
2.2	14,0	1,3	12,0	7,6	8,0
2.3	11,6	13,6	16,4	15,9	12,4
3.1	12,0	6,3	1,3	9,0	6,3
3.2	8,2	4,2	7,2	12,0	2,5
3.3	14,1	13,2	17,1	12,4	11,7
TOT.	11,7	10,3	13,0	11,6	10,3

Winkelen

Groep	Week				
	1	2	3	4	5
1.1	2,2	1,2	0,0	3,5	1,5
1.2	1,8	1,8	5,0	2,6	1,5
1.3	10,7	17,0	9,7	8,3	11,2
2.1	0,0	1,3	0,6	4,6	5,0
2.2	9,0	2,3	2,6	9,3	1,0
2.3	11,1	9,5	6,0	17,0	7,4
3.1	1,0	0,3	1,6	8,0	3,3
3.2	1,2	1,5	0,7	6,7	1,2
3.3	5,6	8,7	4,4	11,1	10,2
TOT.	6,1	7,2	4,5	9,9	6,7

Tuinieren

Groep	Week				
	1	2	3	4	5
1.1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,7
1.2	0,0	1,1	0,0	0,0	0,0
1.3	0,2	4,2	0,1	2,7	3,1
2.1	0,6	1,3	0,0	0,0	1,0
2.2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
2.3	0,3	1,9	0,9	0,0	2,9
3.1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
3.2	0,7	0,0	1,2	11,5	3,0
3.3	4,6	0,8	2,1	0,5	3,2
TOT.	1,5	1,3	0,9	1,2	2,2

Een subjectief beeld van de verslavingscyclus

De tv-verslaafde heeft te weinig tijd om te doen wat hij eigenlijk zou willen doen. Eenmaal hij echter aan de ontwenning begonnen is opent zich voor hem weliswaar geen zee van beschikbare tijd, maar heeft hij toch voldoende tijd om te doen waar hij zin in heeft. Dat gevoel van over voldoende tijd te beschikken blijft doorwerken na het experiment (tenminste: tot één week na het experiment): het lijkt wel of de panelleden meer bewust over hun tijd zijn gaan beschikken.

Tabel 13: De beschikbaarheid over tijd in de televisie-verslavingscyclus (in %)

Beschikbare tijd	Week				
	1	2	4	5	
Te veel			3,6	3,5	
Voldoende	39,7	64,8	67,3	59,6	
Te weinig	60,3	35,2	29,1	36,8	
	N = 58 N = 54 N = 55 N = 57				

Uit het objectief beeld van de verslavingscyclus is het al duidelijk geworden dat de afwezigheid van tv aanzet tot opnieuw opnemen van thuisactiviteiten in gezinsverband. Op de man af gevraagd of de panelleden ook de subjectieve indruk hadden dat er meer in gezinsverband geleefd werd in de ontwenningperiodes, geven deze panelleden antwoorden die het objectief beeld bevestigen. Hoe langer zonder tv, hoe meer men de indruk heeft meer dingen in gezinsverband te ondernemen. Eenmaal de televisie echter terug beschikbaar constateert men — conform aan het objectief beeld — een terugval, evenwel niet tot op het niveau van vóór de verzegeling.

Andermaal schijnt het experiment ertoe bijgedragen te hebben dat de panelleden zich beter bewust zijn van de isolerende rol die tv in het huisgezin kan teweegbrengen.

Tabel 14: De activiteiten in gezinsverband in de televisie-verslavingscyclus (in %)

Activiteiten in gezinsverband	Week				
	1	2	4	5	
Veel	10,3	11,3	27,3	14,0	
Nogal wat	48,3	62,3	40,0	56,1	
Weinig	41,4	26,4	32,7	29,8	
	N = 58 N = 53 N = 55 N = 57				

Kijkend naar de ervaring van de familiesfeer, bijvoorbeeld tijdens het avondeten, kan men niet anders dan besluiten dat de panelleden denken dat enkele weken zonder tv de emotionele sfeer in het gezin beslist ten goede kan veranderen. Eens te meer wordt er een lichte terugval geconstateerd wanneer tv weer de sfeer bepaalt doch weerom bijlange niet tot op het niveau van vóór de verzegeling.

Tabel 15: De familiesfeer in de televisie-verslavingscyclus (in %)

De familiesfeer	Week				
	1	2	4	5	
Gespannen	8,6	1,9	3,6	1,8	
Gehaast	17,2	9,3	1,8	7,0	
Onverschillig	3,4	3,7	3,6	7,0	
Gemoedelijk	37,9	68,5	76,4	68,4	
Varieert snel	29,3	14,8	12,7	14,0	
	N = 58 N = 54 N = 55 N = 57				

Afkikken van tv blijkt niet alleen op het sociaal vlak, in gezinsverband, een welvoegende invloed te hebben, ook zuiver individueel bekeken lijken de panelleden de indruk te hebben er, vooral lichamenlijk, wel bij te varen, zelfs tot na de verplichte ontwenningsskuur. Men herinnert zich in dit verband in het objectief beeld de grotere behoefte aan sporten, onmiddellijk na de ontwenningsskuur.

Tabel 16: De zelfindruk in de televisie-verslavingscyclus (in %)

De zelfindruk	Week				
	1	2	4	5	
Lichamenlijk minder goed	10,3	11,3	5,6	5,6	
Zenuwachtig-geestelijk gespannen	15,5	7,5	9,3	3,7	
Slapeloos	1,7	-	5,6	1,9	
Fit-lichamelijk goed	44,8	52,8	53,7	64,8	
Geestelijk gespannen	10,3	9,4	7,4	3,7	
Lichamenlijk + geestelijk fit	8,6	17,0	16,7	18,5	
	N = 58 N = 53 N = 54 N = 54				

De positieve indruk die men zou kunnen hebben uit de beleving door de panelleden van het experiment — in de zin dat ze zich bewuster gaan gedragen t.o.v. tv — wordt enigszins getemperd door de vaststelling dat men na het experiment niet de indruk heeft selectiever, kritischer tv-programma's uit te kiezen, een indruk die men nochtans tijdens de ontwenning meende — vermeende — te hebben.

Tabel 17: De programmaselectie in de televisie-verslavingscyclus (in %)

De programma-keuze	Week				
	1	2	4	5	
Toevallig	34,5	32,6	22,0	35,1	
Selectief-kritisch	65,5	67,3	78,0	65,0	
	N = 58 N = 43 N = 41 N = 57				

In dit onderzoek is een poging gedaan om de impact van televisie op het dagelijkse leven in gezinsverband aan te tonen op een onrechtstreekse manier, via een omweg langs een experiment dat erin bestond een panel van 20 Vlaamse gezinnen te verhinderen gedurende 3 van de 5 onderzoeksweken televisie te kijken. Heel het onderzoek werd geplaatst in de wellicht enigszins overtrokken beeldspraak van televisie-verslaving.

Het is duidelijk dat de afwezigheid van televisie leidt tot een verhoogd contact tussen de gezinsleden zowel in spel als in gesprekken. Het is verder duidelijk dat de onmogelijkheid om tv te kijken een hernieuwde belangstelling wekt voor andere mediale ontspanning: boeken en tijdschriften lezen, radio en muziek beluisteren. Eveneens duidelijk is de herboven interesse voor sportbeoefening. Hobby-beoefening en het klaren van allerhande klusjes krijgen een grotere aandacht. Bovendien wordt bij afwezigheid van televisie meer tijd uitgetrokken om persoonlijk tot rust te komen.

De afwezigheid van de televisie leidt niet noodzakelijk direct tot een meer intensieve vrijetijdsbesteding buitenshuis of tot een actiever sociaal leven.

De mensen die het een tijdje zonder televisie dienen te stellen lijken bewuster over hun tijd te gaan beschikken en zich rekenschap te geven van de mogelijk isolerende rol die tv in het gezinsleven kan spelen. Zowel de emotionele sfeer in het gezin als de lichamelijke en geestelijke gezondheid winnen bij een periode van televisie-onthechting.

Na de periode van ontwenning neemt de televisie terug een plaats in in het gezinsleven maar in mindere mate dan voordien, tenminste op korte termijn: er wordt minder gekeken, maar niet selectiever dan voordien. De ontwenningsskuur heeft, met andere woorden, geen invloed gehad op de inhoud van de televisieconsumptie achteraf.

Dit zijn de resultaten van het onderzoek. De lezer mag daar voor zichzelf verdergaande conclusies aan vastknopen over de al dan niet schadelijke invloed van de televisiedrug op het gezinsleven van alledag.

De onderzoekers wensen te onderstrepen dat hun uitgangspunt geenszins was de televisie aan de schandpaal of — erger nog — op de brandstapel te zetten.

(1) Hetzelfde uitgangspunt vindt men al bij BELSON, W., *The Impact of Television*, London, 1967, en meer recent, bijvoorbeeld bij FRITZ, A., *Die Familie in der Rezeptionssituation, Grundlage zu einem Situationskonzept für die Fernseh- und Familienforschung*, München, 1984.

(2) Zie, bijvoorbeeld, EDGAR, P., Families without Television, in *Journal of Communication*, nr. 27, jg. 1977, blz. 73 e.v.

(3) Bijvoorbeeld minder dan 30 minuten zoals bij JACKSON-BEECK, M., The Nonviewers: Who are They?, in *Journal of Communication*, nr. 27, jg. 1977, blz. 65-72.

(4) G. GERBNER hanteert regelmatig deze opdeling: zware kijkers kijken dan 4 uur of meer, lichte 2 uur of minder. Maar, blijkens HIRSCH, P., (The "Scary World" of the Nonviewers, in *Communication Research*, oktober 1980, blz. 420 e.v.) zou Gerbner zelf toegegeven hebben dat dergelijke indeling problematisch is: "Without control group of nonviewers it is difficult to isolate television's impact".

(5) Het basisonderzoek in dit verband (BERELSON, B., What 'Missing the Newspaper' Means, in LAZARFELD, P., STANTON, F., *Communication Research 1948-1949*, New York, 1949) werd later overgedaan voor TV o.m. in Israël door COHEN, D. (People Without Me-

dia: Attitudes and Behavior During a General Media Strike, in *Journal of Broadcasting*, lente 1981, blz. 171-180) en in Nederland door DE BOCK, H. (Gratification, Frustration During A Newspaper Strike and a TV Blackout, in *Journalism Quarterly*, lente 1980, blz. 61-66).

(6) Werkten in het kader van het 'seminarie-omroep' (1e licentie communicatiewetenschap) mee aan het onderzoek: Bastijns Miranda, Beckers Annick, Benaets Sonja, Cums Benny, Heymans Theo, Libbrecht Hilde, Schouterden Nadine, Sevenants Erik, Ule-naers Riet, Verdonck Stanis, Yperman Herman.

(7) ROBINSON, S., Television's Impact on Everyday Life: Some Cross-national Evidence, in COMSTOCK, G., *Television and Social Behavior*, 1972.

(8) STEINER, A. (*The People look at Television*, 1963) stelt een soortgelijke vraag aan kijkers wiens toestel stuk was gegaan - wat indertijd vaker dan nu gebeurde.

(9) Daarin o.m. gesteund door BERK, R., BERK, S., *Labor and Leisure at Home, Context and Organization of The Household Day*, Beverly Hills, 1979.

(10) Achteraf bekeken bleek dit voor sommigen een tijdrovende, soms tv-kijken gedeeltelijk compenserende activiteit!

W. Hesling
L. Van Poecke
(Red.)

COMMUNICATIE: van TEKEN tot MEDIUM

Liber Amicorum Professor J.M. Peters

1985, 232 blz., 800,- BF

Het boek is verkrijgbaar via de boekhandel of rechtstreeks via
PEETERS
Verdeler Universitaire Pers Leuven
Bondgenotenlaan 153
3000 Leuven

kindertelevisie op de BRT

**hilde de bie
marcel de roover
greet houbey
marga winnubst**

Aanleiding tot dit onderzoek was het in januari 1984 verschenen Nederlandse rapport «Televisieproducties voor kinderen» (1).

De lectuur hiervan deed vragen rijzen over de Belgische situatie en meer specifiek de situatie in Vlaanderen. Hoe staat het met de kindertelevisie op de BRT?

Naast BRT-onderzoeken m.b.t. specifieke programma's bleek hierover weinig literatuur te bestaan. Deze lacune was echter niet het enige wat dit onderzoek bemoeilijkte. Een ander probleem ligt in het feit dat bij de BRT niet slechts één dienst verantwoordelijk is voor kindertelevisie. Naast de dienst Jeugduitzendingen is er de dienst Aankoop die m.n. ook instaat voor de aankoop van kinderprogramma's en helemaal los staat van eerstgenoemde. Ook terminologisch stuit men op moeilijkheden. Het Nederlandse rapport verstaat onder 'televisieproducties voor kinderen' een televisieprogramma, al of niet in serieverband, dat speciaal voor kinderen is bedacht en ontworpen, waarbij meer of minder expliciet rekening is gehouden met kenmerken en ontwikkelingsaspecten van het kind (2). Bij deze bepaling kan men zich aansluiten. Het probleem ligt echter in de definiëring van 'kinderen'. Het rapport bepaalt 'kinderen' als de groep t/m 12 jaar oud. De BRT-dienst Jeugd heeft als doelgroep jongeren tot 21 jaar oud en het Kijk- en Luisteronderzoek van de BRT

heeft in zijn kinderpanel enkel jonge mensen tussen drie en elf jaar. Waar het echter gaat om de dienst Jeugd moet er rekening mee worden gehouden dat deze zich richt tot een publiek tot 21 jaar.

Achtereenvolgens zal gesproken worden over de organisatie van de BRT-diensten, het programma-aanbod, het verbruik en het beleid van de heer Lambert Van de Sijpe, productieleider van de dienst Jeugd. Volledigheidshalve moet nog vermeld worden dat alle cijfergegevens betrekking hebben op het jaar 1982.

I. ORGANISATIE VAN DE DIENSTEN

De dienst Jeugd ressorteert samen met de diensten Kunstzaken, Vrije tijd en Wetenschappen onder de directie Cultuur, naast de directies Ontspanning en Programmatie en Dienstverlening (schema). De dienst Jeugd is louter verantwoordelijk voor de productie van eigen jeugdprogramma's en van eventuele coproducties voor een publiek van 0 tot 21 jaar. Daartegenover is de dienst Aankoop verantwoordelijk voor de aankoop van alle vreemde producties waaronder ook kinder- en jeugdprogramma's. De bestuursdirectie Instructieve Omroep staat ondermeer in voor de schooluitzendingen, maar deze aparte categorie werd niet gerekend tot het voorwerp van dit onderzoek.

In principe werken Jeugd en Aankoop

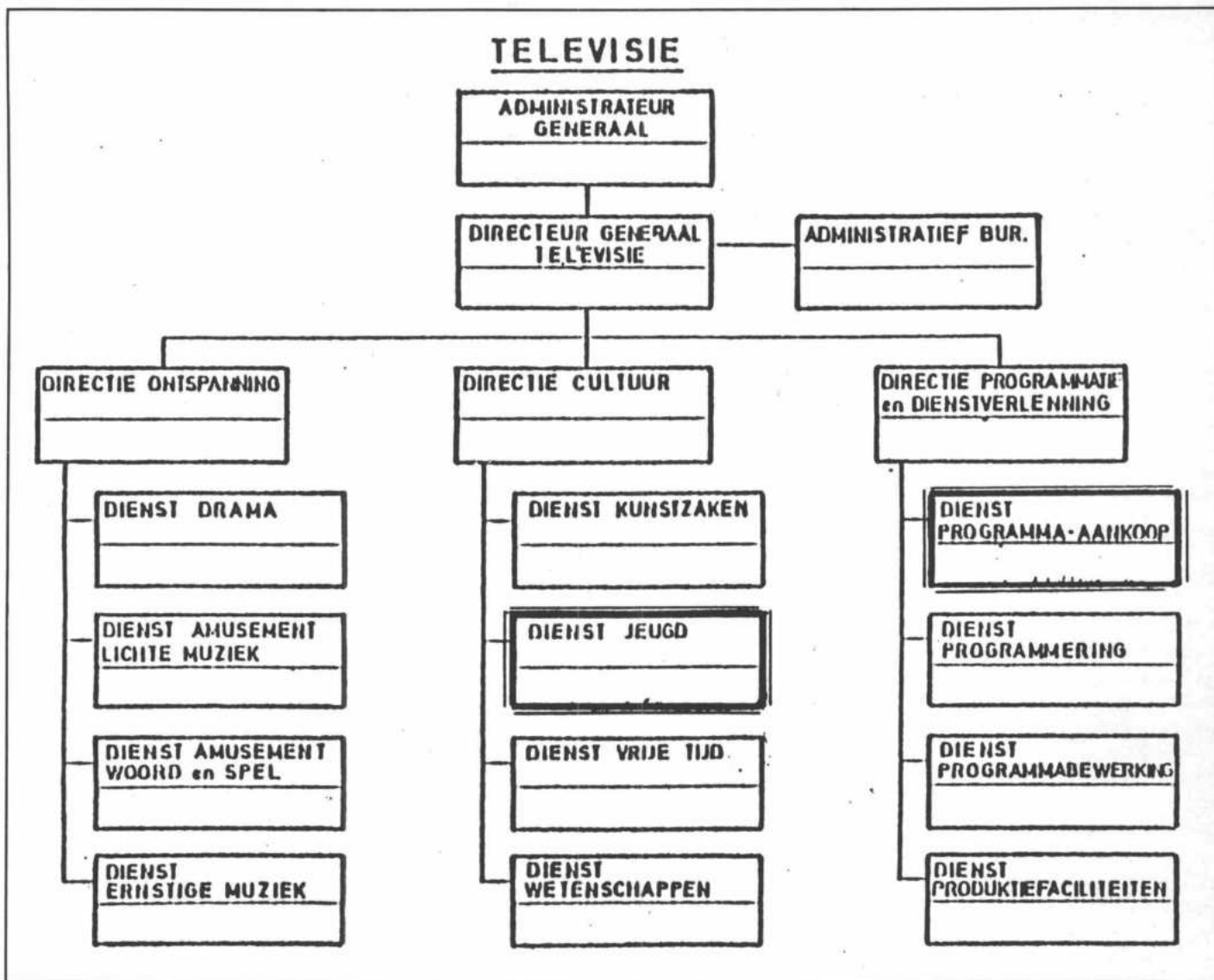
m.b.t. de materiële verhandeling en het beleid onafhankelijk van elkaar. Niettemin zijn er geregeld informele contacten en overleg inzake keuzeopties. Jeugd doet soms suggesties voor de aankoop van een bepaalde productie ter aanvulling van het eigen aanbod. Hoewel daar niet steeds wordt op ingegaan, is de relatie tussen beide diensten, naar zeggen van dhr. Van de Sijpe, over het algemeen goed te noemen.

De dienst Jeugd bestaat uit zowat 30 vaste medewerkers. Naast de productieleider (hoofd van de dienst) omvat dit cijfer:

- 5 programmaverantwoordelijken/producteurs,
- 12 regisseurs/realisators belast met de vormgeving van de programma's,
- 1 hoofdregiesecretaresse, de spil van de materiële zorgen,
- 12 regie-assistenten voor het blijvend produktioneel en administratief verzorgen van elk programma.

Daarnaast werkt men veel met losse medewerkers als scenarioschrijvers, presentators, decorbouwers, musici enz.

Het beschikbare budget is even groot als dat van vergelijkbare diensten (Kunstzaken, Wetenschappen, Vrije tijd). Er moet een onderscheid gemaakt worden tussen programmakosten en vaste kosten. Deze laatste omvatten hoofdzakelijk de weddes van het vaste personeel. De programmakosten omvatten loon voor losse me-

Uit: VANDENBUSSCHE, P., *Ontwikkeling, organisatie en werkwijze van de omroep*.Cursus dep. comm. wet., KU Leuven, 1984-1985.

dewerkers, honoraria voor artiesten, kostprijs van aangekochte filmpjes, rekwisieten, leveringen voor o.a. decor en allerhande onkosten. Het voor 1985 toegekende programmabudget bedraagt ongeveer 40 miljoen. Het grootste deel hiervan wordt besteed aan wat in beleidstermen de doelgroep 'kinderen' wordt genoemd. Vervolgens komen in ongeveer gelijke mate 'peuters en kleuters' en 'tienaers en jongeren' aan bod. En tenslotte gaat het kleinste bedrag naar de doelgroep 'jeugd'. Dit programmabudget is in feite fictief want alle technische aangelegenheden en logistieke functies (kantoren, studio's, gebruik van de televisietechniek e.d.) zijn er niet in begrepen. Deze 'indirecte kosten' liggen wel 3 tot 5 maal hoger dan de programmakosten zodat men tot een totaalbedrag komt van

haast een kwart miljard. De dienst Jeugd neemt in het gehele BRT-budget een aandeel in van ongeveer één tiende en 20 % van de logistieke diensten. Niettemin maakt hij het grootste aantal uren eigen uitzendingen. In vergelijking met vroegere jaren is de dienst Jeugd qua programmabudget met ongeveer 30 % afgeslankt, nl. van 60 miljoen naar 40 miljoen. Eén van de gevolgen hiervan is dat het traditionele jeugdfeuilleton niet meer gerealiseerd kon worden.

Samenwerking met de Nederlandse omroep is in de loop der jaren geen oplossing gebleken. De tegenstelling tussen de eenheidsstructuur van de BRT met haar absolute objectiviteitseis en de verzuidde Nederlandse omroepstructuur maakt de samenwerking zeer moeilijk, haast even moeilijk als samenwerking

tussen de zuilen onderling. Zo heeft bvb. de KRO licht religieus getinte kinderprogramma's, de VARA is dan weer meer progressief, de IKON zet zich af tegen calvinistische restanten enz. De BRT kan hiertussen geen partner vinden. Blijft dan nog de enige mogelijkheid, de NOS. Maar deze mag dan weer niets doen. Enkel haar nieuwsdepartement maakt een jeugdjournaal en bewerkt tevens het Amerikaanse Sesamstraat. Aan dit laatste werkte voorheen ook de BRT mee, maar daar zij weinig inspraak had en bovendien Sesamstraat te Amerikaans vond, is ze uit de boot gestapt. Uiteindelijk is er niet zoveel affiniteit van beide kanten.

Een vergelijking van het budget met dat van omroepen in andere landen is zeer moeilijk tengevolge van de reeds gesig-

naleerde terminologische verwarring op het vlak van kindertelevisie. Zeker is echter dat de BRT-Jeugddienst financieel een mager beestje is.

De dienst Programma-aankoop maakt deel uit van de directie programmatie en dienstverlening (schema). Deze dienst wordt geleid door Pros Verbruggen en telt zeven producers, waarvan één, nl. Frank Boel, licentiaat in de pers- en communicatiewetenschappen, verantwoordelijk is voor de aankoop van jeugdprogramma's in het buitenland of bij Belgische privé-firma's (3). Frank Boel koopt voor de programmering hoofdzakelijk fictie aan. Hierin handelt hij in principe onafhankelijk van de dienst Jeugd, wat niet wegneemt dat er wel informele contacten zijn tussen beide diensten. Non-fictionprogramma's worden gesignaleerd aan de dienst Jeugd die ze eventueel verwerkt in zijnproducties. De dienst Programma-aankoop is dan behulpzaam bij de praktische afwikkeling van de aankoop.

Frank Boel komt in contact met het aanbod op tv-markten en -festivals (Cannes, Monte Carlo, Milaan) waarop privébedrijven hun productie voorstellen. Of ook op 'screenings' waarop omroepen of verenigingen van omroepen hun productie voorstellen. En verder kan hij documentatie aanvragen bij de producenten, eventueel ook copieën op cassette om het programma even te bekijken.

De selectie van de aan te kopen programma's gebeurt allereerst op grond van een louter formeel criterium: er moeten programma's aangekocht worden die passen in een tijdschema dat daarvoor voorzien is. Deze beschikbare in te vullen ruimten variëren van jaar tot jaar en van seizoen tot seizoen. Zo worden in de zomervakantie bvb. minder uitzendingen voor kinderen geprogrammeerd.

Ten tweede wordt een evenwicht nagestreefd op verschillende vlakken: nl. in de beoogde leeftijden, het land van herkomst (niet enkel Angelsaksische producties maar ook Scandinavische of uit de Oostbloklanden), een evenwichtige dosering tussen ontspanning en educatie en tussen verschillende genres (bvb. science fiction of deze met een eerder historisch karakter enz.). Een belangrijk criterium is uiteraard ook de financiële haalbaarheid. Kijkcijfers zijn meestal te laat beschikbaar om er veel rekening mee te kunnen houden. Als een reeds gestarte serie lage kijkcijfers blijkt te halen wordt deze toch tot en met de laatste

aflevering uitgezonden. Bij de selectie wordt ook wel gelet op reeds bewezen of te verwachten succes, maar het doel is toch niet enkel het grote publiek aan te trekken.

Frank Boel beschikt over geen eigen budget maar is gebonden aan het globale budget van de dienst Aankoop. In de praktijk wordt een programma meestal eerst beoordeeld op zijn inhoud en dan op zijn kosten, m.a.w. de financiële haalbaarheid ervan gelet op het totale Aankoop-budget.

II. HET AANBOD VAN KINDERPROGRAMMA'S

In dit deel wordt de vraag naar wat de BRT haar jeugdige kijkers te bieden heeft, opgedeeld in een viertal subvragen. Vooreerst (II.1) wordt nagegaan hoeveel tijd de omroep besteedt aan kindertelevisie in percentage van de totale beschikbare zendtijd. Vervolgens (II.2) wordt de verhouding tussen origineel Nederlandstalige en anderstalige programma's belicht, om in een derde paragraaf (II.3) dit anderstalig aanbod op te splitsen in nagesynchroniseerde of ondertitelde programma's. Tot slot worden de uitzendingen opgedeeld in diverse programmacategorieën.

Telkens wordt een vergelijking gemaakt tussen de BRT-situatie en deze van de Nederlandse omroepzulen.

II.1. In 1982 bedroeg de beschikbare zendtijd van de BRT 214.941 minuten. Daarvan werd 6,75 % (14.502 minuten) besteed aan kinderprogramma's (4).

In Nederland besteden alle omroepzulen tezamen 10,7 % van hun zendtijd aan kindertelevisie (23.463 minuten) (5). De 'niet-zulen' NOS en IKON buiten beschouwing gelaten daalt dit percentage tot 7,5 % (16.393 minuten).

De 6,75 % van de BRT doorstaat de vergelijking met dit Nederlandse percentage, temeer daar men voor ogen moet houden dat Nederland over twee waardige netten beschikt.

Rekening houdend met de in omvang beperkte doelgroep en de mogelijkheid van deze kinderen om hun 'kijkhonger' nog te stillen door jeugdprogramma's (> 12 jaar) en gezinsfilms te bekijken, mag het feit dat de BRT 6,75 % van de zendtijd aan kinderprogramma's besteedt redelijk worden genoemd.

II.2. Het aanbod Nederlandstalige kin-

derprogramma's op de BRT bedraagt 39,37 % tegenover 60,63 % anderstalige produkten.

In Nederland biedt men 47,5 % van de uitgezonden programma's in de eigen taal aan. Hierbij vergeleken scoort de BRT dus niet zo goed. De vergelijking is nog ongunstiger voor de Vlaamse televisie als men bedenkt dat in deze 39,37 % ook de producties van onze noorderburen werden verrekend (terwijl het Nederlandse percentage 47,5 % enkel de eigen producties betreft). Omdat de eigen cultuur van een landstreek behouden zou blijven, streeft men internationaal naar een 70-30 verhouding tussen eigen en aangekochte producties. Zowel de BRT als de Nederlandse omroepen brengen het er naar deze norm bekaaid vanaf.

II.3. Hoe weet de BRT deze anderstalige produkten toch nog op een begrijpelijke wijze aan te bieden aan de kijkertjes?

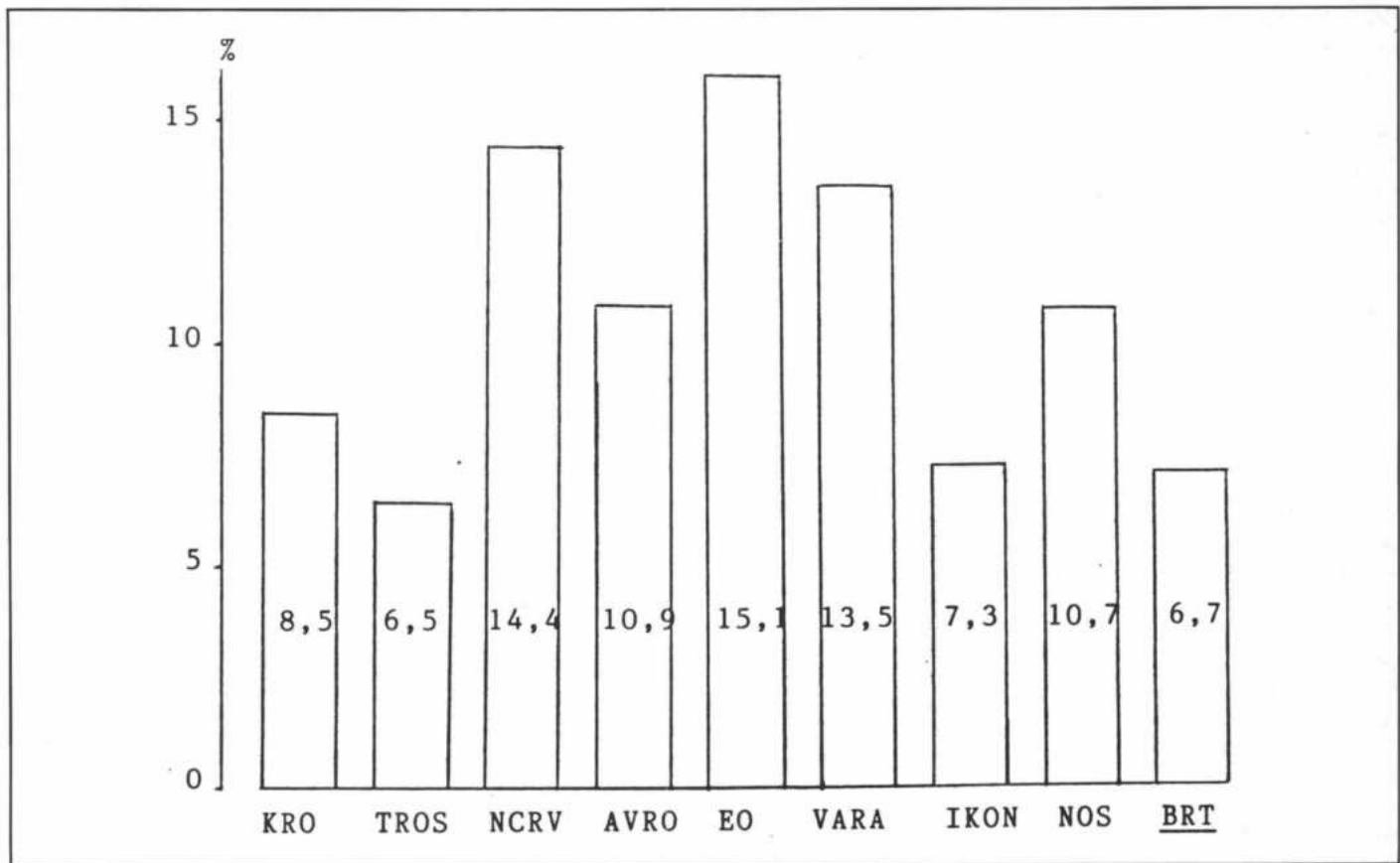
Men kan vooreerst deze programma's nagesynchroniseren (dit wordt in 36,23 % van de gevallen gedaan) of hun verhaal in het Nederlands laten begeleiden door een buitenbeeldse verteller (wat slechts zeer zelden gebeurt, nl. 5,43 %).

Door de jonge kinderen kan dus 41,66 % van de buitenlandse programma's worden gevolgd. Hier scoort de BRT merkbaar beter dan de Nederlandse omroepen, met uitzondering van de NOS en de AVRO. De resterende 58,34 % van de anderstalige producties worden voorzien van ondertitels. 47 van de 55 programma's die in dit geval verkeerden hadden als doelgroep de kinderen van 9 jaar en ouder. Aangenomen wordt dat vanaf de leeftijd van ± 8 jaar kinderen in staat zullen zijn onderschriften te lezen. De BRT lijkt dus de leesvaardigheid van de doelgroep in acht te nemen.

In hoeverre men in Nederland met dit probleem rekening houdt is niet geweten. Grafiek II leert enkel dat de Nederlanders merkkelijk meer ondertitelen dan de Vlaamse televisie.

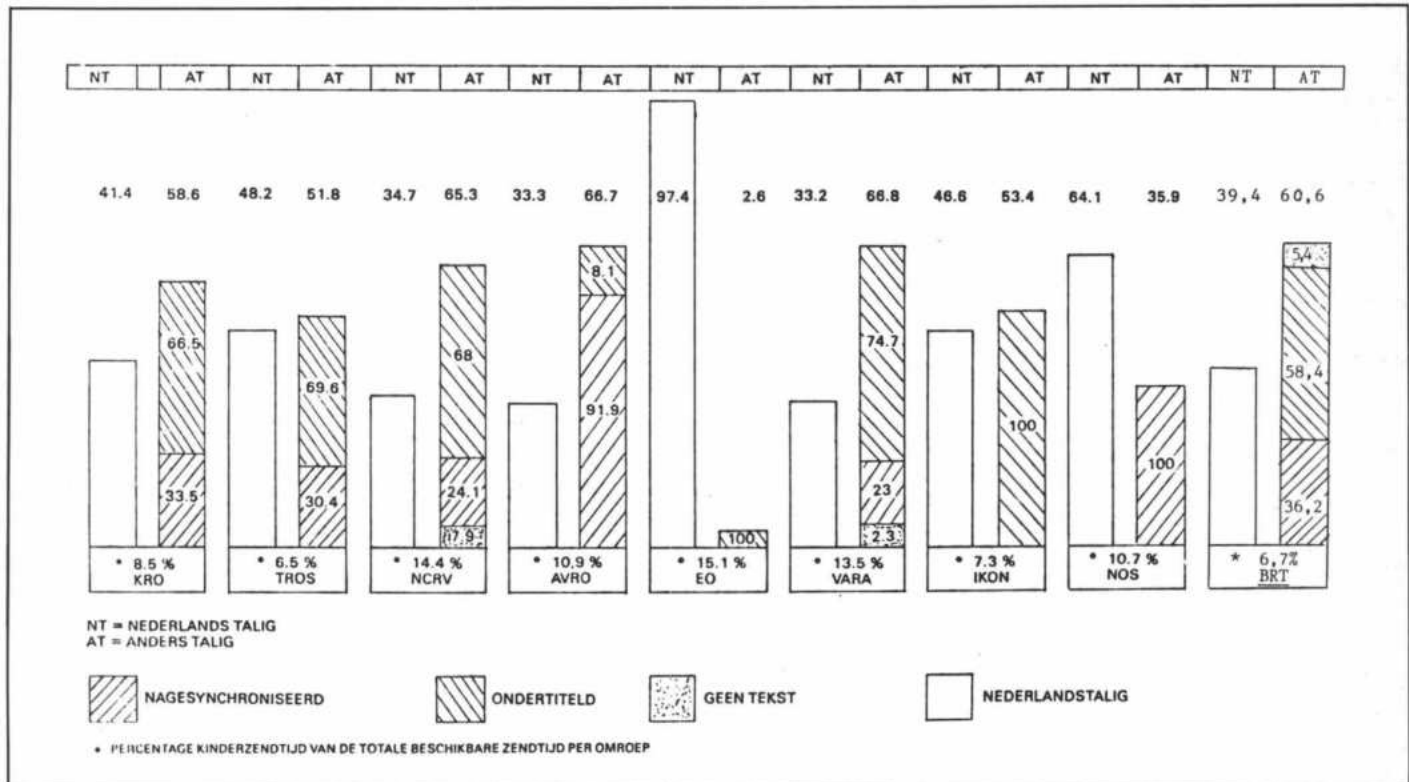
II.4. Bij grafiek III, die een indeling weergeeft van de BRT-kinderprogramma's in de categorieën amusement, informatie, educatie, drama of een mengvorm hiervan dienen enkele ernstige beperkingen aangestipt.

Vooreerst werd deze classificatie niet opgesteld door ondergetekenden maar door de heren Van de Sijpe en Boel van

Grafiek I: Zentijd besteed aan kindertelevisie in 1982.

Aandeel van de beschikbare zentijd van de afzonderlijke omroepen in % berekend in minuten.

Grafiek II: Programma-aanbod 1982

Kindertelevisieprogramma's tussen 14.00 en 20.00 uur, berekend in minuten.

de BRT-diensten Jeugd en Aankoop. Bovendien werden voornoemde categorieën niet strikt gedefinieerd. De verstrekte gegevens bezitten dus slechts een indicatieve waarde, temeer daar het onderbrengen van kinderprogramma's in vastomlijnde hokjes een onmogelijke opdracht is. Pure informatie is bijvoorbeeld moeilijk te realiseren en zal steeds worden verpakt in amusements- of dramavorm.

Het trekken van conclusies of het overgaan tot een vergelijking met de Nederlandse situatie is in deze paragraaf dan ook niet opportuun.

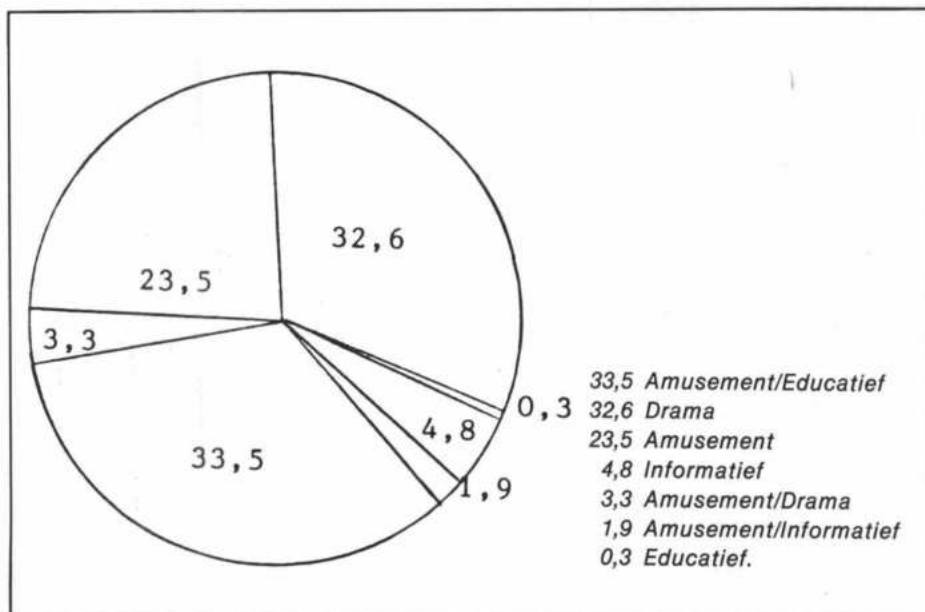
II.5. Volgende tabel uit een EBU-studie (6) geeft enig idee waar de Belgische kindertelevisie staat in vergelijking met andere landen. Deze tabel kan enkel dienen als indicatie daar: 1) de berekeningswijzen in de verschillende landen niet te controleren zijn, 2) de cijfers betrekking hebben op het jaar 1981, en 3) een 'kinderprogramma' hier opgevat wordt als bestemd voor kinderen tot 14 jaar.

Land	Organisatie	% kindertelevisie v/h totale aanbod	Aantal uren kindertelevisie per jaar
Duitsland	ARD	-	-
	ZDF	8	287
België	BRT	7	254
	RTBF	4	150
Denemarken	DR	13	342
Frankrijk	A2	-	-
	FR3	-	-
Groot-Brit.	BBC	8	753
	ITV	10	527
Nederland	NOS	12	526

De door stellers gevonden cijfers blijken in dezelfde richting te gaan als deze in de tabel (242 uur kindertelevisie of 6,75% van de totale zendtijd tegenover 254 uur of 7%).

III. VERBRUIK

Uitgaande van de veronderstelling dat kinderprogramma's op een continuüm kunnen geplaatst worden, waarvan de twee extremen ontspanning en educatie zijn, werd getracht alle kinderprogramma's van 1982 in deze twee categorieën

Grafiek III: Aanbod kindertelevisie 1982 naar programmacategorieën in percentages, in minuten berekend

onder te brengen. Deze indeling houdt een grove vereenvoudiging van de werkelijkheid in, maar toch is het mogelijk om per programma aan te duiden of het meer aanleunt bij educatie dan wel bij ontspanning.

Na deze indeling blijkt op basis van de kijkdichtheidscijfers dat in de eerste drie kwartalen van '82 de kinderen gemiddeld meer educatieve dan ontspannende programma's bekeken: het eerste kwartaal 39% tgo. 26,6%, het tweede kwartaal 26,6% tgo. 19,6% en het derde kwartaal 22% tgo. 14,1% (7).

In het vierde kwartaal is er een kleine voorsprong merkbaar voor de ontspanningsprogramma's: 22,6% tgo. 19,7% voor de educatieve programma's.

In het eerste kwartaal werd het meest naar ontspanningsprogramma's gekeken, zo zaten er gemiddeld 218.652 kinderen voor de buis. Het maximum voor de educatieve programma's lag eveneens in het eerste kwartaal: toen keken gemiddeld 320.580 kinderen tussen 3 en 12 jaar.

Vervolgens leek het interessant na te gaan of kinderen vóór 18.00 uur veel tv-kijken op woensdag, zaterdag en zondag, vermits zij op de andere dagen van de week vertrouwd zijn met het spulur van 18.00 tot 19.00 uur.

De kijkdichtheidscijfers leren dat na 18.00 uur de gemiddelde kijkdichtheid meestal veel hoger ligt dan vóór 18.00 uur. Een uitzondering hierop vormt het derde kwartaal (tabel I).

TABEL I

	vóór 18.00 uur	na 18.00 uur*
Eerste kwartaal	13,9 %	33,5 %
Tweede kwartaal	10,5 %	22,3 %
Derde kwartaal	13,1 %	12,6 %
Vierde kwartaal	13,7 %	24,8 %

* 1% kijkdichtheid = 8.220 kinderen van drie tot en met elf jaar.

Factoren die de hogere kijkdichtheid na 18.00 uur in het eerste, tweede en vierde kwartaal kunnen verklaren, zijn de vertrouwdheid van de kinderen met het spulur (dagelijks kinderprogramma's op de BRT tussen 18.00 en 19.00 uur) en eventueel de etenstijd (kinderen eten vóór 18.00 uur). Dit blijven echter hypothesen; verder onderzoek moet uitwijzen of het inderdaad zo is.

In het derde kwartaal worden deze hypothesen echter tegengesproken: de kijkdichtheid vóór 18.00 uur is hoger dan na 18.00 uur. Dit is waarschijnlijk te wijten aan de vakantieperiode (juli en augustus) en de gunstige weersomstandigheden (de kinderen blijven langer buiten spelen en kijken minder televisie). Voor de situatie in Nederland is er een tabel beschikbaar met percentages gemiddelde kijkdichtheid voor Nederland I en II, per

kwartaal gemeten onder kinderen van 3 tot 11 jaar voor 1982 (tabel II).

TABEL II.

	14.00-18.45 uur	18.45-20.00 uur*
Eerste kwartaal	11 %	19 %
Tweede kwartaal	8 %	13 %
Derde kwartaal	7 %	11 %
Vierde kwartaal**	9 %	17 %

* 1 % = 20.000 kinderen van drie tot elf jaar.

** In het vierde kwartaal golden de tijdvakken 14.00-18.30 en 18.30-20.00.

Ook hieruit blijkt dat in Nederland de gemiddelde kijkdichtheid voor programma's aangeboden tussen 18.45-20.00 uur hoger ligt dan vóór 18.45 uur. Er moeten hierbij echter twee bemerkingen gemaakt worden. Ten eerste: in Nederland wordt niet gewerkt met een spiluur en wordt bij het kijk- en luisteronderzoek gewerkt met een andere tijdsindeling dan in Vlaanderen; ten tweede: de gegevens van de tabel gelden voor het kijken van de kinderen naar *alle* programma's, dus niet louter voor kinderprogramma's. Dit alles maakt het dan ook moeilijk om een vergelijking tussen Vlaanderen en Nederland door te trekken.

Om een beeld te krijgen van de meest favoriete kinderprogramma's leek het interessant een 'top tien' samen te stellen. Dit gebeurde door per kwartaal voor elk kinderprogramma de gemiddelde kijkdichtheid op te zoeken. Voor een programma dat slechts éénmaal werd uitgezonden, werd de kijkdichtheid genomen; voor een programma dat deel uitmaakte van een reeks werd het totaal van de kijkdichtheidscijfers berekend en gedeeld door het aantal uitzendingen.

Over het ganse jaar genomen blijken Sesamstraat en Klein Klein Kleutertje het meest aan te slaan bij de kinderen. Deze programma's duiken elk kwartaal opnieuw op in de 'top tien'. De Smurven behaalden de hoogste gemiddelde kijkdichtheid, nl. 50,9 % of 418.398 kinderen keken gemiddeld naar 'De Smurven' in het vierde kwartaal.

Een andere mogelijkheid om de meest bekeken programma's te rangschikken, is ze afzonderlijk te beschouwen en geen gemiddelden te berekenen (8). Zo wordt

het duidelijk dat in '82 de combinatie van 'Tik Tak' en 'De Smurven' niet te kloppen was. In het Nederlandse rapport zijn er eveneens gegevens over de meest bekeken programma's beschikbaar (9).

Het nadeel is echter dat er geen onderscheid is gemaakt tussen uitzendingen voor volwassenen en kinderprogramma's. Een voordeel daarentegen is dat er een onderverdeling is gemaakt volgens de leeftijdsgroepen die de programma's bekeken hebben én voor welke leeftijd het programma bedoeld was volgens de omroep.

Dit laat toe de conclusie te trekken dat van de programma's die door de leeftijdsgroepen 3-5 en 6-8 jaar het meest werden bekeken 30 % bestond uit niet voor kinderen bedoelde programma's. Dit percentage is in de leeftijdscategorie 9-11 jaar nog hoger, namelijk 90 %. Nochtans worden er wel programma's gemaakt voor kinderen van 9-11 jaar.

Hierbij moet worden aangetekend dat het enkel gaat om programma's uitgezonden in het tweede kwartaal van '82. Het is in ieder geval duidelijk dat er sprake is van een discrepantie tussen enerzijds wat kinderen van 9-11 jaar verwachten en leuk vinden en anderzijds de visie van de omroepen op deze doelgroep.

IV. BELEID VAN DE DIENST JEUGD-UITZENDINGEN (10)

Het blijkt dat er noch vanwege de BRT-top, noch vanwege de dienst Jeugd zelf werkelijk uitgeschreven beleidsverklaringen bestaan m.b.t. uitzendingen voor kinderen en jeugd. Volgens dhr. Lambert Van de Sijpe, produktieleider van de dienst Jeugd, gebeurt dat trouwens vrijwel nergens in West-Europa. De omroep is immers een productiebedrijf en geen onderzoekscentrum. Maar dhr. Van de Sijpe meent dat een dergelijke ingesteldheid niet vol te houden is en acht een soort minimum programmerings- en productiebeleid wel nodig. Hij heeft dan ook een poging gedaan om een aantal grote lijnen te formuleren en te doen aanvaarden bij de Raad van Beheer en binnen de dienst zelf. De belangrijkste daarvan kunnen als volgt worden beschreven:

1. Horizontale programmering.

Deze horizontale programmering is de meest fundamentele beleids optie van de dienst Jeugd. Het betekent dat elke dag van de week op een vast spiluur, nl. 18.00

uur, programma's voor kinderen worden uitgezonden, overigens een uniek verschijnsel in de Europese televisie. Bij de meeste andere omroepen worden uitzendingen voor kinderen op dit spiluur weggeduwd. De resultaten van deze optie zijn ook naargelang. de BRT-kinderkijfcijfers zijn nagenoeg verdubbeld en zijn momenteel de absoluut hoogste binnen Eurovisieverband. Volgens L. Van de Sijpe hebben kinderen gewoonweg behoefte aan herkenbare tijdstippen en willen zij bovenal dagelijks tv-kijken.

2. Verschillende leeftijdsgroepen als doelgroepen

Op een zeker ogenblik constateerde men nl. dat er geen aangepaste produktie bestond voor de allerjongste kijkers, zelfs niet de Fabeltjeskrant. De dialogen daarvan waren te volwassen, enkel het dichtvallend oog van de uil aan het eind van iedere uitzending sprak bij de kleinsten enigszins tot de verbeelding. Dat vormde de aanleiding tot het maken van het reeds alombekende Tik Tak.

Dergelijke vaststellingen resulteerden in de beleidskeuze om de verschillende leeftijdsgroepen te beschouwen als doelgroepen.

Zo werkt de dienst Jeugd nu naar 4 doelgroepen toe:

1. peuters en kleuters, m.a.w. de leeftijd tot ongeveer 7 jaar
2. basisschoolkinderen, de leeftijd van 7 tot 12 jaar
3. jeugd, van 12 tot 15 jaar
4. adolescenten (tiens en jongeren), vanaf 15 jaar.

Voor iedere doelgroep worden uitzendingen geprogrammeerd die volledig toegankelijk zijn voor de betrokken leeftijd en zijn ervaringswereld. In concreto resulteert dit in de volgende produktionele opvulling:

1. Voor peuters en kleuters wordt vooral gewerkt met kleur, beweging, herkenning, verrassing, ritme, muziek ..., liefst alles tesamen in 1 uitzending en niet enkel bedoeld als amusement maar ook als informatie.
2. Voor de basisschoolkinderen ligt de klemtoon op de oerkracht van het verhaal en de uitbreiding van de ervaringswereld: verkenning, ontdekking, relaties met leden van zelfde en andere leeftijdsgroepen, spel, fictie ...
3. De leeftijdsgroep jeugd is psychologisch een eerder egocentrisch gericht groep. De klemtoon komt hier te liggen op zelfontdekking en zelfontplooi-

ing. Daarnaast is er eveneens het avontuur, het experiment, cultuur, drama en zelfs louter informatie.

4. Adolescenten worden als non-viewers beschouwd, d.w.z. dat zij meer naar programma's voor volwassenen kijken. Voor deze doelgroep wordt de aandacht gevestigd op hun plaats in de samenleving, m.a.w. geen zelfontplooiing maar de ontplooiing van individuen met een bepaalde plaats en functie in de maatschappij. Daarnaast komt ook eigentijdse ontspanning zoals pop-muziek aan bod.

Deze globale visie steunt op pedagogische en sociologische literatuur, op gesprekken met verschillende mensen en op de kijkcijfers. De vraag kan gesteld worden of bij dit alles niet het gevaar ontstaat voor een discrepantie tussen wat de jeugd wil en wat de jeugd krijgt. L. Van de Sijpe beweert niet enkel ontspanning te willen brengen en hij laat de kijkcijfers dan ook geen té grote druk uitoefenen. De oplossing voor dit dilemma ligt volgens hem in een betere verpakking en verluchting van informatie en cultuur en daartoe moeten creatieve formules bedacht worden. Het komt erop aan de krachten van de betreffende leeftijdsgroepen niet te overstijgen. Zij moeten geraakt en gevat worden in hun eigen reële belevings- en ervaringswereld en niet geplaagd worden met problemen die ze nog niet aankunnen. Deze kwestie is uiteraard ideologisch geladen en op dit vlak is er ook een twist tussen verschillende pedagogische systemen net zoals deze in het Vlaamse onderwijs bestaat. Maar L. Van de Sijpe ziet een waarborg in het feit dat de uiteindelijke verantwoordelijkheid voor de programma-inhoud niet bij de produktieleider ligt maar bij de producers en bij dezen is er een evenwichtige verdeling van de verschillende politieke en levensbeschouwelijke strekkingen volgens de getalsterkte van de fracties in de Vlaamse Raad.

3. Een totaalaanbod met een ruime diversiteit.

De meest uiteenlopende tv-genres moeten ontspanning, cultuur én informatie brengen aan het jeugdige kijkpubliek. De dienst streeft ernaar (in overeenstemming met de BRT-opdracht zoals geformuleerd in het omroepdecreet van 1979) om kinderen een totaalaanbod te brengen. Men mag zich niet beperken tot louter informatie of louter ontspanning. In wezen moet elke formule (drama, docu-

mentaire, kwis, ...) van toepassing kunnen zijn op kindertelevisie.

4. Maximaal streven naar eigen producties.

Er moet maximaal gestreefd worden naar het maken van eigen programma's, ingebed in de *eigen cultuur en taal* en met een brede zin voor het eigen cultuurhistorisch erfgoed. Anderen zijn eerder voorstanders van aankoop van buitenlandse producties, daar dit immers veel goedkoper is. L. Van de Sijpe streeft ernaar om in de toekomst (zowat binnen 5 jaar) dagelijks een *volledig uur* kindertelevisie te vullen met eigen tijdeloze kwaliteitsproducten om op die manier een door-dachte *herhalingspolitiek* te voeren, d.w.z. heruitzending bij volledige vernieuwing van de beoogde leeftijdsgroep.

5. Internationale samenwerking en uitwisseling

Binnen Eurovisieverband zijn er regelmatig ontmoetingen tussen de respectievelijke jeugddepartementen, waarbij door ieder land verschillende onderwerpen worden ingebracht die dan uitgewisseld kunnen worden. Bij de laatste bijeenkomst bvb. zond de BRT 5 items in en kon zij in ruil beschikken over een 100-tal andere. Naast een ruim aanbod biedt dit nog enkele andere voordelen: ten eerste kan men heel wat leren van de know-how en aanpak van andere omroepen en ten tweede zijn de inzendingen stuk voor stuk kwaliteitsproducten daar elk land zijn beste beentje voorzet. In dergelijke internationale samenwerking ziet L. Van de Sijpe een middel om de Amerikaanse producties van het scherm te dringen.

6. Volgens de produktieleider moeten twee dingen centraal staan in kinder- en jeugdprogramma's: enerzijds een zin voor esthetiek en anderzijds moet er ruimte overblijven voor 'hoop'. Niet iedereen in de dienst is het daarmee eens en bepaalde programma's wijken ervan af maar dat zijn nu eenmaal de consequenties van een pluralistisch monopolie.

Bij dit — zij het summiere — overzicht van de kindertelevisie op de BRT kunnen enkele kanttekeningen geplaatst worden. Zo blijkt er vooreerst geen of nauwelijks geïnstitutionaliseerd overleg plaats te vinden tussen de dienst Jeugd en de dienst Programma-aankoop. Terwijl de

eerstgenoemde duidelijk een aantal beleidslijnen vooropstelt, is daar bij de laatste weinig van te bespeuren. Men krijgt de indruk dat dhr. Boel bij de selectie van aan te kopen kinderprogramma's helemaal vrij gelaten wordt en tamelijk opportunistisch (past het in het tijdschema en het budget?) en willekeurig te werk kan gaan. Het is dan ook niet denkbeeldig dat de kindertelevisie op de BRT als geheel een tamelijk incoherent karakter gaat vertonen. Een uitgekiend beleid van de dienst Jeugd kan mogelijk botsen met of doorkruist worden door de willekeur bij de dienst Aankoop.

Dhr. Van de Sijpe stelt dat zijn producties aangepast zijn aan de karakteristieken eigen aan de leeftijdsgroep waarvoor ze bestemd zijn, karakteristieken zoals die naar voren komen uit sociologische, pedagogische en psychologische literatuur. Dat is natuurlijk moeilijk controleerbaar, maar het kan niet ontkennd worden dat de BRT-kindertelevisie internationaal grote erkenning geniet. Dat blijkt alleen al uit de onderscheidingen die de programma's ten deel vallen en uit de interesse vanuit het buitenland om ze te kopen.

Hoewel het niet meer zo specifiek tot het domein van de kindertelevisie of de dienst Jeugd hoort, kan men toch nog een bedenking maken bij het budget (iets wat de dienst niet zelf bepaalt maar waar de Raad van Beheer over beslist). De dienst Jeugd krijgt evenveel als Wetenschappen, Vrije Tijd en Kunstzaken. Men kan de vraag stellen of dat wel redelijk is gezien het feit dat:

- de dienst Jeugd meer zendtijd vult,
- het maken van een jeugd- of kinderprogramma veel moeilijker en zeker veel duurder is.

Bovendien worden er regelmatig programma's van de dienst Jeugd aan het buitenland verkocht. De opbrengsten daarvan vloeien niet naar de dienst die ze gemaakt heeft, maar gaan in de grote pot. (Ook de opbrengsten van de commercialisering van kinderprogramma's komen alleen aan de algemene kas ten goede).

We kunnen besluiten met de opmerking dat de dienst Jeugd ondanks zijn beperkte middelen, goede resultaten behaalt (ook internationaal). Coördinatie met de activiteiten van de dienst Programma-aankoop lijkt ons echter noodzakelijk, wil men tot een coherent beleid komen en de buitenwereld een eigen gezicht tonen.

Voetnoten

(1) BOORSMA, *Televisieproducties voor kinderen*. (Een inventariserend onderzoek naar de positie van en de ontwikkelingskansen voor Nederlandstalige televisieproducties voor kinderen en jeugdigen). Amsterdam, Stichting voor het kind, 1984.

(2) *Ibid.*, p. 6.

(3) HULSENS, E., *Kindertelevisie*. Leuven, Infodok, 1981.

(4) Bij dit aanbod zijn familiefilms of gezinsfilms (zoals de zaterdagmiddagfilm) buiten beschouwing gelaten. Ook met andere programma's die niet specifiek voor kinderen bestemd zijn maar wel door hen worden bekeken, werd geen rekening gehouden.

(5) Het is echter goed mogelijk dat 'kindertelevisie' door elk van de zuilen anders begrepen wordt.

(6) EBU. *International comparison of broadcasting statistics*. Ref. jaar 1980, 1980-1981. Genève, 1982. Geciteerd door Boorsma, J

(7) 1% kijkdichtheid = 8220 kinderen van drie tot en met elf jaar.

(8) Gegevens uit: *Kijk- en Luisteronderzoek*. Studiedienst BRT, 1983, p. 65.

(9) BOORSMA, J.P., *op. cit.*, p. 14-15.

(10) Voor dit gedeelte baseren we ons op een gesprek dat we hadden met dhr. Lambert Van de Sijpe, produktieleider van de dienst Jeugd. In hoeverre zijn standpunten en stellingen aanvaard zijn door de andere leden van de dienst werd niet nagetrokken.

feiten en meningen uit de media- wereld

Pas verschenen:

ADVERTEREN BOVEN EN ONDER DE TAALGRENEN

Lieve SMEETS

1985, 100 blz., 350 BF.

een uitgave van:

Centrum voor Communicatiewetenschappen
E. Van Evenstraat 2A
B-3000 Leuven

KRIS VANSTAPPEN

EN

WIM VAN DER BIESEN

Op 25 juli 1985 overleed te Anderlecht de oud-hoofdredacteur van "De Standaard", Luc Vandeweghe, beter bekend onder z'n pseudoniem E. TROCH. Vandeweghe (geboren in 1914) studeerde te Leuven wijsbegeerte en moderne geschiedenis en was tijdens de oorlog leraar aan het Koninklijk Atheneum te Mechelen. In oktober 1945 werd hij redacteur voor buitenlandse politiek bij "De Nieuwe Standaard" waar hij in 1954 de leiding van de redactie buitenland kreeg. In 1960 werd hij tevens directeur van de redactie, wat hij tot aan het faillissement van de Standaardgroep in juni 1976 gebleven is. Erg bekend waren zijn wekelijkse commentaren op de buitenlandse politiek die in de zaterdagkrant verschenen onder de titel "Diplomatiek Bestek". Vandeweghe publiceerde ook heel wat tijdschriftartikels en enkele boeken over internationale politiek, waarvan als voornaamste kunnen vermeld worden: "De Grote Dooi, Tien jaar wereldpolitiek in vogelvlucht" (1960) en "Vier miljoen Gijzelaars, Wereldpolitiek van 1945 tot heden" (1977). In een In memoriam in "De Standaard" getuigde de huidige directeur van de redactie, Lode Bostoën, van hem: "Hij stuurde zijn redactie met zachte hand en eiste niet dat iedereen slaafs zijn eigen visie op de politieke gebeurtenissen zou volgen... Voor de echte polemiek was hij wellicht te minzaam, maar juist die vriendelijkheid en openheid in de omgang met zijn collega's zullen zij het langst van hem in geheugen bewaren".

*

Einde juli 1985 heeft de Vlaamse regering de lijst van verenigingen en organisaties samengesteld die uitgenodigd worden om in de Algemene Vergadering van de MEDIARAAD te zetelen.

Het betreft hier o.a. de vakbonden, de BRT, de dag- en weekbladuitgevers, Sabam, de Vlaamse filmproducenten, enz.

Iedere instelling mag, volgens het geval, één, twee of drie leden naar de Mediaraad sturen. De dertig leden zullen later worden aangevuld met maximum zes deskundigen en vertegenwoordigers van de verbruikers. Een voorzitter en een comité van maximum tien experts zal het geheel vervolledigen. De Mediaraad zal dus uit maximum 47 leden bestaan.

*

REGERINGSMEDEDELINGEN hebben sinds de memorabele avond van woensdag

31 juli hun reputatie van 'vervelendste televisieprogramma's' verloren. Die avond zonden BRT en RTBF een dergelijke mededeling uit namens premier Martens, die door de oppositie en de socialistische vakbonden van beide omroepen zonder meer als 'propaganda' werd bestempeld.

De betrokken regeringsmededeling bestond uit twee delen: een beeldmontage, die de economische heropleving onder Martens V moest illustreren, en een korte toespraak van de premier zelf, die het regeringsbeleid verdedigde.

De oppositie sprak ondermeer over "het schandelijk misbruik dat door de eerste minister werd gemaakt van een zogenaamde regeringsmededeling" (SP) en "gebrek aan schroom en eerlijkheid" (PS).

Het kabinet van de eerste minister stelde daar tegenover dat de bepalingen van het betrokken KB van 8 juni 1982 niet werden overtreden.

*

Uit het jaarverslag 1984 van de Nederlandse Bioscoopbond blijkt dat de NEDERLANDERS weliswaar in het algemeen minder naar de FILM gaan, maar bij het bioscoopbezoek meer kiezen voor Nederlandse films.

Terwijl het bioscoopbezoek daalde van 21,6 miljoen (in 1983) naar 17,4 miljoen (in 1984), steeg het aandeel van de Nederlandse films van 14,5 % in 1983 tot 19,3 %.

Zoals in de rest van Europa kampen de Nederlandse bioscopen overigens met zeer zware problemen, veroorzaakt door televisie en video en de dalende koopkracht van de belangrijkste toeschouwersgroep, de jongeren. Maatregelen als een goedkoop maandagtarief hebben, zo blijkt, daarbij niet geholpen.

*

De BBC kwam verschillende malen in de actualiteit in juli en augustus.

Eerst en vooral is de strijd rond de inkomsten van de 'Beeb' nog lang niet gestreden. De Peacock-commissie, die een aantal mogelijkheden in dit verband moet onderzoeken, kwam tot de voorlopige conclusie dat een verhoging van het kijk- en luistergeld - de zg. 'licence fee' - afgeraden moet worden. Volgens de commissie zou het budgettaire probleem kunnen opgelost worden door de invoering van reclame op de BBC. Verder meende de Raad van Beheer van de BBC te moeten ingrijpen tegen een uitzending in de reeks 'Private Lives', waarin de

lerse kwestie werd belicht. De bezwaren richtten zich met name tegen het interviewen van vooraanstaande en militante leden van het IRA. De reportage werd uiteindelijk toch, onverkort, uitgezonden.

The Observer pakte vervolgens uit met de 'primeur' dat de personeelsstaf van de BBC gecontroleerd zou worden door M15, de Britse geheime dienst. De omroep repliceerde met de verklaring, dat deze praktijk al jaren werd toegepast en trouwens een standaard-procedure is in overheidsbedrijven. Met name de journalisten waren niet te spreken over de repliek en eisten de afschaffing van de 'M15 vetting'.

Alsof dit alles nog niet genoeg is, raakte de BBC in de clinch met een van de Britse commerciële zenders, Thames Television, nadat deze laatste er in geslaagd was de populaire serie 'Dallas' te verkrijgen - tegen een bedrag dat veel hoger lag dan de sommen die de BBC ooit betaald had. Dit dispuut werd uiteindelijk opgelost in het voordeel van de BBC, die tenslotte toch de rechten over de serie verwierf.

Met name de controle door M15 maakte golven die uitdeinden tot ver in het buitenland, vermits duidelijk werd gemaakt dat de alom gekende en geroemde onpartijdigheid van de BBC relativerend moest worden.

*

Het populaire Amerikaanse dagblad "USA TODAY" zal vanaf mei 1986 een internationale editie uitgeven die (via satelliet) in Zwitserland zal gedrukt worden. Deze krant werd pas in 1982 opgericht en is een van de weinige landelijke dagbladen in de Verenigde Staten. Ze wordt in 27 steden gedrukt en heeft een oplage van 1,3 miljoen exemplaren. De internationale editie, die bestemd is voor Europa en voor het Midden-Oosten zal gedrukt worden te Zürich bij Ringier, de uitgever van o.a. de grootste Zwitserse krant "Blick".

*

Maandag 26 augustus viel eindelijk het doek over de reeds maanden aanslepende verkoop van de DUPUIS-aandelen, "dat beruchte feuilleton met schuifjes", zoals Albert Frère het zelf stelde op de aansluitende persconferentie.

In de eerste fase ziet het aandelenbezit van de uitgevergroep Dupuis er als volgt uit: GBL bezit 51%, Hachette en Editions Mondiales elk 22,3% en Anne-Marie Guéret-Dupuis, die tot op het einde weigerde te verkopen, 4,4%. Deze verdeling is vrijwel

overal in de verbonden ondernemingen - Editions Jean Dupuis in Marcinelle, SEPP in Brussel, Dupuis France in Parijs en Dupuis Nederland in Sittard - terug te vinden. Naar verluidt zou de overnameprijs 1.630 miljoen BF bedragen.

*

In opdracht van het CEBUCO (Centraal Bureau voor Courantenpubliciteit) werd in Nederland een onderzoek gedaan naar de LEESGEWOONTEN van regelmatige DAGBLADLEZERS van 18 tot en met 69 jaar. Uit de resultaten blijkt o.a. dat de Nederlander dagelijks ruim een halfuur (32 minuten) aan het lezen van z'n krant besteedt. Vijftien procent leest alleen de koppen en soms enkele regels, terwijl veertien procent de ganse krant leest. Veruit de meeste Nederlanders (76%) hebben een abonnement op hun krant en bijna iedereen (93%) leest z'n dagblad thuis. Mannen lezen langer in een krant dan vrouwen, maar deze laatste hebben meer aandacht voor de advertentiebladzijden dan de mannen. Bijna drie-vierden (74%) van de regelmatige dagbladlezers "zien" alle pagina's.

*

Begin september 1985 besliste minister Eelco Brinkman dat de Nederlandse omroepvereniging VERONICA (VOO) per 1 oktober 1985 de A-status zou verwerven. In juli had de minister, na negatief advies van de Nederlandse Omroepraad, de aanvraag van Veronica vooralsnog afgewezen. De (Nederlandse) Raad van State vernietigde deze beslissing, zodat Veronica nu komt plaats nemen naast de andere "grote" omroepverenigingen: TROS, AVRO, KRO, NCRV, en VARA. Om tot A-omroep te promoveren moet een Nederlandse omroeporganisatie minstens 450.000 (betalende) leden tellen. Een statusvergroting gaat steeds gepaard met een zendtijduitbreiding. Zo wordt de zendtijd van Veronica op de televisie verhoogd van 5,5 uur naar 9 uur per week, terwijl het op de radio zelfs meer dan een verdubbeling is: van 28,5 uur gaat het naar 63,5 uur.

*

GAZET van ANTWERPEN heeft niet alleen haar ganse "top" (directeur, hoofdredacteur en adjunct-hoofdredacteur) gewijzigd, maar sinds 2 september 1985 werd ook haar "uitzicht" veranderd. De eerste bladzijde werd opgefrist, het lettertype is vergroot

en, naar eigen zeggen, "werd de opmaak prettiger gemaakt". De belangrijkste artikels van de eerste bladzijde worden voortgezet op de bladzijde twee (voorheen op de laatste bladzijde). Nu gaat men op de "Achterkrant" de actuele gebeurtenissen grondig uitdiepen. De "Opinie"-bladzijde wordt omgevormd tot een achtergrondbladzijde, waarop men naast de editoriaalen en de lezersbrieven ook enkele nieuwe rubrieken zoals o.a. "Taalmozaïek" zal vinden. De belangrijkste bedoeling van dit alles is "de krant frisser, handiger en nog aangenamer om lezen maken".

Op zondag 22 september 1985 overleed te Berlijn op 73-jarige leeftijd de Westduitse persmagnaat AXEL SPRINGER.

Deze erg omstreden uitgever stond aan het hoofd van het grootste krantenimperium van Europa, dat hij zelf pas na de Tweede Wereldoorlog heeft opgericht. De belangrijkste Springer-publicaties zijn: het tv-programmabladd "Hör zu" (3,5 miljoen exemplaren), "Funk Uhr" (2,3 miljoen), het schandaalblad "Bild" (met meer dan 5 miljoen exemplaren, de grootste krant van het Europees continent) en het kwaliteitsblad "Die Welt" (200.000 exemplaren). Beide laatste titels waren ongetwijfeld de paradepaarden, de boegbeelden van Springer. Erg toepasselijk bestempelde "De Morgen" ze respectievelijk als "het achterwerk en het aangezicht van het Axel Springer Verlag".

Het meest karakteristieke van Springer was wellicht dat hij zelf de politieke lijn en de inhoud van z'n bladen bepaalde. Hij was een fervent anti-communist, een hevig voorstander van de hereniging van Duitsland ("Die Welt" heeft b.v. nooit de D.D.R. erkend) en een verdediger van het Joodse Volk en van Israël. Door z'n machtspositie in de mediasector heeft Axel Springer ook heel wat invloed gehad op de Westduitse politiek. Zijn persimperium had in 1985 een omzet van twee miljard mark en telde 12.000 werknemers.

"De Standaard" noemde Springer "een nationaal instituut" en "Le Monde" betitelde hem als "monstre sacré de la presse".

Nadat LOUISE BROOKS vrijdag 9 augustus overleed, werd oktober een regelrechte 'zwarte maand' voor de filmindustrie. De 1e oktober meldden de kranten het overlijden van SIMONE SIGNORET, "monstre

sacré" van de Franse film. Signoret brak in 1952 definitief door met Jacques Beckers film "Casque d'Or", en internationale erkenning kwam in 1958 me "Room on the Top" van Jack Clayton. Tot op latere leeftijd bleef Signoret rollen aanvaarden, zelfs in films van regisseurs die nog onbekend waren. Ook als schrijfster kende ze een behoorlijk succes.

Op 2 oktober stierf ROCK HUDSON, nadat kort tevoren bekend was geraakt dat de acteur leed aan AIDS. In de jaren '60 was deze acteur, die pas op het einde van zijn leven voor zijn homofiele geaardheid kon uitkomen, het toonbeeld van de knappe viriele man, en ontving hij tientallen fanbrieven per dag van verliefde huisvrouwen.

Donderdag 10 oktober overleed ORSON WELLES, 70 jaar oud. Vooral bekend door de revolutionaire "Citizen Kane" bleef Welles heel zijn verdere leven bewijzen dat hij een bijzonder begaafd regisseur, maar een ondermaats zakenman was. Ondanks het chaotische karakter van zijn carrière, die, eigenaardig genoeg, financieel gedragen werd door zijn acteertalent, blijven zijn films "The magnificent Ambersons" en "Touch of Evil" naast "Citizen Kane" behoren tot het beste wat de cinema heeft voortgebracht.

Dezelfde dag stierf YUL BRYNNER, die vooral in de herinnering zal blijven voortleven als de koning van Siam uit "The King and I", dat hij in totaal 4.652 keer speelde.

Pas verschenen:

W. HESLING EN J.M. PETERS

AUDIOVISUELE RETORIEK

1985
230 Blz.
500 BF

een uitgave van:

Centrum voor Communicatiewetenschappen
E. Van Evenstraat 2A
B-3000 Leuven

uit de tijdschriften

CAHIERS DU CINEMA

Revue mensuelle du Cinéma
Uitgegeven door:
Editions de l'Etoile, s.a.r.l.,
9, passage de la Boule-Blanche,
F-75012 Paris.

Nr. 373, Juin 1984.

38e FESTIVAL DE CANNES

Serge TOUBIANA, *La voie médiane*, 4.
«RENDEZ-VOUS» D'ANDRÉ TÉCHINÉ.
Serge TOUBIANA, *L'élan du romanesque*, 7.
«DÉTECTIVE» DU JEAN-LUC GODARD.
Marc CHEVRIE, *Time is money*, 11.
«ADIEU BONAPARTE», DE YOUSSEF CHAHINE.
Charles TESSON, *Un adieu à deux voix*, 14.
«LE SOULIER DE SATIN», DE MANOEL DE OLIVEIRA.
Michel CHION, *Le pied marin*, 18.
LA SÉLECTION OFFICIELLE.
Olivier ASSAYAS, Marc CHEVRIE, Michel CHION, Hervé LE ROUX, Alain PHILIPPON, Serge TOUBIANA, *Le masque et la palme*, 22.
Michel CHION, *Saké ou porto?*, 38.
POINTS DE VUE ET IMAGES DE CANNES.
Hervé LE ROUX, *Photo-journal*, 40.
Pascal BONITZER, *Fête des ténèbres*, 46.
Alain BERGALA, *Le cinéma contre les films*, 51.
ENTRETIENS AU BORD DE LA MER.
André Téchiné, Jean-Luc Godard et Youssef Chahine, 56.

DE PERS - LA PRESSE

Uitgegeven door:
Belgische Vereniging van de Dagbladuitgevers, v.z.w.,
Belliardstraat 20, bus 5, B-1040 Brussel

Jg. 31, nr. 2 (122), september 1985

Nieuw bestuur bij dagbladuitgevers, 1.
G. VERDEYEN, *président des éditeurs de journaux*, 3.
J. HUYBRECHTS, *voorzitter van Belga*, 5.
La nouvelle imprimerie de «Vers l'Avenir», 7.
Het Volk met een vernieuwde krant, 13.
Papier in het Openluchtmuseum van Bokrijk, 17.
Brussels X by night, 21.
Prijs Leo Tindemans, 25.
Albert Brouwet, *Publicité d'intérêt public... Dynamique d'une société nouvelle*, 27.

L'Association des Journalistes est centenaire, 33.
Deontologie van de journalist en persvrijheid, 35.
Nieuwe voorzitter van de Groep '39, 37.
Febelgra vraagt strikte naleving wetgeving inzake etherreklame, 37.
La presse: projets d'avenir, 39.
Les journaux et autres «nouveaux» médias, 41.

COMMUNICATIONS

Uitgegeven door:
Le Centre d'Etudes Transdisciplinaires.
Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales.
Bij: Editions du Seuil
27, Rue Jacob, F-Paris 6^e
ISSN 0588-8018

Nr. 42, 1985: Le gigantesque

Bernard PAILLARD, *Présentation*, 3.
Léonard GINSBURG, *Le gigantisme animal*, 5.
Jean LECLERC, *Les monuments mégalithiques d'Europe*, 13.
Jean BAECHLER, *Le gigantesque impérial*, 27.
Anatole KOPP, *Le gigantisme architectural en Union soviétique*, 45.
Michel RAGON, *Architecture et mégastructures*, 69.
Jacques SAPIR, *L'industrialisation en Union soviétique*, 79.
Dominique PIGNON, *La guerre-monde*, 87.
Jean-Charles HOURCADE, *Les économies d'échelle*, 103.
Olivier KOURCHID, *Les sens de l'«Octobasse»*, 121.
Claude CALAME, *Les figures grecques du gigantesque*, 147.
Serge MOSCOVICI, Bernard PAILLARD, *Psychologie des grands hommes*, 173.
Georges FERNE, *La mégascience*, 187.
Charles BOGDANSKI, *Le concept dimensionnel de systémogénèse*, Pietro Bellasi, 229.
Olivier BURGELIN, Edgar MORIN, Bernard PAILLARD, Dominique PIGNON, *Les seuils du gigantesque*, 245.

GAZETTE

International journal for mass communication studies.
Uitgegeven door:
Instituut voor Perswetenschap, Amsterdam
bij:
Martinus Nijhoff, Postbus 322,
NL - 330 AH Dordrecht
ISSN 0016-5492

Vol. 36, nr. 1, 1985.

Achal MEHRA, *Freedom champions as freedom muzzlers: U.S. violations of free flow of information*, 3.
George POLLARD, *Professionalism among Canadian newswriters, a cross media analysis*, 21.
Karol JAKUBOWICZ, *Mass (?) communication (?). As contemporary broadcasting evolves, both terms are acquiring quite new meanings*, 39.
Slavko SPLICAL, *Social functions of television advertising in socialism*, 55.

RUNDFUNK UND FERNSEHEN

Wissenschaftliche Vierteljahrszeitschrift
Uitgegeven door:
Hans-Bredow-Institut für Rundfunk und Fernsehen an der Universität Hamburg.
Heimhunderstrasse 31, D-2000 Hamburg 13
ISSN 0035-9874

Jg. 33, Heft 2, 1985.

Dieter STOLTE, *Verändern neue Fernsehprogramme Zuschauer und Gesellschaft?*, 161.
Renate EHLERS, *Zur Rezeption des Musikangebots der Massenmedien*, 171.
Siegfried WEISCHENBERG, *Die Unberechenbarkeit des Gatekeepers. Zur Zukunft professioneller Informationsvermittlung im Prozeß technisch-ökonomischen Wandels*, 187.
Ingo HERMANN, *Elektronische Pest oder elektronische Post? Fragen an Klaus Bartels*, 202.
Stefan AUFENANGER, *Die Stimme der «elektronischen» Pest*, 204.
Helmut KROMREY, Heiner TREINEN, *Die Verbreitung von Bildschirmtext in Privathaushalten. Prognosen - Hypothesen - Tatsachen*, 207.
Karsten RENCKSTORF, Alex EHMCKE, *Landesprogramme von Hörfunk und Fernsehen in Hamburg. Ziel, Anlage und zentrale Ergebnisse einer empirischen Studie zur Weiterentwicklung regionaler Informationssendungen*, 220.
Ursula DEHM, Walter KLINGLER, *Die neue Konkurrenz: Überregionale Hauptnachrichtensendungen des Fernsehens im Vergleich*, 247.
Paul RUTTEN, *Informationsprogramme für Jugendliche im niederländischen Hörfunk. Zum Verhältnis von Rundfunk und Jugendlichen in den Niederlanden*, 256.

FILM EN TELEVISIE

Uitgegeven door:
Katholieke filmliga, v.z.w.
Dwarsstraat 9, B-1030 Brussel

Nr. 341, oktober 1985.

- Jean-Pierre WAUTERS, *Algemeen: 12de Internationaal Filmgebeuren*, 5.
Kari BERT, *Clint Eastwood: de acteur als acteur (2)*, 6.
Kari BERT, *Gangsterfilmersiflage: City Heat*, 12.
Kari BERT, *Honkytonk Man: Eastwood op zijn best*, 13.
Freddy SARTOR, *Schrader buigt zich over een mythe: Mishima*, 14.
Dirk MICHIELS, *De moeizame vrijheidskreet van de Spaanse film*, 16.
Jean-Marc DE VOS, *Oud naar nieuw: L'Hirondelle et la Mésange*, 20.
Dirk MICHIELS, *Delvaux en Don Giovanni: Babelopera*, 22.
Freddy SARTOR, *De terugkeer van de western, deel 2: Silverado*, 23.
Karin SEBERECHTS, *Ellilio in duplo: Repo Man & Breakfast Club*, 24.
Karin SEBERECHTS, *Blanke Beverly Hills Cop: Fletch*, 26.
Ronnie PEDE, *Permeke: een originele kunstfilm van Conrad*, 27.
Freddy SARTOR, *Bekroond in Venetië: Dust*, 28.
Geert MEYT, *Dreyers La Passion de Jeanne d'Arc*, 30.
Jan MEVENSEN, *Amerikaans heroïsme: Rambo II*, 32.
Erwin GOEDGEBEUR, *Bond is er weer: A view to a kill*, 34.

Nr. 342, november 1985.

- Chantal MOENS, Ronnie PEDE, Jan MEVENSEN, e.a., *Fantasy Today: een rijke oogst met o.a. The Black Cauldron*, 3.
DIRK MICHIELS, *Terug van weggeweest: Tanner in No Man's Land*, 18.
Jan MEVENSEN, *Brilljante visualiteit: Year of the Dragon*, 20.
Wim SWINNEN, *Nieuwe Morrissey: Beethoven's Nephew*, 22.
Freddy SARTOR, *Een sterke Pialat: Police*, 24.
Wim SWINNEN, *Radfords debuteert: Another Time, Another Place*, 26.
Jan MEVENSEN, *Antarctica: hartveroverend*, 27.
Geert NEYT, *Puber in onderbroek*, 28.
Karin SEBERECHTS, *Victor Erice en El Sur*, 29.
Karin SEBERECHTS, *Sprankelend: St. Elmo's Fire*, 30.

MEDIEN UND ERZIEHUNG

Vierteljahresschrift für audiovisuelle Kommunikation.
Uitgegeven door: Arbeitszentrum Jugend Film Fernsehen e.V.
Waltherstrasse 23, 8000 München 2.

Jg. 29, Heft 4, 1985.

- Werner FAULSTICH, *Der Spielfilm als Traum. Interpretationsbeispiel: George A. Romeros «Zombie»*, 195.
Reinhold RAUCHER, *Videoclips, Bilderflut und audiovisuelle Geshichten*, 210.
Thomas BEUTELSCHIMDT, *Video in der Literaturwissenschaft. Erfahrungen mit Medienarbeit an der Hochschule*, 217.
Manfred E. NEUMANN, *Sofortbildfotografie im Kindergarten*, 220.

Jg. 29, Heft 5, 1985.

- Werner FAULSTICH, *Vom Live-Auftritt zum Video-Clip. Popmusik auf dem Bildschirm*, 258.
Roland NACHTIGÄLLER, *Phantasie und Symbolik in Michael Jacksons Video-Clip «Thriller»*, 268.
Hans Albrecht LUSZNAT, *Auf der Suche nach neuen Standards der Fernsehtechnik*, 301.

PRESSE ACTUALITE

La revue de l'information écrite, parlée, télévisée.
Uitgegeven door:
Payard-Presse,
5, rue Bayard, F-75393 Paris
ISSN 0032-7832

Nr. 193, mai 1985.

- M. MENAT, Francis BROCHET, e.a., *La télévision et le pouvoir: nous ne divorcerons pas d'ensemble*, 19.
Georges BORNES, *L'éditeur pied-noir de Tokyo*, 37.
Charles MEIROVICI, *Rencontre avec Jean-Charles Aschero*, 38.
Joseph VEBRET, *La presse et la TVA*, 40.
Jan HAMEL, *Madagascar: «Lakroa» fendille le mur de la censure*, 44.
Maryvonne OLLIVRY, *Quand les journalistes se laissent tenter par la politique*, 48.
Laurent VISSUZAINNE & Jean-Christophe SERVANT, *Paraguay: privatisation et autocensure*, 55.
J.-L. MARTIN-LAGAR DETTE, *Pour un conseil de presse idéal*, 60.

Nr. 194, juin 1985.

- Jean SAVARY, Bénédicte HAQUIN, e.a., *Les écoles de journalisme*, 19.
Anne LASZLO, *Le portrait de Laurence Lacour*, 39.
Jacques CHAREYRE, *Rencontre avec Jean Stock*, 42.
Joseph VEBRET, *Economie: plus ça va, moins ça va pour les quotidiens*, 47.
Delphine PINEL, *Adolescents recherchent «news» pour comprendre d'actualité*, 49.
Sandrine CHOMEL & Marianne LE ROUX, *Le mécénat et la télévision*, 52.
Daniel URBAIN, *«Nord littoral»: le quotidien d'une seule ville*, 56.

J.-M. NOBRE-CORREIA, *L'audiovisuel belge: du modèle à l'antimodèle*, 59.

FILM QUARTERLY

Uitgegeven door:
The University of California Press,
Berkeley, California 84720
ISSN 0015-1386

vol. 38, nr. 3, Spring. 1985.

- Scott MACDONALD, *George Kuchar: An Interview*, 2.
Scott MALCOMSON, *Modernism Comes to the Cabbage Patch: Bill Forsyth and the «Scottish Cinema»*, 16.
James Roy MACBEAN, *A dialogue with Tomas Gutierrez Alea on the Dialectics of the spectator in Hasta Cierta Punto*, 22.
Jeanne Thomas ALLEN, *The representation of Violence to Women: Hitchcock's Frenzy*, 30.
Allison FERNLEY and Paula MALOOF, *Yentl*, 38.
Barbara Koenig QUART, *Diary for My children*, 46.
Pat AUFDERHEIDE, *Memorias de Carcere*, 50.

COMMUNICATION RESEARCH

Uitgegeven door:
School of Journalism and Mass Communication University, of Minnesota
bij: Sage Publications, 275 South Beverly Drive, Beverly Hills, CA 90212
ISSN 0093-6502

Vol. 12, nr. 3, July 1985.

- Krister MALM, Roger WALLIS, *The Baila of Sri Lanka and the Calypso of Trinidad*, 277.
Edward L. FINK, John P. ROBINSON, Sue DOWDEN, *The structure of Music Preference and Attendance*, 301.
Peter WICKE, *Young People and Popular Music in East Germany: Focus on a Scene*, 319.
Peter G. CHRISTENSON, Peter DEBENEDITIS, Thomas R. LINDLOF, *Children's Use of Audio Media*, 327.
James P. WINTER, *American Music and Canadian Youth*, 345.
Keith ROE, *Swedish Youth and Music: Listening Patterns and Motivations*, 353.
James LULL, *On the Communicative Properties of Music*, 363.
Usha VYASULU REDDI, *An Indian Perspective on Youth Culture*, 373.
Marlene CUTHBERT, *Cultural Autonomy and Popular Music: A Survey of Jamaican Youth*, 381.
Nelly DE CAMARGO, *The Brazilian Music Industry and Youth*, 395.

Anna SZEMERE, *Pop Music in Hungary*, 401.
Steven H. CHAFFEE, *Popular Music and Communication Research: An Editorial Epilogue*, 413.

JOURNAL OF COMMUNICATION

Uitgegeven door:
Annenberg School Press,
University of Pennsylvania,
3620 Walnut Street, Philadelphia, PA 19104
ISSN 0021-9916

Vol. 35, nr. 2, Spring 1985.

Telecommunications Development: The U.S. Effort, 8.
U.S. Participation in International Scientific, Educational, Cultural, and Communications Fields in the Absence of U.S. Membership in UNESCO, excerpts from a report to the U.S. House of Representatives' Committee on Foreign Affairs, 10.
William M. ELLINGHAUS and Larry G. FORRESTER, *A U.S. Effort to Provide a Global Balance: The Maitland Commission Report*, 14.
Letter to Richard E. Butler, Secretary-General, International Telecommunication Union, From Diana Lady Dougan, Office of the Coordinator, International Communication and Information Policy, U.S. Department of State, 20.
Michael R. GARDNER, *Private Sector Initiatives: The U.S. Telecommunications Training Institute*, 22.
Clifford H. BLOC, *Bilateral Aid in Communications: The U.S. Agency for International Development*, 27.
William G. HARLEY, U.S. Department of State, *U.S. Communications Activities: Summary and Update from a memorandum prepared*, 30.
Allen GREENBERG, *Impasse? The U.S. Stake in Third World, Telecommunications Development*, 42.
W. Lance BENNETT, Lynne A. Gressett, and Willima HALTOM, *Repairing the News: A Case Study of the News Paradigm*, 50.
Ronny SHTARKSHALL and Eileen BASKER, *Radio and Family Planning in Israel: Letters to the Broad-casters*, 69.
Leo BOGART, *How U.S. Newspaper Content in Changing*, 82.
Neil Vidmar and David H. FLAHERTY, *Concern for Personal Privacy in an Electronic Age*, 91.
David H. Weaver, Judith M. Buddenbaum, and Jo Ellen Fair, *Press Freedom, media, and Development, 1950-1979: A Study of 134 Nations*, 104.
Ellen WARTELLA and Byron REEVES, *Historical Trends in Research on Children and the Media: 1900-1960*, 118.
Glenn G. STRODTHOFF, Robert P. HAWKINS, and A. Clay SCHOENFELD, *Media Roles in a Social Movement: A Model of Ideology Diffusion*, 134.
Robin E. MANSELL, *Is Policy Research an Irrelevant Exercise? The Case of Canadian DBS Planning*, 154.
Robert D. McILWRAITH and Wendy L. JO-

SEPHSON, *Movies, Books, Music, and Adult Fantasy Life*, 167.
Hugh M. CULBERTSON and Guido H. STEMPER III, *«Media Malaise»: Explaining Personal Optimisme and Societal Pessimism About Health Care*, 180.

THE QUARTERLY JOURNAL OF SPEECH

Uitgegeven door:
Speech Communication Association,
5105 Backlick Road, Annandale, VA 22003
ISSN 0033-5630

Vol. 71, nr. 3, August 1985.

W. Lance BENNETT, *Communication and Social Responsibility*, 259.
Robert L. KING, *Transforming Scandal into Tragedy: A Rhetoric of Political Apology*, 289.
J. Michael HOGAN, *Public Opinion and American Foreign Policy: The Case of Illusory Support for the Panama Canal Treaties*, 302.
Malinda SNOW, *Martin Luther King's «Letter from Birmingham Jail» as Pauline Epistle*, 318.
Phyllis M. JAPP, *Esther or Isaiah?: The Abolitionist-Feminist Rhetoric of Angelina Grimké*, 335.
Craig R. SMITH, *Daniel Webster's July 17th Address: A Mediating Influence in the 1850 Compromise*, 349.

JOURNALISM QUARTERLY

Uitgegeven door:
Association for Education in Journalism,
School of Journalism, Ohio University,
athens, Ohio 45701
ISSN 0022-5533

Vol. 62, nr. 2, Summer 1985.

David Paul NORD, *the Authority of Truth: Religion and the John Peter Zenger Case*, 227.
Gregory C. LISBY, *Early Television on Public Watch: Kefauver and His Crime Investigation*, 236.
Jay FRIEDLANDER, *Journalism Behind Barbed Wire, 1942-44; An Arkansas Relocation Center Newspaper*, 243.
Ralph s. IZARD, *Public Confidence in the News Media*, 247.
Robert A. HACKETT, *a Hierarchy of Access: Aspects of Source Bias in Canadian TV News*, 256.
James Glen STOVALL, *The Third-Party Challenge of 1980: New Coverage of the Presidential Candidates*, 266.
Michael B. SALWEN, *The Reporting of Public Opinion Polls During Presidential Years, 1968-1984*, 272.

James G. BENZE and Eugene R. DECLERCQ, *Content of Television Political Spot Ads for Female Candidates*, 278.
S. Elizabeth BIRD, *Newspaper Editors' Attitudes Reflect Ethical Doubt on Surreptitious Reporting*, 284.
Robert L. SPELLMAN, *Tort Liability of the News Media for Surreptitious Recording*, 289.
Ardyth B. SOHN and Leonard H. CHUSMIR, *The Motivational Perspectives of Newspaper Managers*, 296.
Judy Vanslyke TURK, *Public Relations in State Government: A Typology of Management Styles*, 304.
Janay COLLINS and John D. ABEL, *Activation as News Exposure Predictor*, 316.
Carolyn MARTINDALE, *Coverage of Black Americans in Five Newspapers Since 1950*, 321.
Barbara F. LUEBKE, *News About Women on the A Wire*, 329.
Seth FINN, *Unpredictability as Correlate of Reader Enjoyment of News Articles*, 334.
Carolyn A. STROMAN and Richard SELTZER, *Media Use and Perceptions of Crime*, 340.
David L. ALTHEIDE, *Impact of Format and Ideology on TV News Coverage of Iran*, 346.
Howard GOOD, *The Journalist in Fiction, 1890-1930*, 352.
S. Holly STOCKING, *Effect of Public Relations Efforts on Memdia Visibility of Organizations*, 358.
G.A. DONOHUE, C.N. OLIE and P.J. TICENOR, *Leader and Editor Views of Role of Press in Community Development*, 367.
Ray SURETTE, *Television Viewing and Support of Punitive Criminal Justice Policy*, 373.
Daniel RIFFE, Donald SNEED and Roger L. VAN OMMEREN, *Behind the Editorial Page Cartoon*, 378.
Laurel FRUTH and Allan PADDERUD, *Portrayals of Mental Illness in Daytime Television Serials*, 384.
Robert E. DRECHSEL, *Judges' Perceptions of Fair Trial-Free Press Issue*, 388.
John C. MERRILL, *Is Ethical Journalism Simply Objective Reporting?*, 391.
Tony ATWATER, Michael B. SALWEN and Ronald B. ANDERSON, *Media Agenda-Setting with Environmental Issues*, 393.
Joey REAGAN, Richard V. DUCEY and James BERNSTEIN, *Local Predictors of Basic and Pay Cable Subscribership*, 397.
Yvonne Heater BURRY, G. Robert HOLSINGER and Kathy A. KRENDL, *Restaurant Critics: Who Are They? What Are They Saying?*, 400.

uit de literatuur

ALGEMEEN

J. WATSON, A. HILL,
A Dictionary of Communication and Media Studies,
Londen, 1984, (Edward Arnold Pub.).

Een lexicon over communicatie dat dergelijke uiteenlopende zoekwoorden bevat als cubism, film noir, cultivation, print unions, street culture naast rhetoric, sign, narcoticizin dysfunction, Laswell's model of communication, ... en dat bovendien geen al te grote omvang mag hebben, kan niet anders dan een summier uitleg geven.

G.D.M.

FILMTHEORIE

Edward R. BRANIGAN,
Point of view in the cinema, A theory of narration and subjectivity in classical film,
Mouton Publishers, Berlin, New York, Amsterdam, 1984, 246 blz.

Deze, m.i. zeer belangrijke bijdrage tot de filmtheorie, is de sterk gewijzigde en tegelijk verbeterde uitgave van een proefschrift dat de auteur in 1979 verdedigde aan de Universiteit van Wisconsin. Steunend op de hedendaagse verteltheorie zoals die voornamelijk voor de romanliteratuur ontwikkeld is en anderzijds gebruikmakend van filmsemiotische opvattingen zoals die van Barthes en Metz, geeft Branigan om te beginnen een kritisch overzicht van de verschillende benaderingen van het zgn. P(oint) O(f) V(iew)-shot, d.w.z. van filmopnamen waarbij de camera het gezichtspunt inneemt van een der personages uit de film. Hij definieert dergelijke opnamen aan de hand van de zes elementen die naar zijn mening in de 'klassieke' film het weergeven van een geschiedenis bepalen. Dat zijn resp. **origin, vision, time, frame, object en mind**. 'Origin' is de plaats of ruimtelijke positie van waaruit de weergave gebeurt; met 'vision' wordt de instantie aangeduid die de oorzaak is van de weergave (dit is bij de POV-shot de persoon wiens gezichtspunt door de camera wordt verbeeld); 'time' duidt het tijdstip aan binnen een opeenvolging van beelden waarop de weergave plaatsvindt; 'frame' betreft het gezichtsveld dat de camera bestrijkt; 'object' is het voorwerp dat wordt weergegeven; 'mind' ten slotte is de bewustzijnstoestand waarin de

weergave gebeurt (dit kan b.v. een droomtoestand zijn of de geestestoestand waarin een dronkeman verkeert).

Een en ander wordt in relatie gebracht met 'narration', waaronder de auteur de tekstuele activiteit van het vertellen verstaat door middel waarvan een 'narrative' (een vertelling als produkt) ontstaat.

Vervolgens wordt een classificatie en een typering gegeven van de verschillende vormen van subjectief vertellen. Het gebruik van POV-shots in de hiervóór bedoelde zin is een vorm van 'character narration', d.w.z. een manier van vertellen waarin een der personages uit de vertelling aan het woord (d.i. aan het beeld) is. Aan de hand van een diepgaande analyse van een aantal films maakt Branigan dan duidelijk in welke opzichten dit subjectief vertellen in de hedendaagse film verschilt van 'character narration' in de klassieke film.

In een laatste hoofdstuk vergelijkt de auteur wat hij de empiricistische theorieën noemt met de rationalistische die hijzelf aanhangt en formuleert hij de act van het vertellen als een proces van 'inbedding', d.w.z. van het invoegen van de vertelact van de ene instantie (b.v. een personage) in die van een andere (b.v. de persoonlijke of onpersoonlijke instantie die de hele geschiedenis vertelt, inclusief die van de personages). Het boek wordt besloten met een uitvoerige appendix, waarin hij o.a. de verteltheorie van Bruce Kavin attaqueert en zich bovendien afzet tegen de onderscheiding 'telling'-'showing' die in de oudere romantheorie nogal eens verdedigd is.

Met name op dit laatste punt is de auteur m.i. niet erg overtuigend, maar er zijn ook andere punten waarbij ik kritische kanttekeningen zou kunnen plaatsen, b.v. bij de "onderscheiding 'énonciation'-'énoncé', zoals bekend een stokpaardje van de Franse narratologie. Maar dit neemt niet weg dat wij hier te doen hebben met een zeer interessante studie, een van de weinige trouwens die zich concentreert op de theorie van de camerahandeling. Jammer genoeg is het boek zeer duur, 138 DM. Het verscheen als nummer 66 in de reeks 'Approaches to Semiotics'.

J.M.P.

OMROEP

Karl HOLZAMER,
Anders als ich dachte. Lebenserinnerungen des ersten ZDF-Intendanten,
Verlag Herder, Freiburg im Breisgau, 1983, 128 blz.

Over de ervaringen en belevenissen van Karl Holzamer als eerste "Intendant" (administrateur-generaal) van het ZDF (1962-1977) neemt de lezer in deze memoires relatief weinig. Vrij uitvoerig belicht worden de jeugdijaren van de auteur, zijn studies en eerste beroepservaringen als assistent in de pedagogische afdeling van de WDR, later als verantwoordelijke voor de religieuze, de landbouw- en de taaluitzendingen van de "Reichssender Köln". Aan de nationaal-socialistische tijd wijdt de auteur slechts een twintigtal bladzijden.

Na de Tweede Wereldoorlog werd Holzamer hoogleraar aan de universiteit te Mainz en voorzitter van de omroepraad van de Südwestfunk Baden-Baden. Hoewel het vooral zijn functie als administrateur-generaal van het ZDF is geweest die Holzamer tot een bekende figuur in de Westduitse mediawereld heeft gemaakt, beslaat deze periode uit zijn leven in zijn memoires slechts een vijftiental bladzijden. Kenmerken van zijn beleid en van het ZDF in het algemeen noemt de auteur het garanderen van de autonomie van het instituut en het duidelijk afbakenen van de competenties, het creëren van een goed "bedrijfsklimaat", waarin zowel de individueel-persoonlijke prestatie als het teamwork een rol speelt, en ten slotte de openheid t.o.v. de vrije producenten. Dat de aankooppolitiek van het ZDF in de loop van de jaren op heel wat kritiek is gestuit, wordt in het boek niet vermeld.

G.R.

PUBLIC RELATIONS

H. FLEIGER en F. RONNEBERGER,
Public relations für die unternehmerische Wirtschaft,
Verlag Fliieger, Weisbaden, 1983, 148 blz.

Dit verslag van een seminarie over public relations voor de onderneming geeft een goed beeld van de Duitse situatie en houdt rekening met evoluties die in West-Duitsland, doch ook in andere landen merkbaar zijn: de crisis-economie, de "groenen", het gebrek aan openheid van vele ondernemingen, enz.

Interessant is de vaststelling, op basis van het opinieonderzoek, dat de vrije markteconomie als systeem door de kwasi-algemeenheid van de bevolking wordt aanvaard, doch dat deze gunstige opinie niet automatisch overslaat op de vrije onderneming of op het bedrijfsvoort. Public relations zal zich moeten toeleggen op het wegnemen van een stereotype beeld van de onderneming dat verwijst naar macht en profijt.

Pas in tweede orde zal Public Relations een strategie dienen te ontwikkelen die de individuele onderneming in haar sociaal-economische en regionale verscheidenheid weet te vatten.

Het eerste werkgebied behoort eerder tot de opdracht van de beroepsorganisaties. Het tweede tot deze van de individuele P.R. man, die echter veel te verwachten heeft van uitwisseling van ervaring met beroepsgenoten.

Verder wordt aandacht gevraagd voor de nieuwe bekommernissen van de publieke opinie: werkloosheid, leefmilieu, nieuwe technologie, onzekerheid.

Wie in dit boek praktische voorbeelden zoekt, komt bedrogen uit: het gaat meer om een fundamentele doorlichting met theoretische, (soms wat vage) beschouwingen.

P.M.

J.M. VAN BOL,

Les Relations Publiques, responsabilité du management,

Ed. Labor-Nathan, 1983, 368 blz.

Public relations, praktisch bekeken en beschreven in het kader van een management-beleid, zowel voor de privé-sector als voor de openbare diensten.

Een zeer goed werk voor beginnende public relations verantwoordelijken en voor al wie een eerste indruk wil hebben over deze functie. Voorbeelden en bibliografie zijn nogal eenduidig Europees, en uit het Frans taalgebied. De Angelsaksische leef- en denkwereld komen eerder zelden aan bod: gelukkig om de Europese aanpak te benaderen, die in de Amerikaanse en Engelse literatuur weinig of niet aan de orde komt, maar anderzijds spijtig voor de veelzijdigheid.

De auteur richt zich vooral op de praktijk: hij slaagt hierin vrij behoorlijk. Af en toe komt er een inwijding, vooral in de inleiding, naar de theoretische verantwoording. Dit had wel iets ruimer gemogen, vooral omdat bepaalde fundamentele opvattingen tussen de Amerikaanse en de Europese public relations praktijk hierdoor sterker aan het licht zouden komen. Toch een waardevolle bijdrage in de eerder schaarse Europese vakliteratuur.

P.M.

PERS

Kurt KOSZYK, Volker SCHULZE, (HRSG.),

Die Zeitung als Persönlichkeit, Festschrift für Karl Bringmann,

Droste Verlag GmbH, Düsseldorf, 1982, 440 blz.

"Die Zeitung als Persönlichkeit", is een jubileumuitgave van "Journalismus" ter gelegenheid van de 70ste verjaardag van Prof. Dr. Karl Bringmann, zelf uitgever van deze boekenreeks.

Zoals de meeste jubileum-uitgaven is ook deze een verzameling van de meest verscheiden artikelen rond het zeer ruime them "pers". Onder andere zijn bijdragen opgenomen over ethiek en recht, over geschiedenis en evolutie van de pers en over wetenschap en praktijk van het perswezen.

D.D.G.

Heinz-Dietrich FISCHER (ed.),

Outstanding International Press Reporting. Pulitzer Prize Winning Articles in Foreign Correspondence. Volume 1: 1928-1945. Volume 2: 1946-1962,

Walter de Gruyter, Berlin, 1984 + 1985, 368 + 304 blz., geïll.

In 1903 stelde de Amerikaanse krantenmagnaat, Joseph Pulitzer (1848-1911), een aanzienlijk fonds ter beschikking van de Columbia universiteit in New York, waarmee — zoals in een akkoord overeengekomen werd — een School of Journalism diende opgericht te worden. Een deel van de financiële middelen dienden ook besteed aan "prizes or scholarships for the encouragement of public service, public morals, American literature, and the advancement of education". In 1912 startten de academische activiteiten van de *School of Journalism*; in 1917 werden de eerste *Pulitzer-prijzen* voor de journalistiek uitgereikt. Deze werden ingedeeld in verschillende journalistieke stijlen als 'editorials', 'reporting', 'correspondence', 'meritorious public service', 'novel' enz. Aanvankelijk werden haast alleen nationale onderwerpen voor een prijsnominatie voorgedragen. Daarin kwam verandering toen men vanaf 1928 meer aandacht ging besteden aan inzendingen over internationale journalistiek.

Dat dit niet steeds vlekkeloos verliep, verhaalt H.D.Fischer in de lezenswaardige inleidingen tot de hoger geciteerde compilaties. Vaak werd de autoriteit en kwalificatie van de jury in twijfel getrokken. Zo weigerde United Press in de jaren dertig en veertig lange tijd kandidaten voor te dragen omdat Kent Cooper, manager van concurrent Associated Press, in de jury zetelde. Ook over de inhoudelijke en vormelijke keuzes werd geredetwist. De Pulitzerjury werd vaak verweten met haar selectie de officiële Amerikaanse belangen op internationaal vlak te steunen en de traditionele westerse nieuwsopvattingen te bevestigen. Als men de artikelen van de winnaars (waarvan er steeds vijf in de bundels opgenomen zijn) er op naleest, kan deze kritiek zeker niet ongegrond genoemd worden. Zo werden in de jaren dertig prijzen uitgereikt voor bijdragen over het stalinisme en de Russische economische politiek, over de opkomst van fascisme en nazisme en Hitlers annexatiepolitiek, en over de New Deal in de VSA.

In de jaren vijftig ging de belangstelling uit naar Koude Oorlogsverhalen (zoals de Koreaanse oorlog, de ontwikkelingen voor en na Stalins dood, de Hongaarse opstand, Tito's Joegoslavië, Cuba en Polen). Vanuit historisch oogpunt echter hebben deze bundels een grote waarde omdat ooggetuigen aan het woord komen die naast een feitelijk verslag ook de toen heersende 'mentaliteit' weergeven. In dit perspectief zijn deze bundels nuttige tijdsdocumenten aan de hand waarvan zowel de politieke geschiedenis als de journalistieke traditie onderzocht kunnen worden.

Er zijn vervolgbundels aangekondigd.

J.S.

Hans PELGER (Hrsg.),

Karl Marx, Texte aus der Rheinischen Zeitung von 1842/43, Mit Friedrich Engels' Artikeln im Anhang,

Kar-Marx-Haus, Trier, 1984, 377 blz.

Van 1 januari 1842 tot 31 maart 1843 verscheen te Keulen de *Rheinische Zeitung*, een krant die was opgericht door enkele liberale burgers en intellectuelen met het doel de verzuchtingen van het Rijnlandse liberalisme publicistische uitstraling te bezorgen. Vanaf mei 1842 werkte ook de toen 24-jarige Karl Marx aan de *Rheinische Zeitung* mee en op 15 oktober 1842 werd hij zelfs hoofdredacteur van het blad. Op 20 januari 1843 werd de *Rheinische Zeitung* door de ministers die te Berlijn voor de censuur verantwoordelijk waren, met ingang van 1 april verboden, officieel omdat de krant nooit het vereiste toelatingsbrevet had bezeten, maar in feite omdat het blad vooral onder Marx' impuls het Pruisische regeringsbeleid herhaaldelijk had gehekeld en de Pruisische regering de stijgende invloed ervan vreesde. Ook het feit dat Marx op 17 maart 1843 verklaarde dat hij de redactie had verlaten, kon de krant niet meer redden.

Onlangs werden Marx' teksten uit de *Rheinische Zeitung* door Hans Pelger, leider van het Karl-Marx-Haus te Trier, in samenwerking met Elisabeth Krieger-Neu in een smaakvolle editie bijeengebracht. In totaal gaat het om 31 kortere en langere stukken, o.a. een hele reeks polemieken met de conservatieve, regeringsgezinde pers, vooral de *Allgemeine Zeitung* te Augsburg en de *Rheinischer Beobachter* te Koblenz. Het was trouwens in een dergelijke polemiek met de *Allgemeine Zeitung* dat Marx zich voor het eerst over communisme uitliet, een beweging waaraan hij in haar toenmalige vorm "niet einmal *theoretische Wirklichkeit*" wilde toekennen en waarvan hij nog veel minder de "*praktische Verwirklichung*" wenste of zelfs maar voor mogelijk hield.

In een appendix worden ook de 15 artikelen afgedrukt die Friedrich Engels tussen april en augustus 1842 vanuit Berlijn en in december 1842 vanuit Engeland voor de *Rheinische Zeitung* schreef. Vooral Engels' beschrijving van de Britse industriële maatschappij bracht een nieuw geluid in de *Rheinische Zeitung*, doordat hij het centrale thema van de sociale revolutie belichtte op een manier die voor het Duitse filosofische radicalisme nieuw was. De afgedrukte teksten worden voorafgegaan door een bijzonder instructieve inleiding, waarin op de tijdsomstandigheden wordt ingegaan, de geschiedenis van de *Rheinische Zeitung* wordt geschetst en Marx' en Engels' rol in het blad wordt ontleed. Daarenboven zijn alle teksten voorzien van uitvoerige aanmerkingen, waarin de lezer wegwijs wordt gemaakt in de dikwijls zeer specifieke thema's en de verborgen pointes en toespelingen.

G.R.

NIEUWE MEDIA

H. KANIA,

Prestel for People,

Council for Educational Technology for the Social Information Providers' Group, London, 1983, 137 blz.

'Prestel for People' is het rapport van een onderzoek dat werd uitgevoerd door de SIPG

(Social Information Providers' Group), een organisatie voor informatieveraners uit de sociale sector (openbare-, vrijwilligers-, non-profit-instellingen). De SIGP lanceerde in oktober 1981 een onderzoeksproject met een dubbel objectief.

Vooreerst werd nagegaan of de informatiebehoefte in de sociale sector (gedeeltelijk) opgevoeld zou kunnen worden door de introductie van videotex (het Engelse Prestel); ten tweede werd nagegaan of het installeren van een gespecialiseerde databank zou kunnen leiden tot de verspreiding van Prestel-terminals in die organisaties die belast zijn met de distributie van dergelijke informatie.

Door het feit dat het rapport slechts twee jaar na de start van het onderzoek werd gepubliceerd, zijn een hele reeks van de aanbevelingen achterhaald.

D.D.G.

C. BROUWER,

Elektronische Databanken en de Auteurswet 1912, een Literatuuronderzoek,

Eindexamenscriptie geschreven in opdracht van de Frederik Muller akademie, HBO voor Boekhandel en Uitgeverij, Amsterdam, 1984, blz. 46.

Deze scriptie is geschreven voor (aanstaande) uitgevers van databanken, die zich op de hoogte willen stellen van wat nu eigenlijk wel en niet is toegestaan door de (Nederlandse) Auteurswet (1912), en wat zij contractueel moeten regelen met hun auteurs.

Na een inleiding volgt een hoofdstuk over de werking van een databank.

Hoofdstuk 3 besteedt aandacht aan beschermde en niet-beschermde informatie.

In hoofdstuk 4 wordt ingegaan op de opslag van informatie, opgesplitst in twee delen: veelvoudigen en openbaar maken. Een volgende hoofdstuk handelt over de uitvoer van informatie via papieren copie en beeldscherm.

Hoofdstuk 6, 7 en 8 behandelen respectievelijk het persoonlijkheidsrecht, het 'auteursrecht' en enkele internationale overeenkomsten.

D.D.G.

K. A. STROETMAN,

Neue Medien und Informationstechnologien; Eine Darstellung der Auswirkungen auf die Presse am Beispiel der USA,
Minerva-Fachserie, München, 1980, 152 blz.

Dit boek is de neerslag van een studie over de ervaringen van een vijftigtal Amerikaanse betrokkenen en specialisten betreffende de invloed van nieuwe informatie- en communicatietechnologie op de geschreven pers. De analyse steunt aldus vooral op interviews, maar ook op de Amerikaanse literatuur omtrent dit onderwerp. Tegelijkertijd wordt een momentopname gegeven van het huidige Amerikaanse medialandschap. Op basis van al deze gegevens wordt een aantal ontwikkelingstendenzen in de geschreven pers aangestipt: produktveranderingen, veranderingen in inhoud, concentratietendenzen, gevolgen voor de werknemers, e.d.

D.D.G.

X.,

Deel 1: Start in eine bunte und vielfältige BTX-Zukunften, Vorträge des 5. Bildschirmtext-Kongresses der Anbieter am 13. August 1983, Berlin,

Deel 2: Erfahrungen der Feldversuche für die künftige BTX-Praxis, Vorträge des Intensiv-Seminars für neue Anbieter am 30. August 1983, Berlin,
Bildschirmtext - Anbieter - Vereinigung, Berlin 1983, 192/78 blz.

Deel 1 geeft een stand van zaken anno 1983 betreffende interactieve videotex (Bildschirmtext) in de Duitse Bondsrepubliek. De meer dan 20 referaten handelen over de technische, sociaal-economische en juridische aspecten van BTX. In dit verslagboek werd heel wat recent studiemateriaal over het gebruik van videotex verwerkt.

Deel 2 handelt over de vraag: wat kunnen informatieveraners op videotex leren uit de gebruikersonderzoeken die (in de Duitse Bondsrepubliek) in opdracht van de PTT werden uitgevoerd? Verder wordt ook ingegaan op de reglementering inzake Bildschirmtext, op de inhoudelijke aspecten en op de prijzenpolitiek.

Dit rapport bevat een aantal nuttige wenken i.v.m. de vormgeving, de inhoud en de gebruikersreacties op interactieve videotex en is derhalve aanbevolen literatuur voor elke (potentiële) informatieverstrekker.

D.D.G.

G. NAEHER,

Stirbt das gedruckte Wort? Neue Medien - Die grosse Herausforderung,
Neue Mediengesellschaft, Ulm, 1982, 294 blz.

Zal papier als drager van boodschappen (het gedrukte woord) verdwijnen als gevolg van de introductie van nieuwe (tele)communicatietechnieken?

Dit is het thema, waar rond dit boek is uitgebouwd. De auteur neemt vooreerst een vrij lange aanloop en beschrijft een aantal innovaties in de communicatiesector: video, teletekst, videotex, de kabel en satellieten. Daarna gaat hij na welke invloed deze evolutie heeft en zal hebben voor de krant, het tijdschrift en het boek. Hij legt daarvoor de marktposities van al deze nieuwe en traditionele media naast elkaar en probeert na te gaan in hoeverre structurele veranderingen en veranderingen in consumentenvoorkeuren deze marktposities zullen wijzigen. Stellingen van de auteur worden geïllustreerd met voorbeelden uit de VS, waar de evolutie reeds een tijd aan de gang is.

Het boek wordt besloten met een futurologische blik op de media van het jaar 2000.

D.D.G.

H. E. LOOK,

Electronic Publishing, A Snapshot of the Early 1980's,

Learned Information, Oxford, 1983, 200 blz.

Het doel van dit boek is een globaal maar zo volledig mogelijk beeld te geven van het domein van elektronisch publiceren. De op dit

ogenblik belangrijkste technieken van elektronisch publiceren worden iets uitgebreider uit de doeken gedaan, zoals online-publishing en videotex. Tevens wordt de rol van nieuwe ontwikkelingen in het domein van de telecommunicatie (digitale netwerken, satellieten, enz.) in verband gebracht met de evolutie in 'electronic publishing'.

Eén en ander wordt geïllustreerd met de voorbeelden van drie Amerikaanse uitgeverij die reeds enkele jaren ervaring hebben met elektronische verspreidingsystemen.

Het boek wordt afgesloten met een blik in de toekomst: welke technologische en maatschappelijke tendensen zijn vandaag de dag waar te nemen en op welke wijze zullen deze het domein van elektronisch publiceren kunnen beïnvloeden?

D.D.G.

A. GLOSSBRENNER,

The complete Handbook of Personal Computer Communications,

St. Martin's Press, New York, 1983, 325 blz.

Dit boek richt zich tot alle, in hoofdzaak Amerikaanse, bezitters van een personal computer die belangstelling hebben om dit apparaat te gebruiken voor communicatiedoelstellingen, d.w.z. voor het opvragen van informatie uit databanken of voor het uitwisselen van berichten met andere eigenaars van pc's.

Op een zeer praktijkgerichte en gedetailleerde wijze wordt uitgelegd welke procedures en handelingen moeten worden gevolgd om informatie op te vragen uit databanken. Omdat deze procedures kunnen verschillen van databank tot databank, geeft de auteur een handleiding voor de op dit moment meest bekende en gebruikte Amerikaanse systemen: The Source, CompuServe, The Dow Jones News / Retrieval Service, Dialog, BRS, Orbit, The Information Bank en NewsNet.

D.D.G.

J. REDFEARN,

Libraries Bring Prestel to the Public, Library and Information Research Report nr. 13,

The British Library, 1983, 57 blz.

Tussen 1979 en 1981 onderzocht de British Library of en op welke wijze het Britse videotextsysteem Prestel zou kunnen worden aangewend in bibliotheken.

Voor dit onderzoek werden Prestelterminals geïnstalleerd in verschillende - over het land verspreide - bibliotheken. Er werd gepeild naar de reacties van de bibliotheekbezoekers en van werknemers. Lokale besturen werden uitgenodigd om eigen informatie in het systeem te stoppen, die dan door middel van de videotextoestellen kon worden geraadpleegd.

Dit rapport vat de bedoelingen en de resultaten van het experiment samen en geeft op basis daarvan een aantal aanbevelingen.

D.D.G.

B. L. KENNEY,
Cable for Information Delivery: A guide for Librarians, Educators and Cable Professionals,
Knowledge Industry Publications Inc., White Plains, New York, London, 1984, 172 blz.

Dit boek handelt over het gebruik van het kabel-distributienet voor informatieverbreiding. Meer bepaald wordt ingegaan op de mogelijke toepassingen van kabelnetten voor het bibliotheekwezen, met name het ter beschikking stellen van bibliografische gegevens aan een ruim publiek via een elektronisch distributiesysteem, waarbij de coax-kabel als kanaal fungeert.

D.D.G.

R. BRADBEER, P. DE BONO, P. LAURIE,
Het Computer Boek - Wat iedereen over Computers en hun toepassing moet weten,
Kluwer, Deventer/Antwerpen, 1984, 238 blz.

Deze vertaling van 'The computer Book', uitgegeven door de BBC, is een algemene inleiding over hoe computers werken, wat met computers kan worden gedaan en hoe ze in de toekomst zullen evolueren. Dit boek vereist geen enkele voorkennis van computers, elektronica of wiskunde; evenmin moeten de lezers in het bezit zijn van een computer; ook is dit boek geen cursus in het programmeren of gebruiken van een computer. Er wordt wel iets over de grondbeginselen van het programmeren verteld en de basisnoties die erin worden gelegd kunnen een goede aanzet zijn om de lectuur van meer gespecialiseerde computerliteratuur aan te vatten.

D.D.G.

M. BOAZ (ed.),
Strategies for Meeting the Information Needs of Society in the Year 2000,
Libraries Unlimited Inc., Littleton, Colorado, 1981, 197 blz.

Dit boek handelt over de middelen die nu en in de toekomst beschikbaar (zullen) zijn om de toenemende behoefte aan informatie te bevredigen en over de te voeren politiek om deze middelen te beheren.

Achtereenvolgens worden behandeld: de informatie-explosie, de belangrijkste nationale en internationale sociale problemen waarvan de oplossing in de nieuwe informatietechnologie moeten worden gezocht, behoeften van de gebruikers, de specifieke informatiebehoefte van professionele gebruikers, het toenemend gebruik van personal computers, ontwikkelingen in computer- en telecommunicatietechnologie in de volgende 20 jaar, de plaats van de 'auteur' in de informatiemaatschappij, beleidsmatige factoren die de evolutie van de informatiemaatschappij kunnen beïnvloeden en de financiering en het beheer van toekomstige informatienetwerken.

Deze hoofdstukken werden door verschillende auteurs geschreven.

De verschillende benaderingswijzen en uitgangspunten geven soms aanleiding tot verwarring.

D.D.G.

H. DE BOCK,
Kijken naar (Kabel)kijkers,
NOS, Afdeling Kijk- en Luisteronderzoek, Hilversum, mei 1984, 24 blz.

Dit rapportje bevat de bijdrage van de NOS, Afdeling Kijk- en Luisteronderzoek aan het vierde Nederlandse Kabeltelevisiecongres, gehouden op 3 en 4 mei 1984.

Het boekje bevat een beschrijving van de wijze waarop de televisie wordt gebruikt voor het kijken naar de Hilversumse omroepen, naar de buitenlandse zenders, naar de programma's die via een videorecorder worden afgespeeld en naar teletekst.

Vervolgens wordt een analyse gegeven van de kansen van de nieuwe media, te weten:

- de "nieuwe diensten" via interactieve kabelsystemen;
- de "gratis" satelliettelevisieprogramma's vanuit het buitenland, en
- de Nederlandse plannen voor abonnee-tv.

Met name wordt bekeken in hoeverre deze nieuwe media een bedreiging kunnen zijn voor de bestaande media als de videoshop, de bioscoop en de etheromroep. Wat de omroep betreft wordt gekeken naar een mogelijk verlies van:

- kijkers voor Nederland 1 en 2
- leden van omroeporganisaties, en
- STER-inkomsten.

Tot besluit wordt een blauwdruk gegeven voor de wijze waarop in de nabije toekomst het kijkonderzoek zou moeten worden ingericht.

D.D.G.

Peter STUTZLE,
Bildschirmtext und Fachpresse - Alternative?, Ergänzung?, Konkurrenz?,
Studienverlag Hayit, Köln, 1983, 159 blz.

P. Stütze tracht in dit boek een aantal prognoses te formuleren omtrent de vraag welke invloed de introductie van videotex (in het Duits Bildschirmtext) zal hebben op de vakpers. Daarvoor worden de technische karakteristieken (voor- en nadelen voor de gebruiker) van het (gedrukte) vaktijdschrift en videotex tegen elkaar afgewogen.

Eén en ander wordt in de volgende hoofdstukken gekoppeld aan de vraag met welke problemen en behoeften de toekomstige professionele informatieconsument zal geconfronteerd worden en op welke wijze beide media het best aan die behoeften zullen kunnen voldoen.

D.D.G.

X.,
The Interdependence of the Media,
Council of Europe, Strassbourg, 1983, 66 blz.

Communicatiesystemen zijn onderling van elkaar afhankelijk. Deze onderling van elkaar afhankelijke structuren worden steeds complexer door de komst van nieuwe informatietechnologie.

Het was de bedoeling van dit rapport om enkele van deze nieuwe tendensen binnen het media-aanbod toe te lichten. Vooral wordt hierbij aandacht besteed aan de relatie tussen nieuwe elektronische informatiesystemen en traditionele media.

D.D.G.

David M.KROENKE,
Organisatie, Informatie en Computers een leerboek voor iedereen die te maken heeft met automatisering,
Academic Service, Den Haag, 1983, 524 blz.

Dit boek is een uitgebreide inleiding over computers en informatiesystemen, die in gebruik zijn bij het bedrijfsleven en de overheid. Het is opgesplitst in vier delen.

Het eerste deel vormt een inleiding op de verdere inhoud van het boek. Het behandelt in het algemeen het belang van automatisering van bedrijven.

Het tweede deel bevat een uitgebreide behandeling van de manier waarop bedrijven informatiesystemen ontwikkelen. Het bespreekt een aantal vormen van fundamentele computersystemen, waarbij van elke vorm aangegeven is op welke manier het systeem opgebouwd is (apparatuur, programma's, gegevens, procedures en personeel).

Het derde deel beschrijft deze vijf componenten van drie vormen van geavanceerde computersystemen, met name "Teleprocessing systemen", "Database systemen" en "Verspreide systemen".

Het vierde deel bevat een aantal aanvullende hoofdstukken, die alle een bepaald onderwerp uit de wereld van de gegevenswerking behandelen, zoals beveiliging van computersystemen, systemen voor tekstverwerking, een verkenning van algemeen gebruikte computerprogramma's, e.d.

D.D.G.

AUDIO

Jacques RUBENACH,
Comprendre le Matériel Sonore,
La Documentation Française, Paris, 1982, 84 blz.

Na een inleiding over de psychofysiologische kenmerken van geluid en hun relatie tot ons gehoor, bestaat dit werkje uit een eenvoudige doch correct-degelijke uitleg over alle termen, concepten, afkortingen en symbolen die men aantreft in de sector van de audio-productie.

G.D.M.

De bijdragen in dit nummer zijn van:

Dr. Gust DE MEYER, werkleider, Prof. Dr. Guido FAUCONNIER, gewoon hoogleraar, en Adriaan HENDRIKS, assistent aan het Centrum voor Communicatiewetenschap, K.U.Leuven.

Hilde DE BIE, Marcel DE ROOVER, Greet HOUBEY en Marga WINNUBST, student(e) in de Eerste Licentie Communicatiewetenschap 1984-85, K.U.Leuven.

Als het om boeken gaat ...

Standaard Boekhandel

NAAMSESTRAAT 57
LEUVEN 016/23 98 21

De Ambassadeur van Limburg

